

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

YENİDEN MİLLİ MÜCADELE HAREKETİ VE DİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma Betül ARABA

**Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı: Din Sosyolojisi**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet Faruk KILIÇ

HAZİRAN-2009

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YENİDEN MİLLİ MÜCADELE HAREKETİ VE DİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma Betül ARABA

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Sosyolojisi

Bu tez 25 / 06 /2009 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç.Dr.A.Faruk Kılıç

Jüri başkanı

Doç.Dr.A.Vahit İmaoğlu

Jüri üyesi

Yrd.Doç.Dr.Serdar Özdemir

Jüri üyesi

Kabul
 Red
 Düzeltme

Kabul
 Red
 Düzeltme

Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatma Betül ARABA

15 Mayıs 2009

ÖNSÖZ

Yeniden Milli Mücadele Hareketi, 1960lı 1970li yıllarda Türkiye'ye damgasını vuran ve hala da yetiştirmiş olduğu kadrolarla etkisini sürdürmeye devam eden bir kültür hareketidir. Bu çalışmada temel kimliği İslam olan bu hareketin din ile ilişkisi incelenecektir. Çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ahmet Faruk KILIÇ Bey'e, beni konumu seçmem hususunda cesaretlendiren ve çalışmam boyunca kendisinden çok istifade ettiğim babam Ali ARABA Bey'e, benim bu günlere gelmemde çok emeği olan ve çalışmam boyunca bana katlanan aileme teşekkür ederim.

Fatma Betül ARABA

Mayıs 2009

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	ii
ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iv
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	
1.1. Din ve Toplum İlişkileri	5
1.2. Din ve Kültür İlişkileri	12
1.3. Din ve Siyaset İlişkileri	17
1.4. Dini Gruplar	26
BÖLÜM II: YENİDEN MİLLİ MÜCADELE HAREKETİ'NİN TARİHÇESİ	
2.1. Hareketin Doğuşu ve Hareketin Tarihçesi.....	48
2.2. Hareketi Doğduğu Sosyal ve Siyasi Ortam	55
2.3. Hareketin Günümüzdeki Durumu	67
BÖLÜM III: YENİDEN MİLLİ MÜCADELE HAREKETİ VE DİN	
3.1. Hareketin Doğuşunda Dini Unsurlar	71
3.2. Yeniden Milli Mücadele Hareketi ve Din.....	74
3.3. Din-Siyaset İlişkileri Bağlamında Yeniden Milli Mücadele.....	78
3.4. Din-Kültür İlişkileri Bağlamında Yeniden Milli Mücadele	80
3.4.1. Hareketin Yayınlarında Din.....	85
3.4.2. Hareketin İslam Anlayışı.....	87
3.5. Hareketin Diğer Dinlere Bakışı.....	90
3.5.1. Hareket ve Hıristiyanlık.....	90
3.5.2. Hareket ve Yahudilik	93
3.6. Hareketin Dini Gruplara Bakışı	95

SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA	102
EKLER.....	108
ÖZGEÇMİŞ.....	119

KISALTMALAR

A.B.D.	:Amerika Birleşik Devletleri
A.P.	:Adalet Partisi
C.H.P.	:Cumhuriyet Halk Partisi
C.K.M.P.	:Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
D.P.	:Demokrat Parti
I.D.P.	:Islahatçı Demokrasi Partisi
M.B. K.	:Milli Birlik Komitesi
M.H. P.	:Milliyetçi Hareket Partisi
M.N. P.	:Milli Nizam Partisi
M.P.	:Millet Partisi
M.S. P.	:Milli Selamet partisi
M.T. T.B.	:Milli Türk Talebe Birliği
T.İ.P.	:Türkiye İşçi Partisi
T.M.T. F.	:Türkiye Milli Talebe Federasyonu
Y.M.M.H.	:Yeniden Milli Mücadele Hareketi
Y.M.M.	:Yeniden Milli Mücadele
Y.T.P.	:Yeni Türkiye Partisi

Tezin Başlığı: Yeniden Milli Mücadele Hareketi ve Din	
Tezin Yazarı: Fatma Betül Araba	Tezin Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet Faruk Kılıç
Kabul Tarihi: 25.06.2009	Sayfa Sayısı: VI(önkısım)+ 119(Tez)
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı: Din Sosyolojisi	
<p>Yeniden Milli Mücadele Hareketi 1960lı 1970li yılların Türkiyesine damgasını vuran bir harekettir. YMMH beş temel prensibe sahiptir: Anti-kapitalist, anti-Siyonist, anti-komünist, milli değerlere bağlı ve İslama saygılı. Bu hareketin insanlık tarihi kadar eski olan din olgusuyla ilişkileri, hareketin dine bakışı çalışmanın temelini oluşturmaktadır. İncelenen hareket hakkında ve onun dinle ilişkisi bağlamında yeterince bilgi bulunmamaktadır.</p> <p>Bu çalışmanın araştırma problemi, Yeniden Milli Mücadele Hareketinin oluşumunda din faktörünün ne derece etkili olduğu ve hareketin dini bir grup olarak kabul edilebilirliği şeklinde ifade edilebilir. Bu bağlamda çalışmanın amacı şu sorulara cevap bulmak olmuştur: Yeniden Milli Mücadele Hareketi kuruluşunda ne tür söylemler etkili olmuştur? Hareket kuruluş amaçları arasında dini ve manevi unsurları göstermekte midir? Yeniden Milli Mücadele Hareketi haiz olduğu özellikleri bakımından dini bir grup olarak değerlendirilebilir mi? Yeniden Milli Mücadele Hareketi mücadelesini sürdürürken yapmış olduğu kültür faaliyetlerinde(yayınlar, seminerler vb.) din faktörü ne derece etkili olmuştur? Kültür-din, siyaset- din ilişkileri bağlamında Yeniden Milli Mücadele Hareketi nereye yerleştirilebilir? Hareketin İslam, Yahudilik ve Hıristiyanlık dinlerine bakış açısı nedir?</p> <p>Bu sorulara cevap ararken literatür taraması yapılmıştır. Öncelikle hareketle ilişkilendirilen kavramları açıklamak amacıyla Din Sosyolojisi kaynaklarına başvurulmuştur. Yeniden Milli Mücadele Hareketi'nin Din Sosyolojisinin kavramları açısından değerlendirileceği bölümde Hareketin yayınlarından olan Yeniden Milli Mücadele Dergisi, Pınar Dergisi, Gerçek Dergisi gibi hareketin temel görüşlerinin yer aldığı kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca konu olan hareketin tarihi bir hareket olması bakımından o dönemi yakından yaşamış kişilerle kişisel görüşmeler yapılmıştır.</p> <p>Bu çerçevede yapılan çalışmalar neticesinde Yeniden milli Mücadele Hareketi'nin doğuşunda ve Kültür çalışmalarında din faktörünün etkili bir unsur olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda hareketin sırf dini alanda değil bir millet mücadelesinin ihtiyaç duyabileceği her alanda(sosyal, siyasi, kültürel, iktisadi vb.) çalışmalar yaptığı, dini hassasiyetleri yüksek siyasi bir kadro hareketi olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca hareketin hiçbir şiddet olayına karışmayışının sebeplerinden en önemlisi, hareketin mensuplarının sahip olduğu dini hassasiyetlerdir. Bu yönüyle bakıldığında çalışmanın bulgularının günümüz sosyal-siyasal hayatı için önemli noktaları olduğu söylenebilir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Din, Dini grup, Yeniden Milli Mücadele Hareketi, siyaset-kültür-din ilişkisi	

Title of the Thesis: National Struggle Movement Again and Religion	
Author: Fatma Betül Araba	Supervisor: Associate Prof. Ahmet Faruk Kılıç
Date: 25.06.2009	Nu. of pages: VI(next pages)+ 119(main body)
Department: Philosophy and Religious Sciences Subfield: Sociology of Religion	
<p>National Struggle Movement Again-Yeniden Milli Mücadele Hareketi or YMMH- has been a very effective and impressive movement in Turkey during 60s and 70s. YMMH has been five basic principles: Anti-capitalist, anti-Zionist, anti-communist, committed to national values and respectful Islam. Relations between YMMH and theological science are the foundation of this study. There doesn't exist enough information about this relations and the movement.</p> <p>The main purpose of this thesis is the effect of religious and spiritual factor in the foundation of "Yeniden Milli Mücadele Hareketi". Main purpose of this thesis can be expressed with the answers of those questions: Which declarations are crucial in the base of YMMH? Are the religious and spiritual beliefs among the aims of this movement? Can it be considered as a religious oriented community? What is the effect of religious thoughts in cultural activities (seminars, publications)? How can YMMH be considered in the aspect of culture-theology, politics-theology relations? What is the point of view toward Islam, Judaism and Christianity?</p> <p>Theological resources have scanned during the preparation of this thesis. Especially, Yeniden Milli Mücadele, Pınar, Gerçek journals which are the movement-oriented publications are the most used publications.</p> <p>As a result, religious thoughts can be considered as an important and effective part in formation of Yeniden Milli Mücadele Hareketi. YMMH can be considered as not only in religious area but also in financial, cultural and political area. Furthermore, YMMH has never been a part of anarchist movements by official because of its respect to Islam. Finally, it can be considered that results of this thesis are very important for contemporary social and political thoughts in our country.</p>	
Keywords: Religion, Religion-oriented group, Yeniden Milli Mücadele Hareketi, relation between politics-culture-religion.	

GİRİŞ

İnsan gruplarının var olduğu tarihten itibaren dinler de var ola gelmişlerdir. Ve bu iki olgu sürekli bir etkileşim içinde olmuşlardır.

Din önceleri ilkel toplulukları birleştirici özelliğiyle gündeme gelirken, gelişen toplum yapısı karşısında büyük toplulukları ve farklı unsurları bir arada tutmaya başlamıştır. Değişen ve gelişen toplum şartlarıyla birlikte din, toplumdaki eski baskın özelliğini kaybeder. Bu duruma toplumların sosyal yapısı içersindeki dindar çevreler itiraz eder, dini hayatın bozulmasına tepki gösterirler. Bu tepki toplumda sırf dini amaçlarla bir araya gelen zühd ve takva gruplarını, kardeşlik gruplarını, tarikatları ve mezhepleri oluşturur.

Türk İstiklal Savaşında da etkin rol oynayan din, 1960lara gelindiğinde sağ ideolojili grupların çıkış noktalarından biri olmuştur. Bu sağ gruplardan biri de 1967'nin sonlarında kurulan, sağ fikriyatını oluşturabilen ve çok sistemli bir şekilde üyelerini eğitime tabii tutan Yeniden Milli Mücadele Hareketi'dir. Çalışmamızda inceleyeceğimiz bu hareket, anarşinin kol gezdiği, bugün sağcıya çevrilen silahın yarın solcuya çevrildiği günlerde, resmi kayıtlara geçen hiçbir şiddet olayına karışmamıştır. Hareketin lideri Aykut Edibali'nin deyişiyle "bir mensubunun dahi burnu kanamamıştır". Bu hareket antisyonist, antikapitalist, antikomünist, İslama saygılı ve milli değerlere bağlı bir harekettir. Bu hareket mücadelesini, "milletimizin varlık ve beka davası" olarak tanımlar. YMMH'nin mensupları İslami bir hayat yaşamada ayrı bir titizlik gösterirler. Sol ideolojilere karşı sağ değerleri kavramlaştırmış, sistemleştirmiş, İlmî Sağ yazı dizisiyle bu değerleri Türk halkının takdirine sunmuştur.

YMMH, ülkenin içinde bulunduğu buhranı çözecek, milli ve manevi değerlerine bağlı bir kadro yetiştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla eğitici ve bilgilendirici birçok dergi, gazete ve kitap yayınlamıştır. Bu yayınlardan en önemlisi haftalık çıkan, sosyal ve siyasi konuların işlendiği "Yeniden Milli Mücadele" dergisi olmuştur.

YMMH, kurulduğu ilk günden beri kültür ve seminer çalışmaları, mitingler, konferanslar düzenleyerek gençleri ve halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır. Temel kimliği İslam olan hareketin çalışmalarındaki temel kitap Kuran'ı Kerim olmuştur. Harekete gönül veren insanların fedakarlıklarıyla finanse edilen

hareket, sosyal, siyasi, iktisadi, askeri alanlardaki çalışmalarıyla tam bir kültür hareketi olmuş ve o günün Türkiye'sinde çok önemli görevler ifa etmiştir. 12 Mart 1971 Muhtırası öncesi çıkan olaylardan sonra kapatılan Milli Mücadele Dernekleri, ilim, kültür ve sanat dernekleri adı altında faaliyetlerini sürdürmeye ve yayınlarını çıkartmaya devam eder. 1975-76'dan sonra harekette veya hareketin liderlerinde meydana gelen birtakım zaafklar ve rahatsızlıklar sonucu ilk kopmalar başlar. Hareketi kuran ilkler tasfiye edilir. 12 Eylül darbesi, ülkedeki siyasi faaliyetleri durdurur. Darbe öncesi büyük ölçüde kan kaybeden Mücadele Birliğinin faaliyetleri de darbe ile sekteye uğrar. 1980 darbesinden sonra ilk seçimlerin ardından hareketin lideri Aykut Edibali ve arkadaşları birlikte İslahatçı Demokrasi Partisini kurarlar. Bu parti 1991 seçimlerinde Milli İttifakın mimarı olur. Daha sonra Millet Partisi ismini alan parti çalışmalarına devam etmektedir.

Araştırmamızın konusu yukarıda kısaca tanıttığımız 1960lı 1970li yıllara damgasını vuran Yeniden Milli Mücadele Hareketinin Din Sosyolojisi zaviyesinden tahlilidir. Araştırmamızda temel kimliği İslam olan bu hareketin din ile olan ilişkisi farklı açılardan ele alınacak ve hareketin dini grup veya cemaatlerin neresinde durduğunu tespit edebilmek için dini grup kavramı da geniş bir şekilde incelenecektir. Üçüncü bölümümüzde hareketin doğuşunda dini unsurların tespiti, din- kültür, din-siyaset ilişkileri bağlamında hareketin yerinin tespiti, hareketin yayınlarındaki dini öğelerin tespiti ve son olarak hareketin İslam, Yahudilik ve Hıristiyanlık dinlerine bakış açısının tespiti yapılacaktır.

Araştırmanın Amacı

“Yeniden Milli Mücadele Hareketi ve Din” konulu araştırmamızın amacı YMMH'nin din ile olan ilişkisini çeşitli açılardan tespit etmektedir. Çalışmamızda Yeniden Milli Mücadele Hareketinin haiz olduğu özelliklerin ne derece dini nitelik taşıdığı ve bu nitelikleri ile ülkemizdeki dini hareketlerin(cemaatlerin, tarikatların vs.) neresinde olduğunun tespiti amaçlanmaktadır. YMMH'nin kuruluşunda dini ve manevi değerleri ne de derece etkili olduğu, hareketin mensuplarının dini hassasiyetleri ve yayınlarındaki dini öğelerin tespiti de çalışmanın amaçlarından biridir.

Araştırmanın Önemi

Araştırma konumuz olan YMMH kardeşkanının akıtıldığı, Türk gençliği üzerinde oyunlar oynandığı günlerde bütünüyle şiddet olaylarında uzak kalabilmiştir. Hareket en başta bu özelliğiyle, en ufak bir olayda alev almaya hazır toplumumuz için örnek teşkil edicidir. Bu özelliği sağlayıcı dini ve manevi değerlerin incelenmesi, hareketi diğer hareketlerden ayıran unsurların bilinmesi hep toplumumuz hem de sosyoloji ilmi açısından önem arz etmektedir.

Yeniden Milli Mücadele Hareketi kültürel bir kadro hareketi oluşu ile de dikkat çekicidir. Hareketin yetiştirdiği birçok siyasetçi, bürokrat, eğitimci, gazeteci, yazar bugün Türkiye'nin çok önemli yerlerinde görev yapmaktadırlar. Bu mücadelelerden biri olan İrfan Küçükköy'ün Mücadele Birliği adlı kitabında Milli Mücadeleyi anlatması üzerine hareket tekrar gündeme gelmiş ve mücadele liderleriyle ve ilklerle yapılan röportajlar ve söyleşiler basında yer bulmuştur. Hareketin kurulup, aktifliğini kaybedişinin üstünden uzun zaman geçmesine rağmen harekete gösterilen bu ilgi de tarafımızdan ilginç bulunmuştur.

Yeniden Milli Mücadele ve IDP'den bugüne gelmiş Millet partisi, kendisini tarihine ve milletine karşı çok özel bir görev yüklenmiş olarak görmektedir. Türk ve İslam dünyasının sorunlarını kendi sorunu sayan bu hareket, bütün engellemelere ve ilgisizliğe rağmen mücadelesine devam etmektedir. Bugüne kadar hakkında neredeyse hiç çalışma yapılmamış bu hareket bu yönleriyle ilgimizi çekmiş ve çalışılmaya değer bulunmuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Yeniden Milli Mücadele Hareketinin ve din ilişkisi ile sınırlıdır. Hareketin tarihçesi ve hareketi doğduğu sosyal ortamdan da kısaca bahsedilmiştir. Ancak inceleme konumuz bu olmadığından fazla üstünde durulmamıştır. Ayrıca hareketin aktifliğini niçin kaybettiği sorusunun cevabını bu çalışmada tespit etmek mümkün değildir. Bunun içi çalışmamız, YMMH'nin kuruluşundaki dini unsurların tespiti, hareketin mensuplarının dini hassasiyetlerinin olup olmadığı varsa bu hassasiyetlerin ne derecede olduğu, din, kültür, siyaset ilişkileri bağlamında hareketin değerlendirilmesi, hareketin yayınlarında kullandığı dini öğeler ve hareketin Yahudiliğe, Hıristiyanlığa ve İslama bakış açısı ile sınırlıdır.

Araştırmanın Metodu

Araştırmanın temel metodu kaynak taramasıdır. Konuyla ilgili yayınlanmış kitap, makale, dergi, broşür, basın açıklaması, gazete yazıları ve görsel malzemeler değerlendirilmiş ve tahlil edilmiştir. Bunun yanında YMMH'nin kuruluşunda ve sonraki döneminde çalışmalarında bulunan yetkili kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu çerçevede hareketin lideri Aykut Edibali ile telefon ve mail aracılığıyla görüşülmüş, Mücadele Birliği içerisinde yer almış ve daha sonra da hareketin lideri tarafından kurulan Millet Partisi il başkanlığı yapan iki kişi ile yüz yüze görüşülmüştür. Ve yine İstanbul İslam Enstitüsü mezunu olan ve Yeniden Milli Mücadele Dergisinin yazı işlerinde sekiz yılı aşkın hizmet veren Ahmet Taşgiteren'le ve Pınar Dergisi Yazı İşleri Eski Müdürü Bayram Erdem ile görüşülmüştür. Aynı zamanda hareketin ilklerinden eski müftü Mustafa Kapçı da hareketle ilgili sorularımızı yanıtlamıştır. Son olarak da Millet Partisi kurulduktan sonra icra edilen kültürel faaliyetler ve Millet Derneği hakkında Egemen Milletin Sesi adlı haftalık derginin yazı işleri bölümüyle görüşülmüştür.

BÖLÜM I: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Din ve Toplum İlişkileri

Başlangıcı insanlık tarihi kadar eskilere uzanan din, tarihin her döneminde bireyleri ve toplumları etkileyen en önemli kurumlardan birisi olmuştur. Öyle ki, ne kadar eskiye gidilirse gidilsin, insanın var olduğu her yerde her hangi bir dine mensup olmayan insanlara rastlanmakla birlikte, dini olmayan bir toplum bu güne kadar görülmemiştir. (Freyer,1964:31)

Din ile tabiatı gereği bir varlık olarak insan arasında çok sıkı ilişkiler olduğu herkesin malumudur. İlk insan ve ilk toplumla birlikte dinin de var olduğu, genel bir kabule mazhar olmuştur. İnsanlığın yeryüzünde ortaya çıktığından bu yana din fenomeni, toplumları çeşitli biçimlerde etkilemiştir. Bu nedenle denilebilir ki insanlık tarihi, aynı zamanda din tarihi veya dinsel olaylar serüvenidir. Gerçekten de insanı ve toplumları dinden ayrı düşünmek mümkün görünmemektedir. Din, toplumların evrensel bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dinî inançlar, insan kaderinin en filî ya da en etkili faktörüdür. Din, kültürün ilk basamaklarından başlayarak aile, oymak, kabile, boy ve millet gibi tabii birliklerle hep yakın ilişki içinde bulunmuştur (Wach, 1987: 17-30).

İnsanlığın en eski dönemlerinden itibaren ayrılmaz bir parçası olarak, onun hem zihin dünyasında hem de eylemlerinde etkisini hissettiren din (Freyer:31) kavramının anlaşılması, özellikle onun, toplumsal düzeyde ne tür etkiler yarattığı konusu, günümüzde din sosyolojisinin temel konusunu oluşturmaktadır. Bu anlamda din sosyolojisi din ve toplum arasındaki karşılıklı etkiyi, münasebeti sorgulayan ve anlamaya çalışan bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak, bu ilişkinin niteliğine geçmeden önce, sosyolojik açıdan dinin tanımının yapılması, şüphesiz konuya derinlik kazandıracaktır.

İnsanlık tarihinde bu denli öneme sahip olan din hakkında kesin bir tanım yapılabilmemiş değildir. Zira Er'in de belirttiği gibi; bir değil, birçok din vardır. Bu nedenle din bilimleri sahasında tam bir din tanımı yapılmamıştır(Er, 1998:3).

Kavram olarak aşkın bir varlığa bağlanma ve bu inancın gerektirdiği düşünce ve uygulamaların bütünü şeklinde ifade edilen din, bir inanç, ibadet ve ahlak

sistemidir. Ancak, bir inancın sosyal geçerliliği ya da sosyal bağlayıcılığı varsa, o inancın sosyolojik din olduğunu söyleyebiliriz. Sosyolojide din, fert ve cemiyetle olan münasebeti bakımından, psikolojik ve sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tek inanca inanmak, inancın bir sistem olarak idrakinden doğan psikolojik tatmin sağladığından ferdi alâkadar eden psikolojik bir yöne; sosyal bütünleşmeyi temin ederek cemiyeti alâkadar ettiği için de sosyolojik bir yöne sahiptir (Bilgiseven, 1985:19).

Batıda, özellikle XVIII. ve XIX. yüzyıllar boyunca ortaya çıkan aşırı sübjektivizm, dini, tamamen ferdi bir olaymış gibi anlama eğilimini doğurmuştur. Ancak bu tutum, XIX. yüzyılın sonlarında değişmeye başlamış, bu dönemden itibaren din, sosyal şartlardan hareket edilerek anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bu görüş açısı dini, cemiyetin bir fonksiyonu olarak görmekteydiler (Mensching, 1994: 3).

Sosyologların, XIX. yüzyılın ortalarından itibaren dinî olayların incelemesine verdikleri önem ve XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarından itibaren ilmi ve tecrübî metotlarla bir din sosyolojisi disiplininin, bilim alanında kendini kabul ettirerek ortaya koyduğu başarılı çalışmalar, dinin, toplumsal ve objektif yönünü açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır. Gerçi bir kısım sosyologların aşırı 'sosyolojizm' iddiası, onları dini her şeyden önce bir toplum olayı olarak görmeye ve hatta onun sadece toplumun bir fonksiyonundan başka bir şey olmadığını düşüncesine sürüklemiştir (Freyer,1964: 34). Bununla birlikte anlayıcı din sosyolojisinin çağımızda en önemli temsilcilerinden olan Wach'ın 'kutsalın tecrübesi' olarak yaptığı tarifi, dinî tecrübenin objektif yönü üzerinde ısrar etmekte ve onun yalnızca sübjektif özelliği üzerinde ısrar eden yanıltıcı psikolojist düşünceye karşı da bir cevap niteliği taşır gibi görünmektedir. Dinî tecrübenin inanç ve amel veya teorik ve pratik anlatımlarından ayrılamayacak olan sosyolojik anlatımı (Wach, 1987: 31-39), dinin, sosyal boyutlarından azade anlaşılamayacağını göstermektedir. Dinin sübjektif yönü, objektif yönüyle tamamlanır. Sübjektif din ile objektif dini birbirinden ayrı ele almak sosyolojik anlamda mümkün görünmemektedir. Din, bireysel midir yoksa toplumsal mıdır veya din bireyin işi midir yoksa toplumun işi midir? sorusu, tavuk mu yumurtadan yoksa yumurta mı tavuktan? sorusuna benzer. Böyle bir soru, kısır

döngüyle sonuçlanır ve meseleyi çözümsüzlüğe iter. Dinin her iki yönü veya özelliği birbirinden ayrı değerlendirilemez (Okumuş, 2003a: 99).

Gerçekte ise din, psikolojik olması dolayısıyla bireyi ilgilendirirken, aynı zamanda sosyal bir olay olması dolayısıyla da toplumu ve sonuç olarak sosyolojiyi ilgilendirmektedir. Nitekim sosyal bir olay olarak dini ele alan bilim dalı Din Sosyolojisidir. Esasen, 'bireysel din' ve 'kollektif din' ya da 'sübjektif din', 'objektif din' ayrımı analitik bir ayırmadan ibaret olup, yaşayan bir olay olarak dinî hayatın bu iki yönü, bir madalyonun iki yüzü gibi ayrılmaz bir bütün teşkil etmektedir. Toplumların dini tarihine baktığımızda, 'bireysel' (sübjektif) din anlayışından çok, 'kollektif' (objektif) din anlayışının kültür ve medeniyetlerin oluşmasında etkili olduğu görülmektedir (Günay,2003: 214).

Her din, bir toplum içinde ortaya çıkmakta ve gelişmektedir. Bilinen bütün insan toplumlarında bir dine rastlandığı gibi, sosyal bir olgu olması nedeniyle, sorunların, olayların ve çatışmaların olmadığı bir din de mevcut değildir. Çünkü dinin objektifleşip sosyalleştirici araç olması, bir topluma mal olması, bir cemaati ortaya çıkarması, dini olayların belli ölçülerde ve karşılıklı olarak öteki sosyal kurumsal ve kavramsal yapılara, coğrafi faktörlere ve çeşitli değişkenlere bağlı bulunduğunu göstermektedir. Bu da bizi, din ve toplum ilişkilerine götürmektedir (Günay, 2003: 232).

Din-toplum ilişkisi, din sosyolojisinin temel alanı ve aynı zamanda incelenmesi en zor alanıdır. Wach, din-toplum münasebetlerini incelemek için, bu iki alan ile ilgili yeterli ve köklü bilgi birikiminin olması, aynı zamanda, bu ilişkilerin belirli bir zaman dilimi içerisinde incelenmesinin veya sadece bazı dinlerin göz önüne alınarak ortaya konulmaya çalışılmasının hatalı olacağını (Wach, 1987: 4,7) belirtmektedir. Nitekim din-toplum arasındaki ilişki hususunda genel kural da, ikisinin de birbirlerini karşılıklı olarak etkilediği şeklindedir.

Dinin Toplum Üzerindeki Etkileri

Wach, din ile topluluk arasındaki etkileşimin yakından ve sistematik bir şekilde incelenmesi halinde, bunun birinci derecede, dinin topluluk üzerindeki etkisi biçiminde var olduğunun görüleceğini belirtmektedir (Wach,1987: 17).

Şüphesiz her yeni din, az ya da çok değişmiş yeni bir toplum modeli sunmaktadır. Sunulan bu değişim projesi, toplumsal hayatın hatta bireysel davranışların yeniden şekillenmesini gerektirmektedir. Bu da, din-toplum ilişkisinin ilkini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Dinin en temel fonksiyonlarının başında, toplumlara belli bir 'zihniyet kazandırma' veya 'yeni bir dünya kurma vizyonu' sağlaması gelmektedir. Nitekim Berger'in ifadesiyle: "Hayata anlam ve gaye kazandıran din, insanın dünya kurma girişiminde stratejik bir rol oynamaktadır. Din, evrenin tamamını insan açısından manidar bir varlık olarak kavramanın cüretkâr bir girişimidir" (Berger,1993: 58-59). Her dinin, özellikle de yüksek dinlerin, dinin özü ile ilgili hususlar dışında, hayatın hemen hemen bütün meseleleri hakkında hükümlerle, tüm ehemmiyetli dünyevî hadiselerle karşı takınılan tavırların toplamından ibaret olan, oldukça zengin bir fikri muhtevası vardır. Bu anlamda her din, belli bir 'ruh' ya da 'zihniyet'i de beraberinde getirmektedir (Freyer, 1964: 70). Kısaca din, hayatta karşılaşılabilecek pek çok mühim meseleler ile alakalı hal tarzları, insanları ilgilendiren çeşitli hususlar ve problemlere karşı bir takım tutum ve davranışlar ihtiva etmektedir.

Bir dine has zihniyetin, o dine mensup bireyler arasında paylaşılması veya yayılması neticesinde, insanlar günlük işlerini görürken ve hatta tabiatı seyrederken bile bu zihniyetin tesirinde kalırlar. Öyle ki onlar, dünyaya karşı takındıkları tavrın, müntesipleri oldukları dinden kaynaklandığının bilincinde olsunlar veya olmasınlar, kendileri dışındaki dünyayı daima dinlerinin ışığı altında görürler. Bu zihniyet, dinin insan hayatında etrafı sınırlarla çevrili kapalı bir bölge teşkil etmeyip, kültür ve toplum hayatının din dışında kalan kısımlarında da sürekli olarak varlığını hissettirmesinin başlıca sebeplerindendir (Freyer,1964: 71).

Dinin, insanların zihniyet yapısını oluşturmasının en önemli yansıması, toplumların kültürleri üzerinde kendisini göstermektedir. Din kültürün bir ögesi gibi görülse de dinin çoğu zaman kültürün diğer unsurlarını etkileyen sosyolojik bir yönü ve kültürü aşan ilahi bir boyutu vardır. Freyer de, dinin, iktisat, hukuk, sanat, ilim, eğitim gibi kültürün bir parçası şeklinde değerlendirilemeyeceğini, bunlardan farklı olarak dinin kuşatıcı bir yönünün bulunduğunu belirtmekte ve şöyle demektedir: "Netice itibariyle din, kültürün

kendisinden ayrılması veya tecrit edilmesi kabil olan bir cüzü değildir. Belki o, zihniyetiyle bütün kültür sahalarına nüfuz etmiş bulunmaktadır. Sırf dünyevi davranışlardan dahi bir kimsenin dindar olup olmadığını, hatta hangi dine mensup olduğunu anlamak kabildir. Dinine bağlı bir Budist'in, iktisat, sanat vb. gibi hadiselerle karşı tutumu, ister istemez bir Müslüman veya Hıristiyanınkinden farklıdır”(Freyer, 1964: 75).

Wach'a göre, toplumsal örgütlenme, biçim ve davranışların şekil ve karakteri de dinî etkiye maruzdur. Bunun için din, kültürün ilkel basamaklarından başlayarak aile, oymak, kabile, boy ve ulus gibi doğal birliklerle hep yakın ilişki içinde bulunmuş; bunların gerek meydana gelmesinde, gerekse büyümesinde önemli bir yer tutmuştur. Örneğin, Roma, Hint ve Çin'de aile reisi olan babanın görevinin kralın görevine benzetilmesi (Wach,1995: 18) ; ana ve ataerkil kurallara göre oluşturulan kadın-erkek ilişkisi, yine yerleşim birimlerine yüklenen kutsallık (Delhi, Benares, Roma ve Mekke) bilinen etkinin en tipik örneklerindedir (Wach, 1987: 18-19).

Din Sosyolojisi açısından önem taşıyan bir diğer husus da, dinin toplumsal örgütlenmenin gelişmiş bir biçimi olan devlet üzerindeki etkisidir. Nitekim Wach, bunu: “Din, çok çeşitli biçimlerde devleti hukuk, fiiliyat, şekil ve muhteva bakımından etkiler ve yönlendirir. İlkel kavimlerde hükümdar ilahlara, ruhani krallara, aziz liderlere tanık olmaktayız.” (Wach, 1987:21) şeklinde ifade etmektedir.

Dinin en önemli toplumsal fonksiyonlarından birisi de, toplumda sembolik bütünleşmeyi sağlamasıdır. Öyle ki, toplumda cereyan eden fiillerden bir kısmının kutsallık izafe edilerek yapılmaya teşvik edilmesi, bazılarının ise günah kategorisine sokularak yasaklanması, bireylerin her çeşit tavırlarının, ilgili toplumun değer yargılarına uygun olmasını sağlar. Ayrıca, toplumun tüm bireyleri tarafından ortaklaşa yapılan dinsel ayin ve törenler, grup ruhunu geliştirerek, bireyler arasındaki toplumsal kaynaşmayı temin eder. Böylece din, toplumdaki istikrarı ve devamı temin eder (Dönmezer, 1984: 24) . Nitekim dini toplumun yapısal bir elementi olarak gören; sosyolojik çalışmalarını, dinin toplumda büyük bir birleştirici güç olarak yorumlanmasıyla sonuçlandıran Durkheim'e göre din; “Ayrılmış, yasak edilmiş kutsal şeylerle ilgili inanç ve eylemlerin öyle dayanışmalı bir sistemidir ki, bu inanç ve eylemleri kabul

edenleri ümmet(eglise) denen tinsel (manevi) bir kamu (communaute) halinde birleştirir” (Kösemihal, 1971: 104)

Dinin en önemli fonksiyonlarından birisi de, toplumu ‘düzenlemek’ ve ‘yapılandırmak’ amacıyla belirli normlar ihdas etmesidir. Bu bağlamda her din, inananlarına olaylar karşısında ne şekilde hareket edeceklerine ilişkin belirli davranış modelleri empoze etmektedir. Nitekim J. Wach’a göre, teoride toplum hayatını düzenleyici normlar koyan din, uygulama da ise öteden beri var olan toplumun içine nüfuz etmek suretiyle onu bir dereceye kadar yeniden düzenler (Wach, 1987: 7,20).

Burada, dinin toplumsal yapılandırma ve düzenleme bağlamında üzerinde durmamız gereken önemli bir husus da, dinin toplumsal yapıyı değiştirici özelliğidir. Nitekim, dinin en önemli fonksiyonlarından birisi de bizzat sosyal değişimin bir aracı olmasıdır. Esasen din, kutsal metinlere, geleneğe, sembollere bağlılık, özellikle gelenekselleşmiş ve müesseseleşmiş bir dini, eşyanın mevcut düzenini muhafazaya götürmekle, genelde yeni değerlerin yaratıcısı olmaktan ziyade, eski değerlerin koruyucusu olarak algılanmakla birlikte, bizzat geleneksel bir toplumda ortaya çıkışı ve yerleşmesi bir toplumsal değişim olarak karşımıza çıkmaktadır (Günay, 2003:371-373). Bu bağlamda her din, beraberinde getirdiği dünya görüşüyle içinde doğduğu sosyal çevrede hazır bulunduğu toplumsal yapı, kurum ve grupları yapısal ve fonksiyonel özellikleri ile bir takım değişikliklere uğratmakta ve yeni bir toplumsal yapının oluşmasını temin etmektedir. Ancak, dinlerin bu fonksiyonu, daha çok ilk teşkilatlanma dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Aslında dinin toplumsal yapıyı değiştirici özelliği ile toplumsal yapıyı oluşturucu veya düzenleyici fonksiyonu birbiriyle bütünleşmektedir. Zira din, bir taraftan mevcut toplumsal yapıyı değiştirirken, diğer taraftan, bir düzensizliğe meydan vermemek için, toplumu yeniden dinî formlarla kurarak farklı bir toplumsal yapı oluşturmaktadır. Bu noktada ise din, kurmuş olduğu yeni toplumsal yapıyı koruyucu ve sürdürücü kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır.

Toplumun Din Üzerindeki Etkileri

Din ve toplum arasındaki ilişki, ikinci olarak topluluğun dine etkisinde görülmektedir. Din ve toplum arasındaki ilişki, ikinci olarak topluluğun dine

etkisinde görülmektedir. Toplumun dine etkisi, hem içerik hem de biçim açısından kendini göstermektedir. Öyle ki, her din, belli sosyal şartlarda ortaya çıkmakta ve belli sosyal gruplar tarafından yaşatılmaktadır. Dinî grupların ciddi anlamda analizi yapıldığında öncelikli olarak dinlerin tarihi ve ortaya çıkışındaki kaynaklara göre birbirlerinden nasıl farklılaştıkları (kurucuları halktan veya aydın zümreden olan savaşı kavimlerin dinleri gibi) ve daha sonra gelişim ve biçimlenme süreci içinde sosyolojik etkilerle köklü, kısmî, yahut tümüyle değişikliklere nasıl uğradıklarını görmek mümkündür. Önemli olan, sosyolojik bakımdan farklı olan bir çevrede, dinî grupta karakteristik bir değişikliğin meydana gelmesidir (Wach, 1987:31). Ancak, burada önemle üzerinde durulması gereken bir husus, toplumsal farklılıkların sübjektif din üzerinde değil, objektif din üzerinde bir takım etkiler icra edebileceğidir (Wach, 1995: 292).

Her din başlangıçta içinden çıktığı sosyolojik çevrenin etkisi altında kalır. Kültürel gelişimin daha sonraki aşamalarında dahi peygamber, dinin kurucusu ve ilk taraftarları, sosyolojik kökenlerine uygun olarak yumuşak determinizm prensibine uyarlar. Toplum hayatının az farklılaştığı şartlarda rit, mit, inanç ve ibadetler bariz bir biçimde toplum yapısının damgasını taşırlar (Wach, 1987: 7).

Mitolojik halk dinlerinde dinî inançların, ziyadesiyle maddî hayat şartları ve ekonomik ve sosyal etkenlerin tesirinde kaldığı birçok misallerle sabit olmuş bir durumdur (Okumuş, 2003a: 100). Nitekim tarımcı toplumların tanrılarına 'Toprak Ana', akarsu yataklarında yaşayanların 'Bereket Tanrısı', denizci toplulukların ise, 'Koruyucu Mabut' adının verilmesi; anaerkil toplumlarda 'kadın tanrıçalara', babaerkil toplumlarda ise, daha çok 'erkek tanrılara' denk gelinmesi; arazinin çetin olduğu yerlerde 'natürist', düz olduğu yerlerde 'animist' inançların ağırlık kazanması, toplumun din üzerindeki etkilerini ortaya koyması bakımından oldukça ilgi çekicidir. Yine toplumsal etkinlik, mülkiyet tarzları, zümre yapıları, dinî anlayışlarda önemli şekillenişlere sebep olmuşlardır (Freyer, 1964: 66). Hatta siyasal yapının (mesela iktidar ve otorite tipinin) dinî pratikler ve şekilleniş üzerinde önemli etkileri olduğu söylenebilir. Nitekim bir dönemlerin Roma'sında dinin bir devlet işlevi haline gelmiş olması, bu duruma sadece bir örnektir (Wach, 1987: 38).

Aynı şeyin, yukarıda ifade edildiği gibi günümüz dinleri için de geçerli olduğu söylenebilir.

Sonuç itibarıyla sosyolojik olarak din-toplum ilişkilerine bakıldığında, dinle toplumun ilişkilerinin tek yanlı olarak din tarafından veya toplum tarafından bakılarak anlaşılamayacağı, zira dinle toplum arasındaki ilişkilerin karşılıklı olduğu, dinin toplum üzerinde etkileri olduğu gibi toplumun da din üzerinde etkisinin bulunmakta olduğu görülmektedir. Ancak, din-toplum ilişkileri incelenirken, bütün dinlerin, özellikle de ilâhi dinlerin toplumsal şartların bir ürünü olarak ortaya çıktığını savunmak ve dini, sadece sosyal boyutuna indirgemek oldukça hatalı bir davranıştır. Bununla birlikte, daha önce de belirtildiği gibi, bu tür anlayışlara sahip olanlar eksik olmamıştır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, Wach'ın tabiriyle, toplumsal şartların doğrudan doğruya 'sübjektif din' üzerinde değil, yalnızca 'objektif din' üzerinde bir takım etkilerinin olabileceğinin (Wach, 1995: 292) gözden kaçırılmamasıdır.

1.2. Din ve Kültür İlişkileri

Hiçbir toplum, hiçbir dönemde, batıl da olsa, dinden müstağni kalamamıştır. Din, insan şahsiyetinin en iç tabakalarına kadar nüfuz ederek ferdin vicdanında, oradan hareketle toplum hayatında bugüne kadar devam etmiştir. Özellikle, hayatın tamamını içine alan, başlı başına bir hayat nizamı getiren dinler, hem birey hem de sosyal hayatın en ince noktalarına kadar sirayet etmiş, spesifik yapısıyla toplumun bütün kültür sahaları üzerine tesirden geri kalmamışlardır (Freyer, 1964: 77-78). Ancak, bu tesir sadece dinin kültürü etkilemesi şeklinde tek taraflı olmamış; toplumların kültürleri de şüphesiz dinleri etkilemişlerdir. Bu başlıkta karşılıklı olarak daha ziyade İslam toplumları dikkate alınarak bu ilişki incelenecektir. Ama evvela konunun daha iyi anlaşılması için 'kültür' kavramını tanımlamakta yarar gözükmektedir.

Kültür nedir? Bugün herkesi tatmin eder bir cevap bulmak güçtür. Nitekim kültürle ilgili alanlarda çalışan ilim adamlarının her birinin ayrı ayrı kültürü tanımlama çalışmaları bunu göstermektedir. Burada birkaç kültür tanımı üstünde durularak kültürün ne demek olduğu kısaca tahlil edilecektir.

En çok kabul gören ve başkaları tarafından da sıkça kullanılan kültür tanımı antropolog E.B.Tylor'un tanımıdır. Ona göre “ kültür; bilgiyi, imanı, sanatı,

ahlakı, örf ve adetleri, ferdin mensup olduğu cemiyetin bir uzvu olması itibariyle kazandığı itiyatlarını ve bütün diğer maharetlerini ihtiva eden gayet girift bir bütündür.” (Turhan,2002:37)

Zaman zaman birbirine karıştırılan kültür ve medeniyet kavramları üzerine sistemli şekilde kafa yoran ilk düşünürümüz şüphesiz ki Ziya Gökalp'tır. O'na göre kültür (kendi ifadesiyle hars), cemiyetin bütün fertlerini birbirine bağlayan, yani aralarında bir dayanışma vücuda getiren dini, ahlaki, hukuki, içtimai, iktisadi ve fenni müesseselerin hey'et-i mecmuasıdır. (Er,1998:249)

“Kültür Değişmeleri” adlı eseriyle memleketimizde bu sahada hemen akla gelen Mümtaz Turhan, kültürü daha kapsamlı bir şekilde tarif eder:

Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi atitüd, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder(Turhan, 2002:48).

Tanımlarda da görüldüğü üzere kültür, bilgi, inanç, sanat, ahlak, örf ve adetler ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yetenekler olarak tanımlanmıştır. Kültür, bir başka bakımdan da insanın ve insan topluluklarının hayat tarzını ve sosyal problemlere ürettikleri çözümleri ifade etmektedir. Şu halde kültürü meydana getiren insanlar ve toplumun kendisidir. Nitekim her toplumun kendine ait bir kültürü vardır ve bu onu ötekilerden ayırır.

Kültür hakkında yapılan bazı tanımlarda maddi ve manevi kültür ayrımı kullanılmıştır ve kültürün maddi unsurları medeniyet olarak tanımlanmış ve kültür ile medeniyet arasında bir ayırım yapılmıştır. Ancak, bu kesinlik arz etmemektedir. Çünkü farklı tanımlara göre birinin kültür dediğine öteki medeniyet demektedir. Her durumda toplum kültürü içerisinde din önemli bir unsur olarak yerini almıştır, alıyor ve almaya da devam edecektir. Dinin bu varoluşu, kültür- din etkileşimi bağlamında kendini göstermektedir.

Dinin Kültür Üzerindeki Etkisi

İlk olarak kültür üzerindeki dinin en büyük etkisi, sosyal yaşamda ve toplumsal düzenin sağlanmasında görülmektedir. İnsan tabiatı gereği sosyal bir varlıktır. Toplum içinde güzel bir şekilde yaşayabilmesi için toplumsal kurallara uymak

ve aynı zamanda toplumsal görev ve sorumluluklarını yerine getirmek durumundadır. Bir ferdin de bu görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi için bunların kutsiyetine inanması gerekir ve din, ferdi buna inandırabilecek en güçlü saiktir(Er,1998: 263).

Kültürel bir unsur kabul edilen ahlakın topluma sunmuş olduğu değerler de temelini din de bulurlar. Din bu hususta sosyal bakımdan önemli görevler icra eder. Çünkü insanları bir arada tutan, bazı kurallara, yani ahlakın değişmez esaslarına hep birlikte inanmalarıdır. Bu manevi inançlar olmadan toplum hayatı düşünülemez. Ahlaki kurallar soyut esaslar oldukları için, bu kuralların en büyük kaynağı ve dayanağı dindir. Eğer toplumlar da böyle bir ahlaki düzen olmasaydı doğa kanunları hüküm sürer, kuvvetli olan zayıfı ezer, hak sahibi hakkını alamaz hale gelirdi(Güngör, 1976:177).

Aynı durum örf ve adetler içinde söz konusudur. Örf ve adetlerin de her toplumda dinin etkisinde şekillendiği bir gerçektir. Özellikle İslam toplumları bunun en bariz örneklerini sergilemektedir. Dünyaya gelen çocuklara Peygamber ailesinin ve arkadaşlarının isimleri verilir. Düğün törenlerinde, bayram günlerinde dost ve akrabaların birbirlerini ziyaretleri, uzakta bulunanların memleket ve akrabalarını ziyarete gelmeleri, temelinde İslam dininin çeşitli tavsiye(sıla-i rahim gibi) ve telkinleri bulunan ve bu telkinlerle şekillenen davranışlardır (Aşıkoğlu,t.y.: 1).

Kültürel hayatın din dışında farz edilen unsurları üzerinde de dinin etkisi söz konusudur. Çünkü bir dine ait inanç sisteminin o dine inananlar arasında paylaşılması ve yayılması sonucu, onun mensupları, dünyada normal hayatlarını devam ettirirken, mesela günlük işlerini yaparken, hatta tabiatı gözlemlerken dahi bu inanç sisteminin tesiri altında kalırlar; dış dünyayı daima dinlerinin ışığı altında görürler. Bu 'inanç sistemi', dinin, insan hayatında vicdanlara kapatılmış bir bölge teşkil etmeyip kültür ve toplum hayatının dinin dışında kabul edilen kısımlarında devamlı olarak hissedilmesinin başlıca sebeplerinden biridir. Bundan dolayı bir kimsenin dindar olup olmadığını, hatta hangi dine mensup olduğunu davranışlarından anlamak mümkündür. Dinine bağlı bir Müslümanın belli hadiselerle karşı tutum ve davranışları, muhakkak ki bir Hıristiyan ya da Yahudininkinden veya hiçbir dine inanmayaninkinden farklı olacaktır (Freyer, 1964: 71- 75).

İnsanın sosyal hayatta değer verdiği unsurların temelinde de yine din vardır. Nitekim insanın sosyal hayatında değerli olan şeyleri fiziki bir temele oturtmak hiçbir zaman mümkün olmamıştır. İhtiyaç sahiplerine yardım etmenin, büyükleri saymanın, küçükleri sevmenin, başkasının hakkını tecavüz etmemenin, vatan ve millet için fedakârlık etmenin, hatta savaşa katılmanın ve ölmenin niçin gerektiğini kimse fiziki olarak ispat edememiştir. Dini duygulara ve inançlara dayanmadan bunların izahı yapılamamaktadır. Zira inançlar, yaşadığımız hayat içinde en az şimdiki kanunlar kadar geçerliliğe sahiptirler; çünkü insanların hayatını onların inançları idare etmektedir(Güngör,1976:152).

Mümtaz Turhan, I. Dünya Savaşında Rus istilası sebebiyle Erzurum'dan Kayseri'ye hicret eden muhacirlerle, Kayseri halkı arasında, küçük siyasi vakalar dışında, bütün cemaati ilgilendiren önemli bir ihtilafın görülmediğinden bahseder. Ona göre, bunun sebebi, hicrete (göçe) harbin sebep olması ve bunun dindar Kayseri halkının muhacirlere (göç edenlere) karşı bazı dini mükellefiyetleri olacağına inanmış olmalarıdır(Turhan, 2002:100).

Tarihte ve günümüzde bazı toplumlarda ve gruplarda dini hukukun, kanunlardan ve hatta örf ve adetlerden dahi önce tutulduğu bilinmektedir. Bu duruma en güzel örnek Osmanlı toplumu olmuştur. Bu dini hukuk, Osmanlı toplumunu sadece adli yönden etkilemekle kalmamış, bütün ahlaki ve ekonomik hayatına da yön vermiştir(Er,1998:265).

İslam memleketlerinde zamanla vücuda getirilen sanat ve mimari eserlerde dinin tesirlerini görmezlikten gelemeyeceklerini belirten Fransız seyyah Jean Thevenot'a göre, bu memleketlerde hamamlar, çeşmeler ve camilerin birbirlerine yakın bir külliye teşkil etmeleri gelişigüzel değildir; bu durum İslamiyetin belirli zamanlarda yapılmasını istediği abdest ve namazla ilgili emirlerinin sosyal hayata yansımalarıdır(Thevenot, 1978:119).

Kültürün Din Üzerindeki Etkisi

Din ve kültür arasındaki ilişki çift taraflı etkiye sahiptir. Toplumsal yapı içerisinde bir kurum olan din nasıl kültüre ve kültürel unsurlara etki ediyorsa kültür ve kültürel unsurlar da dini etkileyecektir; çünkü bir toplumdaki sosyal olaylar ve kurumlar birbirlerini karşılıklı olarak etkilerler. Bu sebeple kültürün din üzerindeki tesirlerinden de bahsetmek gerekmektedir.

Bir toplumda kültürün etkisi, dinin ve ona bağlı değer hükümlerinin cemiyete hakim olup olmamasına göre değişiklik gösterir. Eğer din ve değer hükümleri bir topluma egemense, kültürün dine etkisi daha değişik bir yön kazanır. Şöyle ki, bu durumda kültürel unsurlar, dini değerler arasında farklı bir mahiyet ve dini bir yapı kazanır. Yani, toplumun kültüründen gelen etkiler, din ve temel prensipleri doğrultusunda bir uyum sürecine girecek, asimile olacak, böylelikle öncekinden çok farklı bir manaya sahip olacaktır. Watt'a göre her din gibi ve belki de hepsinden daha fazla olarak İslam, yayılıp uzandığı çevrelerin bazı düşünce ve inanç unsurlarını alıp hepsini bünyesinde eritip massetmiştir(Watt, 1982: 128-130).

Nitekim İslam dünyasında fütuhatların genişlemesiyle Müslüman Araplar birçok yeni kültürle karşılaşmışlardır. Bu yeni toplum ve kültürler, daha önce karşılaşılmamış problemleri ve ihtiyaçları da beraberinde getirmişler. Bu problemler bir an önce çözülmeli, ihtiyaçlar bir an önce karşılanmalıydı. Buna binaen İslam âlimleri haklarında ayet ve hadis bulunmayan konuları kendi rey ve içtihatlarıyla çözüme kavuşturmuşlardır. Böylece, toplumun maruz kaldığı dış kültürel faktörlerin bütünlüğü bozması önlenmiş, farklı kültürlerle ait milletlerin problemleri dini bir hava içinde halledilmiştir.

Arap Tarihçisi Hitti'nin açıklamalarına göre, Müslümanlar, fethettikleri yerlerde zengin, fakat harabe halinde bulunan kültürel ve medeni unsurlarla karşılaşınca, özellikle onların teknik bilgi, beceri ve sanatlarını almakta gecikmediler. Onlardan istifadeyle Mısır-Suriye, Irak-İran, Endülüs-Kuzey Afrika, Hindistan, Selçuklu ve Osmanlı gibi farklı üslup ve yapıda İslam sanat ekolleri oluşturdular(Hitti, 1980:403).

Burada sayılanlar kültürün ve kültürel unsurların dine ve dini kurumlara yapmış olduğu etkinin misalleridir. Fakat bir toplumda din, hakim unsur değilse, toplum değişen hayatla birlikte ortaya çıkan yeni problemlerini önce kendi kültürel değerleriyle halletmeye çalışacak; ancak kendi kültürü bu problemleri çözmeye muktedir olamıyorsa, daha ileride bulunan yabancı kültür ve medeniyetlerden yararlanma cihetine gidecektir. Din ve ona bağlı değer hükümleri, toplumun mevcut kültürünün düşünce ve değerlerinin ihtiyacı karşılayamaması sonucu temasa geçilen toplumun kültür ve medeniyetinin

etkisinden kendini kurtaramayacak; onların bünyesine uyacaktır ki bu durum da toplum için bir zaaftır(Er,1998:270-271).

Modern çağa ve bu çağın getirdiği problemlere kendi bünyelerinden milli çareler bulamayan İslam toplumlarının Batı medeniyeti karşısındaki vaziyeti de Sovyet Rusya'nın kültür emperyalizmine maruz kalmış Müslüman toplumlardan pek de farklı olmamıştır. Bu İslam ülkelerinde, başka toplumlardan alınan kültürel unsurlara din damgasını vuramaz hale gelerek toplumdaki eski fonksiyonunu yitirmiştir. Özellikle yabancı kültürlerin tesirine daha çok maruz kalmış ülkeler ve bireyler ne Müslüman kalabilmişler, ne de katılmak istedikleri kültürle bütünleşebilmişlerdir. Yaşanan bu ikilem, sözü edilen toplumlarda sosyal bütünlüğü bozan en önemli etkenlerden biri olmuştur.

1.3. Din ve Siyaset İlişkileri

Büyük siyasal bir topluluk türü olarak devlet denen olgu toplum hayatının içinde yerini almış ve topluma o kadar nüfuz etmiştir ki, din gibi devleti de fert ve toplumdan ayrı düşünmek mümkün değildir. Toplumda etkin bir sosyal kurum ve olgu olan din ile yine toplum içinde karmaşık ve güçlü bir yapılanma olan devlet arasında doğal olarak yakın ve sıkı ilişkiler olacaktır (Okumuş, 2003b: 127-128). Genel olarak bakıldığı zaman din ve devlet, insanların hayatlarını düzenleme bakımından birbirine çok yakın görev ve fonksiyonları yerine getirmektedirler. Bir yanda farklı insan gruplarının meydana getirdiği ve üyelerinin hayatını düzenleyen, denetim altına alan siyasi bir kurum olarak devlet, diğer tarafta ise aynı grupların inanç ve vicdanından hareketle düşüncelerine ve tüm davranışlarına düzen veren dinler, inançlar... (Er, 1996: 131-132).

Bilimsel çalışmaların ortaya koyduğu veriler ışığında, toplumların ilkel biçimlenişleri sırasında siyasal iktidarın belirgin olmayışına karşın, dini iktidarın kesinlikle varlığını ve kimi zaman bu iktidarın toplum hayatında önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu anlamda çok tanrılı dönemlerde din adamlarının siyasal yapının en üstün iktidarını simgelediği, tüm toplumsal yapının dini kurallara göre oluştuğu bilinen bir gerçektir. Küçük sitemler genellikle dini bir kuruluş olarak kabul edilmiş, siyasal iktidar-dini yapı ayrımı bile düşünülmemiştir. Birçok tarihsel-siyasal yapıların kökeninin

efsaneler ve mitolojilerle karışık bir biçimde belirmesi de dini yapı ile siyasal yapı arasındaki kaynaşmayı ortaya çıkarmaktadır. İlkel siyasal toplumlarda ön plana çıkan lider veya yönetici konumundaki kişiler buldukları durumu doğaüstü bir güce dayandırmışlar ve doğaüstü güçlerin ürünü olduklarına bağlanan bir inançla iktidarlarının geçerliliğini ve devamlılığını sağlamışlardır (Özek, t.y.:19-20). Bu dönemde kurumlaşmış ve örgütlenmiş bir siyasal iktidar biçiminden yani devletten söz edilemeyeceği gibi, dinin genel hayat üzerindeki etkilerini günlük hayatın her alanında, topluluğun mevcut kurum ve kuruluşlarında görmek mümkündür. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de din tabiatı gereği toplumun tüm kurum ve kuruluşlarında kendini hissettiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle olunca da siyaseti, yönetim ve devlet işlerini dinden bağımsız bir olgu olarak görmek ve değerlendirmek mümkün olmamaktadır.

Siyasal birliğini kurmuş toplumlarda, bu birliğin sürekliliğinin sağlanabilmesi otoriter, mutlakiyetçi, sınır tanımaz siyasal iktidar biçimlerini zorunlu kılmıştır. Adı ne olursa olsun bu özellikleri taşıyan bir liderin, aynı özellikleri taşıyan bir yönetimi sürdürebilmesi, iktidarın yönetilenleri boyun eğdirecek bir kaynağa ve temele oturtması koşuluna bağlı olmuştur. Lidere tanınan sınırsız buyruk verme ve yasaklama yetkisinin kaynağı bu amaca yönelik olarak kutsal bir kaynağa dayandırılmıştır. Böylece siyasal yapının Tanrısı iktidarın da kaynağı olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle yasak ve buyrukların geçerliliği, yönetilenlerin bunlara uygun davranmaları, dolayısıyla da dini inançların bir sonucudur. Bu toplumlarda din ve hukuk kuralları kaynaşmış hatta aynı anlama gelmişlerdir. Kısacası din kuralları hukuk kuralları olarak gelişmiştir (Özek, t.y.:22). Çünkü İlk çağlarda devlet birliğini sağlamak, küçük insan topluluklarını birleştirmek, daha otoriter ve daha dini bir iktidar türünü gerektirmiştir. Dolayısıyla din kuralları hukuk kuralları olarak da geçerlilik kazanmıştır. Bu açıdan ilkçağ devletlerinde, genellikle lider, Tanrı ya da Tanrı iradesi ile eşanlama gelerek dini ve siyasal iktidar kaynaşmıştır(Özek, t.y.:23).

Buna bağlı olarak, tarihteki kimi toplumlarda, ilahi bir statü ile iktidara sahip olduğu veya Tanrı'nın kendisine dünyevi otoriteyi tevdi ettiği tasavvur edilen bir kral tarafından yönetildiği düşüncesi hâkim olmuştur. Geleneksel Japonya toplumu, imparatorlarını güneş tanrıçası Amaterasu'nun torunları olarak

kabul etmiş, Mısır Firavunları, dünyayı yaratan ve ilk önce yönettikten sonra kendileri aracılığıyla halkı idare etmeye devam eden Güneş Tanrısı'nın soyundan geldiklerine inanmışlardır.

Gerçek kralın Tanrı Yahve kabul edildiği İsrail monarşisinde de halkı yöneten krallar, Tanrı'nın seçilmiş ve mesh edilmiş kulları, onun teokratik otoritesinin dünyevi temsilcileri kabul edilmekteydi. Benzer anlayış şekli, imparatorluk görevinin Tanrı tarafından verildiğini kabul eden ve imparatorların, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olduğuna inanılan Bizans ve Rusya gibi Doğu Hıristiyanlığı'nda da görmek mümkündür (Okumuş, 2002: 17). Bu dönemde din ve devlet gibi bir ayırım söz konusu değildir.

Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi büyük dinler ilk doğduğu zamanlarda siyasi olarak örgütlenme ihtiyacı ve zorunluluğu duymamakla birlikte, etkinlik alanının genişlemesi, işlevlerinin artması, taraftarlarının çoğalması ile birlikte siyasi yöntemlerle örgütlenme ihtiyacı zorunlu hale gelmiştir. Örneğin Hıristiyanlık, Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olana kadar geçen zaman zarfında siyasi bakımdan örgütlenmiş değildir. Aynı şekilde İslam dini de Mekke döneminde siyasi olarak örgütlenme ihtiyacı duymamıştır.

Ancak İslam, Medine'ye ulaşmış inananların sayısı çoğalıp etkinlik alanı genişleyince ve toplumsal-siyasal işlevleri artınca siyasi ve dini açıdan örgütlenmek zorunda kalmıştır (Dursun, 1993: 76-77).

Batıda Din-Devlet İlişkileri

Tarihi süreç içerisinde yoğun bir kilise-siyasal iktidar ilişkisinin yaşandığı bir arka plana sahip olan Batı'daki din-devlet ilişkileri, Hıristiyanlık dini çerçevesinde şekillenmiştir. Bu nedenle Batı'daki din-devlet ilişkilerine bakmak, Hıristiyanlık tarihini incelemekle eşdeğer sayılabilir.

Hıristiyanlığın ortaya çıktığı ilk üç asırda, kilise geniş çapta Roma İmparatorluğu tarafından dışlanmıştır. Bu dönemde Roma hukukunda imparatorların tanrısal bir özelliğe sahip olduğu anlayışı hâkimse de Hıristiyan Kilisesi'nin ibadeti, idaresi ve kilise hukukunun her türlü fonksiyonu, imparatorluk tarafından yasaklanmıştır (Tümer, 2001: 100). Ancak Konstantin tarafından 381'de Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesiyle birlikte,

kilisenin ilk dönemlerdeki maruz kaldığı işkence ve baskılar, bu dönemde elde ettiği güç sayesinde, başka dinlere, inançlara ve hatta Hıristiyan olmakla birlikte kilisenin anlayış ve kurallarına karşı çıkanlar üzerinde uygulanmıştır. Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesinden sonra kilise aynı zamanda siyasal iktidarın doğrudan nüfuz alanına girmiş, imparator hem sivil, hem de dini işlerin yegâne düzenleyicisi olmuştur. Çünkü Konstantin kendisini, "hem imparator hem de rahip" ilan etmiştir. O ve ondan sonra gelen tüm imparatorlar, konsülleri toplamaktan, başkanlık etmekten ve en yüksek rütbeli din adamlarını atamaya kadar dini yönetimin her alanında etkin olmuşlardır (Tümer, 2001: 53-54).

Resmi bir kimlik kazanan Hıristiyanlık, zamanla belli bir güç kazanmış ve toplumun her alanına nüfuz etmiştir. Bu asamadan sonra devlet mekanizmasını etkisi altına almaya başlamış ve giderek teokratik siyasi rejimler ortaya çıkmıştır (Dursun, 1993: 18-19).

Hıristiyanlığın birçok Avrupa devleti tarafından resmi din olarak kabul edilmesinden sonra en önemli sorun, siyasal iktidar ile dini iktidar arasındaki ilişki sorunu olmuştur. Siyasal iktidar ile dini iktidar arasındaki bu sorun bütün Ortaçağ boyunca da önemini korumuştur. Bu dönem de papalık, papalık örgütü ve alanı içinde siyasal iktidara da sahip olmuştur. Bunun dışında Katolik düşünürler, tüm siyasal iktidarların dini ve doğaüstü kaynaklara dayandığını savunarak siyasal iktidarlar üzerinde egemenlik kurmak çabası içine girmişlerdir (Özek, t.y: 34). Bir başka ifadeyle siyasal iktidar düzenlerinin teokratik nitelikte olması ile yetinilmemiş, siyasal iktidarların tamamıyla dini iktidarın boyunduruğu altına girmesi istenilmiştir.

Hıristiyan düşüncesi Ortaçağa ulaştığında dini otoritenin belirli bir devletin sınırları ile sınırlı bulunmadığını, evrensel bir nitelik taşıdığını ileri sürerken, dini amaç ve yararları üstün tutmuş ve bu yararları ikinci plana atan siyasal iktidarları yıkmaya ve onları hâkimiyetleri altına almaya yönelmiştir. Örneğin Kilise, VIII. Yüzyılda İngiltere'de etkin ve güçlü bir yapı oluşturmuştur. Bu dönemde dini iktidara karşı olan isyanlar ortadan kaldırılmış, siyasal iktidar parçalanmış, papalığa mutlak bağlılığın sağlanmasına çalışılmıştır. Ruhban sınıfı siyasal yapı içinde yer almış, giderek güçlenmiş, yasama, yargı ve yürütme yetkilerine sahip olmuştur (Berger, 2000: 139).

Frank Krallığı (987–1316) döneminde de kilise Roma İmparatorluğu döneminde sağladığı ayrıcalıkları ve etkinliği sürdürmüştür. Bu dönemde Kral olabilmenin şartı “dini takdise” bağlı kılınmıştır. 1610 yılına kadar süren “takdis” işlemi sırasında kralın yaptığı “yemin” bir ölçüde kralın kiliseye bağlılığını ifade etmekteydi. Kral takdis işlemi sırasında, kiliseye bağlı kalacağına, ruhban sınıfının ayrıcalıklarını tanıyacağına, kilisenin tanınmış haklarını koruyacağına, kilisenin kendi kendini yönetme olanaklarına sadık kalacağına yemin ederdi. Kilisenin Siyasal iktidar üzerindeki bu etkinliği Almanya’da da kendini göstermiş 888–1945 yılları arasında Germen İmparatorluğu döneminde kilise yaygın bir iktidar kullanabilmiştir. Kral, dini bir nitelik içinde “Taç” giyebilmiş ve Germen Kralları “mistik” bir iktidarı kullanmışlardır (Özek, t.y:35-37).

İngiltere, Fransa ve Almanya açısından belirtilen söz konusu durumlar, Avrupa’nın diğer Hıristiyan ülkeleri içinde geçerli olmuştur. Kilise’nin Ortaçağ boyunca Batı’daki egemenliği, tüm sosyal hayatta etken bir güce sahip çıkması, belirli bir düzenin oluşmasını sağlamıştır. Çağın en büyük servet biriktiricisi olan kilise, kendini sınırlandıran yapıları yıkıp, siyasal iktidarı elde ederek bütün Avrupa’nın yeni bir yapı ve anlayış kazanmasına da yol açmıştır. Dolayısıyla kilise yalnızca dini bir merkez olmamış, kişi yaşantısını, siyasal sistemleri ve ekonomik yapıyı da etkilemiştir (Özek, t.y: 38).

XVI. yüzyıldan itibaren Ortaçağ’ın üniter dünyası parçalanmaya başlamıştır. Bu dönemde devletlerin dini karakterleri ve kilisenin nüfuzu çözülmeye başlamış, Hıristiyanlığın baskıcı ve hoşgörüsüz tutumları karşısında yeni düşünce sistemleri ortaya çıkmıştır. Genel olarak “hoşgörü” anlayışını dini alanda savunan, toplumsal yapıya aktaran, devletin dini güçten bağımsızlığını ileri süren ve devletin dinlerin tümüne üstünlüğünü kabul etmekle birlikte hoşgörüyle davranması zorunluluğunu ortaya koyan fikirler Batı’da dini bir reform hareketinin öncülleri olmuştur. Kilisenin düşünce ve siyasal yapı üzerindeki mutlak egemenliğini ve emrediciliğini sarsan bu görüşleri din ve devletin birbirinden ayrılmasını öneren felsefi akımlar izlemiştir. Söz konusu düşünceler, dini inançlara önem verseler bile “iki ayrı dünyada iki ayrı iktidar” görüşünü savunmuşlardır. Aydınlik çağ felsefesi olarak adlandırılan ve burjuvazinin dünya görüşünü dile getiren felsefi akımların tümünü içeren bu

düşünce sistemi, insana ve insan aklına olan inancı yönünden bir ortak noktada birleşmişlerdir. J. Locke, Montesquieu, Rousseau, Tocqueville gibi düşünürler bu liberal düşüncenin temellerini kurarken, siyasal yapının temellerini artık Tanrı'nın buyruklarında değil, insanın aklında görmektedirler (Barbier, 1999: 181). Dolayısıyla siyasal yapının nitelikleri ve temelleri bu gelişmeler sonrasında dini kurallara ve kilise'nin görüşüne göre değil rasyonel değerlere göre yorumlanmaya başlanmıştır. Devlet, bir “tanrısal örgütlenme” olmaktan çıkmış, siyasal özgürlükler, toplum sözleşmesi, dini özgürlükler, demokrasi ve iktidarın sınırlandırılması gibi yeni kavramların gelişmesiyle “ulusal-siyasal örgütlenme” durumuna gelmiştir. Aydınlik çağ felsefesinin oluşturduğu ortamda gerçekleşen 1789 Fransız Devrimi tüm Avrupa’da etkili olmuş, bu asamadan sonra Batı’da, din ve devlet ilişkileri eskiye göre farklı bir boyut kazanmıştır (Özek, t.y:43-46).

Söz konusu gelişmelerden sonra Batı dünyası din ve devlet ilişkilerini birbirinden ayırmak anlamına gelen laiklik anlayışını benimsemiştir. Hıristiyanlığın kutsal kitabı olan İncil’de geçen, “Sezar’ın hakkını Sezar’a, Tanrı’nın hakkını Tanrı’ya vermek^{*1}” ibaresi, insan hayatındaki iki farklı alanın (din ve dünya) birbirinden ayrılması şeklinde yorumlanmıştır.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra, tarihi süreç içerisinde Batı’daki din ve siyaset ilişkilerine dair gelişmeler şu dört yaklaşım etrafında değerlendirilmiştir.

a. Dinin siyaset üzerindeki mutlak üstünlüğünü kabul eden ve siyaseti dine tabi kılan yaklaşım. Kısaca ruhani olanın cismani olan üzerindeki üstünlüğü olarak özetleyebileceğimiz bu görüş, Calvin, Luther, Boussuet gibi ilahiyatçılara aittir.

b. Siyasetin din üzerindeki üstünlüğünü ve dinin siyasete bağımlılığını ileri süren; dini, siyaset ve iktidarın hizmetinde bir araç olarak gören, Machivelli, Hobbes, Montesquieu ve Rousseau gibi düşünürlerde temelini bulan yaklaşım,

* İncil (2002), Matta 22/21; Markos 12/17; Luka 20/25, Yağmur Yayınları, İstanbul.

c. J. Locke ve Tocquevelli gibi liberal düşünceye sahip düşünürler tarafından din ile siyaseti birbirinden ayıran, birbirine karşı bağımsız ve özerk olmasını savunan liberal/laik yaklaşım,

d. Klasik din anlayışının yerine modern gelişmeye uygun yeni bir din anlayışını öne süren yaklaşım. Bu sonuncu yaklaşım, pozitivismde ifadesini bulan ve geleneksel dini, toplumdaki çıkarılmayı ve bunun yerine “pozitif” karakterli bir din kurmayı öneren Comte’a aittir. O, bu yeni dini “insanlık dini” olarak adlandırır (Barbier, 1999: 15-117).

Türklerde Din Devlet İlişkileri

Din, özellikle Türk-İslam toplumları için kapsayıcı, belirleyici ve yönlendirici bir role sahiptir. Kutsalla ilgili her türlü sembollerin, inançların, değerlerin ve çeşitli alanlardaki pratiklerin kurumlaşmış bir sistemi olan din, toplumlardan çeşitli işlevler görmek için farklı alanlarda örgütlenmiş, önce kültürü, bu yolla da siyasî ve idarî sistemi etkilemiştir (Dursun, 1993: 19-20).

İslam dininin hakim olduğu toplumlarda bütün iktidar alanlarının tek kişide toplandığı görülmektedir. İslam’ın ilk döneminden sonra; Emevî, Abbasî, Selçuklu ve özellikle de Osmanlı yönetimlerinde, birleştirilmiş iktidarlar, zamanla bölünmüş ve dünyevî gücün elinde şekillenmiştir. Artık din; adalet, eğitim, dînî bilgi danışma (fetva) ve ibadetlerin yönetimi gibi hizmetleri yerini getirmek için siyasî iktidara bağımlı şekilde örgütlenme imkânı bulmuştur

Osmanlı siyasî-idarî sistemi zamanla, İslamiyet’in ilk dönemindeki örgütlenmesinden oldukça farklı bir yapı ortaya koymuştur. Hz. Muhammed döneminde İslamiyet’in siyasî, idarî ve dînî örgütlenmesi yönetim-din iliksine göre şekillenmiş olup, örgütlenmesi farklı olan Osmanlı yönetimi ise “Yarı Dînî Sistem” olarak kabul edilmektedir (Başgil, 1996: 192). Osmanlı yönetiminde, siyasî-idarî sistemin en önemli kurumları olarak karşımıza çıkan sultan, saray, divan-ı hümayun kavramları ve kapıkulunun yönetimdeki etkisi, sultanların kanun koyuculuğu, dînî nitelikli ser’î hukuk yanında örfî hukukun varlığı, siyasî gücün üstünlüğü, toprak rejimi, malî düzenlemeler gibi alanlarda dinin fonksiyonlarına bakıldığında, Osmanlı siyasî-idarî sisteminin bir teokrasi olmadığı anlaşılmaktadır (Barkan, 1975:49-97).

Osmanlı sultanlarının dinî unvanlar almış olmaları, “Hilafet” makamında bulunmaları, onların tamamen dinin emrinde ve dine bağımlı olmaları demek değildir. Osmanlı yönetiminde, din kurumunun başında bulunan şeyhülislâmları padişahların ataması, görevinden azledebilmesi, daha da önemlisi siyaseten katledebilmesi, dinin siyasî-ıdarî sisteme bağımlı olarak örgütlendiği ve sultanın, din gücünün üstünde yer aldığı anlamına gelmektedir. Aynı zamanda din, Osmanlı sultanlarının tutum ve davranışlarını etkileyen, iktidarlarını kısmen sınırlandıran bir sistem olarak görünmektedir. Şeyhülislâmlar, Padişahın danışmanı pozisyonunda olup, bazı hallerde üye olmadıkları halde Divan-ı Hümâyün toplantılarına davet edilmişler, dinî bürokrasinin bası sıfatıyla bir yönetici ve padişahların hal’ fetvalarını verme yetkisine sahip buldukları için bir siyasî aktör olarak da faaliyet göstermişlerdir (Dursun, 1993: 127-128).

Dinin Osmanlı yönetimindeki etkisi, her dönemde aynı olmamıştır. Özellikle güçlü şeyhülislâmlar zamanında hukukî düzenlemelerde de din etkili olabilmıştır (Dursun, 1993: 24).

Dinî kurumların ve din bürokrasisinin, toplum hayatındaki fonksiyonlarının tamamı mistik nitelikte ve ahiret ile ilgili olmamakla birlikte, işlevlerin çoğunluğu siyasî, idarî ve sosyal niteliktedir (Dursun, 1993: 81).

Osmanlı toplumundaki siyasal iktidar din ilişkileri de İslam dinindeki din-devlet ilişkilerini yansıtmaması bakımından önemlidir. Osmanlı devleti, dine bağlı ve dini amaçlarla savaşıyor bir görünüme sahip olması nedeniyle uzun süre tam bir İslam teokrasisi olarak nitelendirilmiştir. Örneğin Şarkiyatçılar, Osmanlı Devletini tümünden şariat düzeninin var olduğu bir siyasal yapı olarak görmüş ve bu görüşlerini eserlerinde yansıtmışlardır. Ancak Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda ve gelişmesinde gerek yönetim ve örgütlenme biçimleri açısından gerekse devlet ve egemenlik anlayışı açısından gelenek ve göreneklere göre biçimlendiği, dolayısıyla tümünden dini bir yapı oluşturmadığı anlaşılmaktadır (Özek, t.y: 362). Osmanlı Devleti’nin genel yapısına baktığımız zaman din ile devletin “füzyon” halinde olduğunu görmekteyiz. Bu anlamda Osmanlı, din hususunda bigane olan bir devlet olmadığı gibi dine tabi bir devlet de değildir. Ancak ‘dinle uyumlu bir devlet yapısına sahiptir’ denilebilir (Vergin, 2000:113).

İstiklal Mücadelesi (1918-1923) esnasında şüphesiz ki, en aktif kurumlardan birisi din olmuştur. Bu dönemde din; daha çok bütünleştirici ve kurtarıcı bir fenomen olarak ortaya çıkmıştır. Ülkenin her yerinde kurulan Müdafai Hukuk cemiyetlerindeki ortak karakter; coşkun dini duygulardır. Nitekim I. Dünya Savaşı Müslüman halk arasında ehli salıp ile hilalin kavgası şeklinde algılanmıştır (Kılıç, 2007:19).

Cumhuriyet Türkiye'sinde İslam'ın yükselişi 1950'lerden itibaren görülmeye başlamıştır. Kemalist devrimin yer altına inmek zorunda bıraktığı dinsel kesimler, 1950'de çok partili sisteme geçişle birlikte gelen kısmi özgürlük ortamı içinde kendilerini ifade etme imkanı bularak siyaset içinde de etkin olmaya başladılar. İslam, bu tarihlerde yeni bir fenomen olarak gün yüzüne çıkmaktan çok, bastırılmış ve görünmez kılınmış köklü bir fenomen olarak siyaset sahnesine çıkmıştır (Çaha, 2008: 188).

Bu dönemde halkın talepleri doğrultusunda, dini alandaki bazı yasaklar kaldırılmıştır. Okullarda din eğitiminin yapılabilmesi, imam hatip okullarının işlerlik kazanması, ezanın Türkçe okunması zorunluluğunun kaldırılması, bazı türbelerin ziyarete açılması, cami inşalarının hızlandırılması gibi tutumlar bunlardan bazılarıdır (Kılıç, 2007: 23).

1950'lerden sonra yükselen İslam'ın ana karakteri “milliyetçi-muhafazakar” niteliktedir. Özellikle cemaatlerin ve tarikatların lokomotifliğini yaptığı İslami kesim 1970'lere kadar Said Nursi, Süleyman Hilmi Işık ve daha çok yerel düzeyde etkin olan şahısların görüşleri etrafında gelişmiştir (Çaha, 2008:189).

Türkiye'nin 1980 sonrasında demokratikleşme ve liberalleşme yönünde yaptığı açılımın bir sonucu olarak kamusal ve siyasal alanda ciddi bir değişim ve dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Özellikle temel hak ve hürriyetler, sosyal ve sivil özgürlükler ve dinsel-etnik kimlik yönündeki arayışlarla kamusal yaşam alanında yükselişe geçen önemli değerlerden biri olmuştur. Gerek değişik İslami kimliklerdeki sosyal gruplar, gerekse bu grupların ürettiği İslami anlayışlar Türkiye'de tartışma gündemine gelen hususlardan birini oluşturmuştur (Çaha, 2008: 187).

Günümüzde Türkiye'de siyasetin, devletin hâlâ dinle iç içe olmasının en önemli sebeplerinden biri, sosyal şartların bir gereği olarak siyasal parti

kurumlaşmasının insanlararası iletişimin tarikatlarca ve dinî cemaatlerce karşılandığı bir ortamda gelişmiş olmasıdır. Bu nedenle de Türkiye’de siyasete ve sosyal hayata katılma sadece siyasal partiler kanalıyla değil, aynı zamanda dinî grupların haberleşme ağı ile sağlanmıştır. Türkiye’de Cumhuriyet sonrası tek partili ve çok partili siyasal hayata bakıldığında, siyasetin bir şekilde dinle ilgilendiği, dini etkisi altına almaya çalıştığı, dini denetimi altında tutmaya çalıştığı, her ne suretle olursa olsun dine bigane kalmadığı görülmektedir.

Siyasilerin davranışlarına bakıldığında, belli dini ifadeleri kullanmaya özen gösterdikleri anlaşılmaktadır. Sözelimi cumhurbaşkanları, başbakanlar, milletvekilleri veya çeşitli siyasiler konuşmalarında, “inşaAllah”, “Allah’ın izniyle” gibi dinî ifadeleri kullanmakta, Ramazan Orucu, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı geldiğinde onlarla yakından ilgili olduklarını göstermekte, kutlama mesajları vermektedirler (Okumuş, 2003c: 65-66).

1.4. Dini Gruplar

Dini grup denildiği zaman genel olarak dilli yönelişlerden kaynaklanan gruplaşmalar anlaşılmaktadır. Dini gruplar da diğer toplumsal gruplar gibi çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılabilirler. Bu özellikler, yapıları, fonksiyonları, dayandıkları düşünce temelleri, büyüklükleri v.b. olabilir. Çeşitli dini grupların ortaya çıkmalarına toplumsal, siyasal ve kültürel yapının gittikçe artan farklılaşması ve bireylerin veya grupların dini tecrübelerinin zenginleşmesi sebep olmaktadır(Wach, 1995: 153). Bütün dini grupları iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar tabii dini gruplar ve dinden doğan gruplardır.

Tabii Dini Gruplar

Tabii grupların zamanla dinin taşıyıcısı haline gelmeleri ile tabii dini gruplar ortaya çıkmaktadır. Burada doğrudan dini sebeplerle bir araya geliş ve gruplaşma durumu yoktur. Üyeler arasında zaten var olan grup bağının din aracılığı ile bir anlamda güçlenmesi söz konusudur. Böyle bir grupta din, grubun uyumluluğunu artırır(Wach,1995:91). Bunlar doğal bağların yani akrabalık bağlarının öncelikli olduğu akrabalık birlikleri; komşuluk bağlarının daha fazla etkili olduğu mahalli birlikler; ortak bir geleneğe, nesle ve kültüre sahip olan kişileri içine alan millet birlikleri. Temeli yine doğal bağlar olan ama

bu birliklerin içinde farklı gruplaşma prensiplerine göre yaş ve cinsiyet birlikleri de dini bağlar içerse de bu konu araştırmamızın sınırları dışında kalmaktadır.

İnceleceğimiz ilk tabii dini grup akrabalık bağlarının öncelikli olduğu ailedir. Her tür ve büyüklükte, her tür kültür düzeyindeki insan topluluklarında aile kurumuna, yani anne, baba ve çocuklar, bazen kan yakınlığı olan diğer kişilerin bir hayat birliği oluşturacak şekilde birlikte yaşamaları gerçeğine rastlıyoruz. Aile, doğal grup bağları ile dini grup bağlarının çakıştığı doğal dini grupların karakteristik bir örneğidir.

Toplumsal düzende her ne kadar dini inançların içeriği ve ilahlar silsilesi ailenin dışına taşsa da, bu inançlara bağlı olarak gerçekleştirilen tören ve ibadetlerin merkezi daima aile ocağı olmuştur. Bu anlamda belirli zamanlarda birlikte yenen yemeklere adaklar ve dualar ile başlanmış ve yemeğin sonunda aynı tören ve ibadetler icra edilmiştir. Ayrıca bir taraftan günlük hayatın örneğin, çalışma, ekinlerin ekilmesi, hasat, av, oynama, evlenme vb. çeşitli işlerinde düzenli ve doğal fonksiyonların yerine getirildiği, diğer taraftan sırf dini ibadet ve törenlerin yapıldığı yer hep aile ocağı olmuştur. Düzenli yemeklere bağlı olarak ilahlar şerefine içki sunma ilk davranışların, bir ibadet karakteri taşıyan şölenler, kurbanlar ve dualar ikincilerin örnekleridir. Fakat her ikisi arasındaki sınır çizgisi net değildir(Freyer,1964:41-42).

Ailelerin bir araya gelerek oluşturdukları ikinci doğal dini grup türü klan ve kabiledir. Bu birliğin en önemli şartı, şüphesiz kan birliğidir. Aileler kan birliği sayesinde klanı ve klanlar da kabileyi meydana getirir, böylece aileden başlayan organik cemaat, kendi dinleri ile donanmış kutsal birliğini devam ettirir(Mensching, 1994:25). Klan üyelerinin çözülmez birliği, mensubiyet duygusuyla sağlanmaktadır. Bu birlik, aynı zamanda manevi ve zihinsel bir birliktir. Klan üyelerinin tümü, klan ruhuyla donatılmıştır. Klan hayatı, üyelerin hayatının basit bir toplamı değil, her birinde görülen ve her şeyi meydana getiren bir ruha dayanmaktadır. Bu anlamda fert, cemaati temsil etmekte, onda yaşamakta, onda hareket etmektedir. Klan, üyelerinin yaptığı her hareketi, kendi hareketi gibi hisseder ve bundan etkilenir. Klan üyelerinin yaptığı yanlış hareket, ataları cehenneme sürüklediği gibi, onların doğru hareketi de ataları kurtarır ve memnun eder. Hz. Muhammed'den önceki dönemde Arap kabilelerinin töresine göre hak ve ödevler, sadece kan bağı olan

akrabalara karşı mevcuttu. Kabileye yabancı olan, düşman sayılırdı(Mensching,1994:25,27).

Toplumda kan gibi doğal bağlara dayanarak oluşmuş gruplar birliklerini sadece akrabalığa borçlu değildir. Bu birliklerin oluşumu üzerinde komşuluğun da çok kuvvetli etkisi vardır. Mahalli birlikler birleşerek köyleri ve şehirleri oluşturur.

Aristo, pek çok ev ve aileden oluşan köy cemaatini, aileden sonra gelen ve ondan daha geniş sosyal birlik olarak telakki etmektedir. Bu anlamda Jolly, Hint köylerinden bahsederken, birleşik yaşayan bir ailenin durumunun ortak bir ikametgâhı olduğu kadar, mülkiyet, yemek ve ibadet birliğini de ifade etmektedir(Wach,1995:116).

Komşuluk bağı üzerine kurulu köy cemaatinin genişlemesi ve şehirlere doğru gelişmesi karşımıza ilginç durumlar çıkarmaktadır. Böyle bir gelişmede sadece ekonomik faktörler etkili olmamış, en az onlar kadar dini faktörlerin de rolü büyük olmuştur. Çünkü Sümerlerde, ilk şehirlerin bir mabet etrafında kurulmuş "tapmak şehirler" olduğu bilinmektedir. Anlaşıyor ki tapmak sitelerin çeşitli faktörlerle gelişmesi, site devletlerini doğurmuş, imparatorluklar buradan gelişmiştir(Günay,2003:270).

Şehir yaşamı değişip geliştikçe meslek, ikametgâh, mülkiyet, kan ve kültür tarafından belirlenen bir sosyal farklılaşma ve tabakalaşma süreci ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda ise şehrin sosyal yapısı gittikçe karmaşıklaşmakta ve bu durum kentin dinî yaşayışında bir farklılaşma ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir(Wach,1995:122). Özellikle modern şehrin dinî yaşayışı, çeşitli sebeplerle başka birçok dinî-sosyolojik problemleri beraberinde bulundurmaktadır ki bunlar arasında meselâ sosyal tabakalaşma ve din, dinî sosyalleşme, yeni dinî hareketler ve cemaatler, dinî çoğulculuk ve sekülârizasyon meseleleri en tipik olanlarıdır. Zira son bir kaç yüzyıldan bu yana Batı'da ortaya çıkıp etkileri giderek bütün dünyayı saran sanayileşme, modern teknolojinin, eğitimi-öğretimin, modern kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, doğum ve köyden şehre göç neticesi şehirlerde şimdiye kadar hiç bir devirde görülmemiş sayıda nüfus kitlelerinin yığılması, şehir toplumlarında pek çok sosyal değişmeyi de beraberinde getirmiştir. Hatta bu değişiklikler çeşitli yollarla köy toplumlarını da etkilemiştir. Bütün bu değişiklikler ve

etkiler, günümüz dünyasının köy ve şehirlerinin dinî yaşayışlarında yeni gelişme ve değişimleri ve bunlarla ilgili birçok din sosyolojisi problemlerini ortaya çıkarmışlardır(Günay,2003:272-273).

Kabileler kendi aralarında birleşerek millet haline gelmiş, fakat bu gelişme çoğunlukla dinin yardımıyla sağlanmıştır. Aileler ve klanlarda olduğu gibi kabileler de cemaatlerinin kendileriyle sıkı bir ilişki içinde olduğu kutsal bir unsurla içten birleşmiş olduklarını hissetmektedir (Mensching,1994:31).

Kan ve komşuluk bağlarının yanında ortak tarih ve geleneklere sahip olan milletler, her şeyden önce akrabalık, gelenek, dil, kültür ve din birlikleridir. Nitekim milletlerin kendilerine mahsus dinî formlara sahip oldukları bilinmektedir. Milli dinler, bir millete bağlı inanç ve tapınmanın tipik örnekleridir. Hatta bir milletin mensuplarının birçok dine ve mezhebe mensubiyeti de malumdur(Günay,2003:273).

Tarih boyunca din milletleri arada tutan bir faktör olmuştur. Mesela Alman halk toplulukları, bütün bir milletin doğuşuna giden yolda, tanrılar için icra edilen tam bir ibadet birliği olmuştur. Esasen Alman halk toplulukları, ileride özellikle Hıristiyanlığa girişleri sayesinde millet halinde birleşme imkânı buldular. Büyük Türk sosyologu Ziya Gökalp'e göre İslam'ın, Türklerin milli birliklerini ve kimliklerini oluşturmaları ve korumalarında çok önemli rolü olmuştur. Ona göre Müslümanlıktan ayrılan Türk boyları, zamanla milli birliklerini ve kimliklerini kaybetmiş, başka kültür ve medeniyetlerin içinde erimişlerdir(Akyüz,2007:48).

Milli dinî cemaat, milletin kesintisiz birliği ve somut bir cemaat olarak zaman ve mekân içinde oluşmuştur. Organik bir temele sahip olmayan bu dinî cemaatin, bir millet hayatının günlük realitesi olarak görülen ve cemaat halinde bir hayata sahip olmadan da varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Eski Yahudilik gerek dinî gerek din dışı bütün sahalarda Yehova şeriatı tarafından oluşturulmuş milli dinî cemaat idi. Bu şeriat hem sabahtan akşama günlük hayatı hem de toplum hayatını düzenliyordu. İsrail'in dağılmasıyla kapalı milli dinî cemaatin sürekliliğinin temel bir şartı ortadan kalktı. O zaman Yahudilik değişmiş şartlara uygun düşen ferdiyetçi kanun haline dönüşmüş, ibadet için belirli günlerde toplanan bir müminler cemaatini meydana getirmiştir. İşte bu

noktada din, Tanrı ile tam anlamıyla ve sürekli temas halinde milli hayatı devam ettiren bir güç değil, sadece tespit edilen saatlerde manevi âleme dalmanın konusu olmuştur(Mensching,1994:33-34). Wach peygamberi yorum (Jeremie)'un "Yahve" kavramını evrensel bir Tanrısallık yapıncaya kadar genişlettiğini ve onun manevi tabiatı üzerinde ısrar etmek suretiyle onu derinleştirdiğini vurgulamaktadır. İşte Yahudilikteki tanrısallık düşüncesinin bu derinliği, onun insandan uzaklaşmasına sebep olmuş ve ilahla halkın çabuk aynileşmesine engel olmuştur(Wach,1995:133-134). Bununla birlikte bu milli dinin diğer milli dinlerden önemli bir farkı, bu milli dinî cemaatin, diğer milletler arasında kendilerine üstünlük atfetmesidir. Onlara göre tanrı Yahve hem İsrail milletinin hem de İsrail tarihinin tanrısıdır(Akyüz,2007:49).

Sırf dini(dinden doğan) gruplar

Özellikle üyelerin aralarındaki din bağından doğan gruplaşmalar, dinden doğan gruplar olarak adlandırılmaktadır(Freyer,1964:39). Din bizzat kendine has birtakım sosyolojik görünümeler meydana getirmektedir. Burada başlıca ön şart, mevcut doğal veya sonradan kurulmuş kurumların kaldırılması veya etkisiz hale getirilmesidir. Evlilik, aile, arkadaşlık, yurttaşlık; bütün bunlar artık yeterli olmamakta ve daha derinden kaynaklanan ve "tabii" olanın sınırlarını aşan bir beraberliğe ihtiyaç duyulmaktadır(Wach,1987:23). Genellikle evrensel dinler dinden doğan gruplar oluşturmaktadır(Mensching,1994:162). Dinden doğan grupların gruplaşma prensipleri de, içerisindeki fertlerin cemaat hissini yoğunluğu da ilkel topluluklardaki doğal gruplardan farklıdır. Sırf dini gruplarda üyelerin birbirine bağlılığının şiddetini ifade etmek üzere “manevi kardeşlik”, “din kardeşliği” gibi bazı tabirler teşkil edilir; “yeni bir hayata doğma”, “hak yolunu tutma” gibi deyimler ortaya çıkar(Freyer,1964:47). Bu tabirler hem üyeler arasındaki bağlılığı artırır hem de manevi bütünleşmeyi sağlar. Bu bütünleşme havasıyla üyeler, gerektiğinde doğal akrabalık bağlarını bir tarafa bırakıp eski sosyal yapılarla zıtlık içine girebilir. Ayrıca burada eski inanç, gelenek ve göreneklerin ya tamamen kaybolduklarını ya önemini kaybettiklerini ya da eski anlamlarını kaybedip farklı anlamlar taşıdıklarını, bu sebeple de fertlerin, sosyal huzursuzluklarla paralel yeni dinî gruplaşma prensiplerinin arayışı içinde olduklarını görebiliriz. Örneğin İslam'ın ilk yıllarında Mekke'de Tanrılar Panteonundaki araçlar Lat, Menat, Uzza yanında

tanrısallığın başı olan Allah, Müslümanlar nezdinde her yerde hazır ve nazır, eşi ve benzeri olmayan, doğmamış ve doğurmamış tek Tanrı "Allah" konumuna yükselmişti(Watt,1986:30). Esasen üyelerini önceki dünyalardan ayırmak ve kendi içinde bütünleştirmek, yeni dinî grubun açık gayesidir. Geleneksel toplum yapılarından kopan dinî grubu bütünleştirmeyi sağlamak ve yeni bir toplum düzeni oluşturabilmek için bu ayırım ve öncekilerden farklı yeni bir dünya görüşünü savunmak çok önemlidir(Wach,1995:154-155).

Yeni dini grupları doğal dini gruplardan ayıran en önemli farklardan biri yeni dini grupların misyoner özelliğidir. İlk zamanlar birkaç kişiden ibaret olan yeni dinî grup, gruba yeni katılımlarla giderek genişlemeye başlar. Bu genişleme, bazılarında misyonerlik, bazılarında irşat ve davet, bazılarında cihat, bazılarında yayılma yoluyla gerçekleşir. Bununla birlikte yayılma konusunda genellikle tek bir yol veya yöntem değil, duruma göre çeşitli usuller etkili olabilir. Örneğin Hıristiyanlık, yayılmasını geniş ölçüde misyonerlik, Budizm yayılma ve İslamiyet de temas, irşat ve davet faaliyetlerine borçlu olmakla birlikte, başka pek çok şart ve faktörlerin etkileri de ihmal edilemez. Bunlar yanında sırf dinî grupların yayılışı konusunda bir hususu daha belirtmek gerekmektedir. Bu grupların bir kısmı ortaya çıktıkları toplumda geleneksel dini yıkarak onun yerini almak ve daha sonra sınırlarını genişleterek; diğerleri kapalı bir cemaat halindeyken başka yerlere göç ederek kendilerini özgürce ifade edebilecekleri yeni ortamlar bularak; başkaları da milli bir özellik taşıyarak yeni yorumlarla evrensel bir statüye kavuşmaları sonucu yayılmışlardır. İslamiyet birincisine, Hıristiyanlık ikincisine, Yahudilik ise üçüncüsüne örnek olabilir(Günay,2003:277-278).

Sırf dini örgütün karşımıza çıkan ilk hali gizli cemiyetlerdir. Gizli cemiyetler sırf dini örgütün gelişmemiş şeklidir. Gizli cemiyetlere az karmaşık topluluklarda rastlanmaktaysa da onlar nispeten ilerlemiş toplumlarda da görülmektedir. İslam tarihinde görülen Karmatilik, Bâtınlık, İsmaililik hareketleri, Hasan Sabbah hareketi, Hıristiyanlığın ilk yıllarında ortaya çıkan Gnostisizm hareketi gizli cemiyetlere örnek olabilir. Masonluk ise günümüzde de varlığını sürdüren bir gizli cemiyet tipidir(Günay,2003:278).

Evrensel Dinlerde Dinden Doğan Gruplar

Yaratıcı büyük şahsiyetler tarafından oluşturulan evrensel din, millî dinden farklı olarak ferde hitap etmiştir. Zaten bu dinler, ferdin, daha önce içerisinde bulunduğu ve kutsal olarak kavradığı tabii birliğin çözülmesine dayanır. Fert, önceden olduğu gibi sonra da bu birliğin üyesidir. Ancak onun üyeliği, önceden olduğu gibi tabii birliğin tekelinde değildir. Fert zihinsel ve manevi gelişmesiyle, bilinçli bir "ferdiyet" haline gelmiştir. Doğal birlik ve gruplaşmalar, artık onu tatmin etmemektedir. Onun daha yüksek ideallere, daha kapsayıcı bir dünya görüşüne, kendi hayatını aşan hedeflere sahip bir cemaate ihtiyacı vardır. İşte evrensel din, böyle ihtiyaçları olan fertlere hitap etmekte ve "müminler cemaati" dediğimiz seçmeli dinî cemaatleri ortaya çıkarmaktadır. Evrensel dinlerin ortaya çıkardığı cemaatler, bazı ortak çizgilerle karakterize edilebilir. Onlar ya peygamberi dinlerde olduğu gibi doğal sosyal tabakalardan (yani aşağı toplumsal çevrelere ait olan topluluklar ki orada toplum henüz karmaşık hale gelmemiş, düşünceler çeşitlenmemiştir, cemaatçi bir yapı hüküm sürmektedir. Sonuç olarak herhangi bir otoritenin faaliyeti sayesinde ulaştırılan dinî vahye herkes kayıtsız şartsız itaat etmektedir) ya da tersine Budizm'de olduğu gibi ilk bağlıların çıktığı sosyal tabakalar, doğallığı talep eden çevrelerden çıkmaktadır(Mensching,1994:132). Burada peygamberi dinlerle ilgili çizginin tasviri içine İslam'ın da sokulduğunu görüyoruz. Ancak buradaki sınıflamaya İslam'ın tam anlamıyla dahil edilmesi bize göre pek mümkün görülmemektedir. Nitekim bu konuda yaptığı bir değerlendirmede Watt ilk olarak, doğuşu sırasında İslam'ın her şeyden önce bir genç insanlar hareketi olduğunu, ikinci olarak da onun, Mekke'de düşkün, güçlü kabile bağları bulunmayan "bezginler" in, toplulukta işe yaramaz kimselerin ve "beleşçilerin" hareketi olmadığını ifade etmektedir. Yani ona göre İslam, desteğini toplumun alt kesimlerinden değil, kendisiyle yukarıdakiler arasındaki eşitsizliğin farkına varıp, imkânlarının kısıtlı olduğunu hissetmeye başlayan orta tabakadaki kimselerden alıyordu. Ayrıca o, "zenginler"le "fakirler" arasındaki çok, "zenginler"le "orta halliler" arasındaki bir mücadele idi(Watt,1986:92-106).

Yukarıda iki genel çizgiyle belirginleşen dinlerin ilk bağlılarının içinden çıktığı sosyal tabakalar, fertlerin iradelerinden bağımsız hareket ettikleri (veya oraya

doğru sürüklendikleri yığınlar, kalabalıklar gibi) bir grup niteliği taşımaz. Dinlerin bu ilk cemaatleri kişisel tercihe dayanan cemaatlerdir. Tesadüfen, siyasi zaruretlerle veya doğumlarına bağlı olarak, kişisel seçimlerinden ve iradelerinden bağımsız olarak bir araya gelmemişlerdir. Aksine onlar, bilinçli ve kişisel tercihle bir araya gelmiş ve bu tür bir dinî gruba girmeye karar vermişlerdir. Bunun için de bu doğal sosyal tabakalar, radikaldir. Yani, din temeli üzerindeki hayatlarını orta yoldan uzak, rijit çizgilere oturturlar. Çünkü onlar, mevcut toplumu, kültürünü ve dünyayı kınamaktadır(Mensching,194:132). Sayılan özellikleriyle tanınan bu cemaatler kurucunun(karizmanın) etrafında toplanarak yeni dinin ilk halkasını oluştururlar.

“Karizma” terimi sosyolojiye, Weber tarafından dahil edilmiştir. O, bu terimi, yoğun olarak, iktidarın ve gücün meşrulaştırılma türlerini açıklamak için kurduğu hâkimiyet sosyolojisi alanında kullanır. Dinî otoriteyi kullanma yetkisini ellerinde bulunduran şahısların, bunu, karizma sayesinde kullandığını belirten Weber, hakimiyet ilişkilerini meşrulaştırmada üç sistemin bulunduğunu, bunların sonuncusunun da karizmatik hakimiyet olduğunu iddia eder. Bunun bariz vasfının, diğer hakimiyet türlerinde olduğu gibi yasalara veya geleneklere değil, kendisine kahramanlık, kutsallık veya olağanüstü nitelikler atfedilen bir şahsa bağlılık olduğunu vurgular(Turner,1991:40).

Her karizmatik hareket, yeni yükümlülükler, düşünceler ve toplumsal ilişkiler oluşturmayı gerektirir. Böylece o, mevcut otorite şekillerinin yerine geçerek, zorunlu olarak eski kurumları yıkar, eski kültürel kalıpları sarsar, eski değerleri (veya bunların bazılarını) tahrip eder ve yerine yenilerini oluşturur. Bu yeni kurumlar, değerler ve kültürel kalıplar, önceleri olağandışı görülürken, onlar etrafında örülen toplumsal mevkiler sayesinde olağan hale getirilir ve rutinleştirilir. Daha sonra karizmatik otorite, böyle saf haliyle kalmaz; ya gelenekselleşir ya da rasyonelleşir veya ikisinin bileşimi halinde devam eder. Bu rutinleşmeyi sağlayan faktörler arasında yeni otorite ve yükümlülük şekillerinin taşıyıcıları olarak faaliyet gösteren toplumsal gruplar önemli bir yer tutarlar. Bir karizmatik hareketin bağlıları, bağlılık taleplerini, gündelik hayatın talepleriyle uyumlu kılarak, hareket içindeki mevkilerini korumaya

çalışır. Özel olarak ise karizmaya bağlılık talepleri, müminlerin özel mevkilerinden doğan ailevi ve ekonomik zorunluluklarla devamlı olarak bağdaştırılır. Böylece bağımsız karizmatik düşünceler, sonradan sosyo-ekonomik etkenlere bağımlı hale gelir. Karizma, toplumsal değişimin bir kaynağı olarak hareket ettiğinde, karizmatik mesajı (veya otoriteyi kullanana karizmasını sağlayan ilâhî hitap) kendi maddi ve fikri ihtiyaçlarına uygun bulan toplumsal gruplarca devamlı ve hızlı bir şekilde uzlaştırılır ve rutinleştirilir. Karizmanın “ideal” nitelikleriyle, sosyolojik olarak ortaya çıkan toplumsal sınıflar ve statü gruplarının maddi ve fikri ihtiyaçları arasında bir yakınlaşma, Weber'in işaret ettiği gibi bir “seçmeci yakınlaşma” vardır. Karizma, şiddetli toplumsal gerilimler ve hızlı toplumsal değişimler sırasında ortaya çıkar ve karizmatik otorite, meşruiyetini ispata zorlanır. Bu ispat isteği, kimi zaman mucizevî işlere, örneğin büyüye kadar uzanır. Ama konumuz itibariyle bizi ilgilendiren asıl büyüleyici özellik, (tabii ki ilâhî varlıkla ilişkisinden dolayı) söz konusu kişiye bağlanma ya da kendini adamadır. Karizmatik liderin otoritesi, onun büyüsel güçlerinden ya da kitle desteğinden bağımsız olan biricik bir çağrıya dayanır. Yine de kitle desteği olmadan liderin karizmatik olmasından bahsetmek çok zordur(Turner,1991:41-42).

Bütün din kurucuları bir millî dinî cemaatten çıkmıştır. Bu millî dinî cemaat, bu yaratıcı ve karizmaya sahip kişilerin, ferdiyetçi dindarlıkları, tamamen orijinal ve evrensel olan mesajlarının etkisiyle parçalanmıştır. Onlar millî din bağına muhalefet etmişler, o ana kadar millî dinî cemaatte geçerli olan ödevleri kaldırarak yeni ve yüksek değerleri vurgulamışlardır. İsa, millî dinî cemaatte ve atalarının dinindeki şeriat kurallarına uyma esasının içine kutsal kitaptaki yüce değerleri dahil etmeye çalışıyordu. Bu anlamda Tora'mn komplike emirleri Hz. İsa tarafından, “Tanrı'yı ve komşuyu sevmek” gibi çift emre indirilmişti. O, hep “eskilerin geleneğini ihlal etmek” le suçlanmış, ama yine de Buddha gibi, mevcut dinî geleneği ve otoriteyi reddetmiş, bu geleneğe ait olan “seçilmiş millet” karakterini açıkça kınamıştı. O, kendini birinci derecede millete gönderilmiş kabul etmekle beraber, pratikte Yahudi olmayan milletlere de hitap ederek mesajını evrenselleştiriyordu. Bu evrensellik, Yahudilerin ilk Hıristiyan cemaatine karşı gösterdikleri muhafazakâr tutuma, Paul tarafından gösterilen muhalefet ile belirginleşmişti(Mensching,1994:171-172).

Hız. Muhammed ise ilk eleştiriyi, mevcut topluluktaki kabile hayat tarzına yöneltmiş, cemaatçi ilişkileri reddetmiş, atalarının inanıp yaptıklarının bir önemi olmadığını, kendilerinin ne yaptıklarının önemli olduğunu vurgulayıp, ferdiyeti ve ferdi sorumluluğu ön plana çıkarmaya çalışmıştı. Hız. Muhammed'in yukarıdaki önderlerden farkı, bir taraftan toplulukta evvelce mevcut olmasına rağmen uygulanmayan gelenekleri -yoksulu doyurmak, yetime ve yaşlıya iyi davranmak, zayıfı korumak gibi niteliklerin yokluğunu- eleştirmesi, diğer taraftan Tanrı'nın niteliği ile ilgili -Tanrı'nın putlarla ve insanlarla ilişkileri gibi- tasavvurları, kız çocuklarının diri diri gömülmelerini, içkiyi ve zinayı tümüyle reddetmesiydi. O, kendi kabilesiyle bile büyük bir çekişme içine girmiş, sonunda yurdunu terk etmek zorunda kalmıştı(Akyüz,2007:86).

İlk gönüllüler halkası oldukça dar ve birbirine şahsen bağlı kimselerden oluşmaktaydı. Onlar kurucuya şahsi fedakârlıkları, dostlukları ve sadakatleri yoluyla bağlı olup, onun arkadaşları da olabilirler. Hatta çoğunlukla seçkin bir, iki veya üç gönüllünün, üstadın samimi bir sırdaşı olması ve onun özel bakımı ile yükümlü olması da mümkündür. Bu anlamda Hız. Muhammed'in samimi arkadaşı Hız. Ebu Bekir ve Hız. Ali; Hız. İsa'nın gözde havarisi Jean; Buddha'nın Ananda; Konfüçyüs'ünki Yen Hui'den bahsedilebilir. Bu ilk gönüllüler, kurucunun sadece arkadaşı, akrabası oldukları ya da ona kişisel bağlılıklarından dolayı destek verdikleri gibi aynı zamanda, kurucunun ilhamını aldığı yeni vahyin mesajının başarıya ulaşmasından da sorumluydu. İlk gönüllüler kurucuyu samimi çabalarıyla desteklemekte, onun şahsına ve tebliğine saygı göstermekte, onun akidesini tanıtmaktadır(Wach,1995:181).

Din önderinin etrafındaki gönüllüler grubuna yeni gönüllüler katılır. Sayıları, elbette gönüllülerden daha çoktur. İlk teşekkül eden az sayıda gönüllü grubundan farklı olan bu gönüllüler, her zaman üstadın yanında bulunmazlar. Zaman zaman gönüllüler grubuyla birlikte hareket ederler. Üstad veya gönüllüler başka bir şehre giderken onların hizmetini görüp, onlara yardımcı olurlar. Bu gönüllüler grubu yeni oluşmuş dinlerin yerleştiği ilk cemaatlerin teşekkülünde köprü görevi yapar. Küçük gönüllü gruplarında bile birlikte murakabeye varma (manevi âleme dalma), bir ağızdan dua ve ilahi okuma gibi basit bazı tören ve ibadet usulleri, bazı dinî alışkanlıklar oluşur(Freyer,1964:52). Yeni dinî grubun etrafında bütünleştiği bu ibadet usulleri, bir taraftan mevcut

eski kùltlerden alınmış ve yeni dinî tecrùbeye gùre yorumlanmış olabilir. Hz. Muhammed tarafından Kabe'yi ziyaret, namazda başlangıçta Kudùs'e doğru yùnelirken sonradan Kabe'ye doğru dùnùlmesi; İsa ve mùridleri tarafından uygulanan, ancak sonradan şekli değiştirilen Yahudi 'Kidduř'u; Zerdùřt tarafından 'kutsal kuşağın' kuşanılması, bu uygulamalara verilebilecek òrneklerdir. Diğer taraftan yeni ibadet usulleri Budist "itiraf"ında (patimokkha) olduğu gibi henùz yeni dinî cemaat içinde oluşturulmuş olabilir. Başlangıçları ne olursa olsun yeni kavramlar ve bu kavramlarla ilgili çeşitli uygulamalar, grubun imanını ve ùmitlerini kesin olarak ifade eder. Ayrıca dùnyaya karşı yeni bir tutum, yeni dinî cemaatin geleceğini belirler(Wach,1995:183).

İlk cemaatler bir dinin tarihinde ilk adımı teşkil ederler. Önceden mevcut olmadıkları ve din sayesinde ortaya çıktıkları için de dinden doğan grupları ifade eder. Din kurucusunun ya da ilahi mesajın aracısının òlümü bu grupların hayatında bir dònüm noktası teşkil eder. Çùnkù karizmatik grup, yeni dine iman edenleri bir arada tutan merkezi şahsiyeti, dini kuran/onun esaslarını koyan ya da tebliğ eden varlığı kaybetmiştir. Onun òlümü grubun yapısında ònemli değişmelere yol açaacaktır. Bu aşamada dini kurana en yakın olan, onun en çok güvendiği ve samimi olduğu kişi veya kişiler, ilk tehlike veya güçlüklerle karşılaşıldığında fedakârlık ve feragat gùsterenler daha fazla göz önünde olur. İşte onlardan biri din kurucusunun grupta yerine getirdiği fonksiyonu üstlenir. Fakat bunlar bile karizmatik şahsiyetin yerini dolduramaz, onun fonksiyonunu hiçbir zaman tam olarak yerine getiremez. Çùnkù merkezi şahsiyet gruptaki bu vazgeçilmez konumunu karizmasına borçludur. Gruba gönùl verenler de onun bu karizmasıyla cezbedilmiştir. Zamanla, merkezi şahsiyetin yerine gruba önderlik edenler de òlerek gruptan ayrılınca grup bağı artık grubun tamamını ilgilendiren maddi unsurlara, yani din teorisine, yeni dinin inanç esaslarına, ibadet ve tùren şekillerine, sonra da örgüt çeşitlerine dayanmaya başlar(Freyer,1964:52-53). Vefatından bir süre önce Hz. Muhammed'in, veda haccında Müslùmanlara, 'kendinden sonra sımsıkı sarıldıkları takdirde sapkınlığa ve ayrılığa dùřmeyecekleri iki şeyin Kuran-ı Kerim ve kendi sùnneti olduğunu' söylemesi oldukça dikkat çekicidir.

Peygamberin/kurucunun òlümü, büyük dinlerin her birinde büyük değişiklikler meydana getirir. Bu değişiklikler, dinî grubun bundan sonraki gelişmesi

üzerinde büyük etkiye sahiptir. Bazen kurucu bir tapınma konusu olabilir, Kurucuya ve görevine olan inanç ve güven gruba kabul edilmiş bir kriteri bile olabilir. Artık grup bir halka değil, bir manevi kardeşlik cemaatidir. Bu durumda yeni dinin oluşturduğu sosyolojik birliklerin kendilerini tanımlamak için yaptığı açıklamalar birbirinden farklılaşacaktır. Çünkü artık grubun, yeni dinî tecrübesini tanımlayan, amaçlarını belirleyen ve uğruna her şeyi terk ettiği karizmatik bir lideri, önderi ya da kurucusu yoktur. Bu konuda ilk İslam, Hıristiyan ve Budist din grupları mizaç, yapı ve amaç bakımından birbirinden farklıdır. İlk cemaate mensup olanlar, kendileri hakkındaki teolojik tanımlamalar konusunda bile aynı görüşe sahip olmayabilir. Hatta aynı gelenek ve dinî tecrübenin birbirine bağladığı cemaatin, “bir” ve “tek” büyük grup oluşturmak üzere harekete geçtikleri veya mahalli bağımsız gruplar halinde teşkilatlandıkları da görülmektedir. Halife tarafından yönetilen müminler ümmeti şeklindeki İslami anlayış birincisine, Budist "samgha" ikincisine örnektir(Wach,1995:185).

Kardeşlik grubu içerisinde sadelik hüküm sürer. Bu dönemdeki zihniyet, yeni düşüncelere ve etkilere açıktır. Bu aşamada karizmatik önderin nüfuzu hala güçlü ve geçerlidir. Ancak zamanla ve derece derece silinmeye yüz tutar. Yeni yapı kurumlaşmaya ve gelenekleşmeye başlayınca karizma ve buna bağlı olan otorite, yerini örgüt, kurumlaşma ve geleneğe bırakır. Yeni dinî tecrübeye dayanan dinî cemaatlerde kuruluşu takip eden “örgütlenme” ve “kurumlaşma” dönemlerinden itibaren bir “gelenekleşme”ye dönüşen bu süreci Weber “karizmanın rutinleşmesi” olarak isimlendirmektedir. İslam'da ilk birkaç asırda ortaya çıkan kurumlaşmayı takip eden istikrar ve gelenekleşmeden sonra “içtihat kapısının kapanması” ve “taklit” döneminin başlaması, bu rutinleşmeye iyi bir örnektir(Günay,2003:290). Bu süreçte yeni dinî tecrübe, kurucunun zamanında bıraktığı kurullarla formüle edilir. Bu tecrübeler sonucu oluşan geleneksel verilerin sürekli yorumu, sentezi ve sistemleştirilmesi ihtiyacından İlahiyat ortaya çıkar. İlahiyatın entelektüel olarak açıklamaya çalıştığı gerçekleri ifade etmek üzere basit semboller kullanılır. İbadet şekilleri, kurucu ve gönüllüler halkası tarafından başlangıçta tavsiye edilen dua ve ibadet şekillerinden sonra da gelişmeye devam eder(Wach,1995:186-187). Hz. Muhammed'in tarif ettiği, "İslam beş şey üzerine bina edilmiştir: Birincisi kelime-i şahadet getirmek, ikincisi namazı kılmak, üçüncüsü zekat vermek,

dördüncüsü hacca gitmek, beşincisi ramazan orucunu tutmak" şeklindeki esaslar, sonradan İslam'ın şartlarının formül halindeki ifadesine dönüşecektir(Akyüz,2007:97).

Kardeşlik cemaatini birleştiren ve bütünleştiren şey, onun doktrininden ziyade ibadetleridir. İlk Budist cemaatlerinin törenlerinde "bhikkhu"lar yani keşişler, halka Budist kanunlar hakkında vaaz veriyorlar ve karşılığında hediye alıyorlardı. Bu "karşılıklı hediyeleşmeler"ın, "samgha"nın birlik ve ahenginin korunmasındaki rolü çok büyüktü. Hıristiyan kutsama törenleri, Mani dini mensuplarının ibadet yemekleri, bunun örnekleridir. Kardeşlik cemaatinin hayat ve faaliyetlerine gönüllüler grubunun etkisiyle nüfuz eden zihniyet, yeni bir tutumla karakterize olur. Bu tutum içerisinde önemli olan şeyler, dini yaymak, din doktrininin, grubu birleştiren dua şekilleri gibi basit sembollerin, ibadet şekillerinin ilk gönüllüler grubunda icra olunduğu şekliyle korunmasını sağlamaktır. Bu aşamada, cemaatin hareketlerini yönetmekten ziyade duygularını harekete geçirmeye yönelik basit kurallar ve semboller yoluyla taraftarların sayısı artar. Ancak grubun genişlemesi yeni sorunlara yol açar. Yeni sorunlar da, yeni açıklama ve yorum ihtiyacın ortaya çıkarır(Wach,1995:187-188). Mensching, dinî cemaatin zamanla karmaşık bir hale gelmesine bağlı olarak ortaya çıkan dinî teşkilatlanmada şu üç faktörün önemli rol oynadığını belirtir(Mensching,1994:210-222).

Bir geleneğe duyulan ihtiyaç: Evrensel dinlerde ilk dinî cemaatteki gönüllüler karizmatik liderle birlikte yaşadığı için karşılaştıkları her meseleyi ona soruyor, dinî meseleleri, dinî tecrübenin ilk kaynağından öğrenme imkanına sahip oluyordu. Bu dinî mesajın karizmatik şahsiyetle doğrudan doğruya teması olmayan nesillere doğru olarak nasıl ulaştırılıp aktarılacağı sorunu bir hayli önemlidir. Bu durumda din kurucusunun sözleri ve davranışlarıyla ortaya konan din doktrininin, daima yeni, canlı bir tasviri ve yorumu gerekecektir. Ayrıca din mensupları arasındaki ilişkileri düzenleyecek hukuki bir geleneğin oluşturulması, tören usullerinin ve ibadet şekillerinin belirlenmesi gerekecektir.

Dinde objektifleşme ihtiyacı: İnsanlar dine Allah'ın lutfuna ulaşabilmek için koşmaktadır. Bu lutfun herkese açık olması gerekir. Şu halde sadece Tanrı'nın hoşuna giden değil, gerekli şartlara boyun eğen insanın da hoşuna giden bir lufuttan bahsedilebilir. Yani lütuf Allah tarafından verilen, özne ötesi ve

objektif bir gerçeklik olmalıdır. İlk Hıristiyanlık kişisel bir din idi. Örgütlenme döneminde değerleri, somutlaşmış kurumlar tarafından aktarılan bir din haline gelmiştir.

Dine yönelen kitlelerin ihtiyaçları: Eğer dinin yayılma hedefi varsa, mesajını daha geniş kitlelere ulaştırmak için teşkilatlanmaya, onların dünyalarına hitap edebilecek açıklamalar ve yorumlara ihtiyacı olacaktır. Bu, yeni dinî örgütün heterojen kitlelerin ihtiyaçlarına cevap verecek niteliğe sahip olması, eğer böyle bir niteliğe sahip değilse o kitlelerin ihtiyaçlarıyla uzlaşmasını ifade etmektedir. Bununla birlikte din mensuplarının sayısının artması ve inananların arasına büyük mesafelerin girmesiyle grup sosyo-kültürel olarak farklılaşmaya başlar. Bu da din doktrininin gözden geçirilmesine, yeni ihtiyaçlara cevap veren yeni açıklamaların ve yorumların yapılmasına yol açar.

Dinin yayılması ve mensuplarının sayısının artması, artık daha güçlü bir Hıristiyanlardaki kilise yapılanması şeklinde bir teşkilata ihtiyaç hissettirir. Elbette bütün evrensel dinlerin Katolik ya da Ortodoks Kiliseleri gibi teşkilatlanmadığı bellidir. Ancak bütün evrensel dinlerde gevşek ya da sıkı olsun, bir dinî örgüt bulunur. Dinin ve dinî grubun varlığını sürdürebilmesi, mesajını daha geniş kitlelere ulaştırabilmesi için bu şarttır. Böylece dinin kurumsallaşmasının önü açılmış olur. Toplumsal gerçekliğin devamında kurumların önemli rolleri vardır. Bir toplumun uzun zaman, hiç değişmeden varlığını sürdürebilmesini sağlayan özellik, onların kurumlarını oluşturabilmeleridir. Dinî grupların yüz yıllarca varlığını sürdürebilmesi, dinin kurumsallaşması yoluyla mümkün olmaktadır(Freyer,1964:54). Bu teşkilatlanma Maksimum ve minimum teşkilatlanma şeklinde olur.

Maksimum teşkilatlanmada geleneğin mutlak kabulü vardır. Bu tipin, hiyerarşik teşkilatlanmaya dayandığını söyleyebiliriz. Roma Katolik Kilisesi, Yunan Ortodoks Kilisesi, İngiliz Anglikan Kilisesi, Tibet Lamaizmi ve Brahmanizm'in böyle sıkı bir teşkilata sahip olduğu bilinmektedir. Bu teşkilatlanmanın diğer bir tipi, bir doktrin içerisindeki çeşitli dinî tecrübe ifadelerinin gelişmesi, standartlaşması ve derlenmesi için teşvik edici bir özelliğe sahiptir. İlk Hıristiyan Kilisesi de bu özelliğin tipik örneklerindedir. Maksimum örgüt tipi içerisinde, doktrin ve ibadet şekillerinin kurumsallaşması; hiyerarşik ilişki; sıradan dindarlarla ruhban sınıfı arasındaki ayırım; ruhban

sınıfının birçok ayrıcalığa sahip oluşu ve diğerlerine olan üstünlüğü; bir şer'i hukuk ve bir disiplin görülebilmektedir(Wach,1995:193-194).

Minimum teşkilatlanma, örgüt içinde disiplini, kanunu ve kuruluş düzenini, hatta teşkilatlanmayı reddeden dinleri ifade eder. Bu tür dinler bütün müminlerin eşitliği üzerinde ısrar ederek dinî ibadetlerdeki görevlerin belirli bir grubun tekeline verilmesini reddeder. Ayrıca bu dinler, başlangıç idealine dönmeyi savunan manevi kardeşlik anlayışı tarafından temsil edilmektedir(Wach,1995:193-194). İslam dini bu tarz teşkilatlanmanın tipik özelliklerini taşımaktadır. İslam'da hiçbir dönemde dinî görevler, belirli bir grubun tekeline verilmemiştir. Hz. Muhammed'in nesebi ve aile üyeleri Müslümanlar nezdinde büyük bir itibara sahip olmuşlarsa da, İslam dindarlığının kuralları Peygamber tarafından titiz bir şekilde ifade edilmiş, bu kurallardan onun aile üyeleri bile muaf olmamıştı. Bu durum, İslam'da, din doktrininin sosyolojik anlamda bütün müminlerin eşitliği ilkesi üzerine dayanmasından kaynaklanmaktaydı. Bununla birlikte İslam'ın Şiilik başta olmak üzere bazı mezheplerinde yarı hiyerarşik düzeyde ileri derecede bir örgütlenme söz konusudur. Yine minimum teşkilatlanmanın bir başka örneğini Budizm'in ilk dönemlerinde görüyoruz. Onun geniş cemaatlerinde hiçbir hiyerarşi yoktu(Günay,2003:292-293).

Dinlerin teşkilatlanması, dinin kurumsallaşması yolunda geçmesi gereken bir aşamayı göstermektedir. Dinler, maksimum ya da minimum düzeyde teşkilatlanır, bu da onların kurumsallaşmasına hizmet eder. Ancak başka topluluklara da mesajını ulaştırmak isteyen bu dinler, gerek örgütlenme gerek kurumsallaşma sürecinde bazı sorunlarla karşı karşıya kalır. Bu sorunların birincisi din teorisi, grubun temel inançlarını; dünyaya, din kardeşlerine, diğer insanlara, ilahi varlığa karşı tutumlarının temel esaslarını belirler. İlahi mesaja aracılık eden peygamber/din önderinin ölümünden sonra dinin farklı kültürlere ya da daha geniş kitlelere yayılması, din teorisi üzerinde tekrar durmayı, yeniden düzenlemeyi, en azından dine yeni katılan farklı kitleler için yeni açıklamalar ve yorumlara yönelmeyi gerekli kılmaktadır. İşte bu yönelimler, o dinin "ilahiyat"ının doğuşuna giden yolu açacaktır(Freyer,1964:54). Bu noktada dinin temel problemi, din teorisini(ilahiyatını) diğer dinler ve felsefi dünya görüşlerinden ayırt etmek hatta onlara karşı savunmaktır. Bu ihtiyaç, dini

başka dinler ve felsefelere karşı savunan bilimsel bir geleneğin ortaya çıkmasını teşvik eder. İslam'da bu ihtiyacı karşılamak üzere Kelam bilim dalı ortaya çıkmıştır. Yeni toplumsal ve kültürel şartlara uyum için gerekli İslami düzenlemeleri ele alan "İslam Hukuku" bilim dalı da benzer ihtiyaçlardan ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte yeni durum ve yeni yorumlar mezheplere giden yolu da açabilir. Yeni yorumlar Tefsir, Hadis, Tasavvuf ve Felsefe gibi bilimler ve akımların ortaya çıkışını da hazırlayabilir. İslam tarihi, bu gelişmelerin örnekleriyle doludur(Günay,2003:294).

Dinde teşkilatlanma ve müessesleşme devam ederken ortaya çıkan bir diğer sorun da dini tören ibadetlerin kimlerin yöneteceği sorunudur. Bu konuda iki gelişmeden söz edilebilir. İlk olarak dinin daha geniş kitlelere ulaşip cemaatin hacmi büyüdüğü zaman, törenler ve ibadetlerin bir elden yönetilmesine ihtiyaç duyulur. Bir "din adamları" (ruhban) sınıfının yanı sıra dinî tören ve ibadetlerin uygulanmasıyla görevli bazı kimselerin ortaya çıkmasının en önemli sebebi budur. Ancak söz konusu tören ve ibadetler yüzünden başka bir ihtiyaç daha ortaya çıkar. Bu ihtiyaç, dinin, zamanla daha geniş alanlara yayılması sürecinde tören usullerinde ve ibadet şekillerinde birliği sağlamaktır. Dinî cemaatin ilk zamanlarında bu görevi gönüllü olarak yürütecek bazı kimseler ortaya çıkar. Fakat dinin geniş kitlelere yayılması ile birlikte bu işi yürütecek özel bir örgütün kurulması ihtiyacı doğar. Bu din adamları sınıfının, sıkı bir dinî geleneğe bağlı, bu sınıfa ait hak ve ayrıcalıklara sahip olarak hiyerarşik biçimde teşkilatlanması mümkündür. Çeşitli Hıristiyan Kiliseleri (Katolik, Ortodoks, Anglikan) bunun tipik bir örneğidir. Dinî görevlerin hiyerarşik değil, demokratik ve eşitlikçi olarak dağıtılması da mümkündür. İslam'da, Hıristiyan Protestanlığı'nda ve Budizm'in bazı kollarında bunun örnekleri bulunabilir(Freyer,1964:55-56).

Dinî grubun içerisinde, grubun sıradan üyeleriyle dinî görevleri yürütenler arasında bir ayrılık ortaya çıkar. Hatta zamanla ruhban sınıfı içinde de görevlere göre bir farklılaşma meydana gelir. Bazı din adamları din teorisinin anlatılması, açıklanması, yorumlanması işini üstlenirken; bazı din adamları sosyal yardım, hastalara bakma işini; bazıları da cemaatin sevk ve idaresi, onların dışarıda temsil edilmesi işini üstlenir. Din adamları sınıfının oluşumu, birçok problemin doğmasına yol açabilir. Her şeyden önce din adamları ile

sıradan dindarlar arasında bir uçurum ortaya çıkar. Din adamları için özel bazı ahlak kuralları ve yükümlülükler getirilir. Evlenme yasağı, dünyadan el-etek çekmiş bir hayat sürme zorunluluğu bunlardan bazılarıdır. Dinî tören usulleri ve ibadet şekillerinde birliği sağlamak için evrensel dinler farklı çözüm yolları bulmuştur. Bu konuda bazı dinler bütün tören ve ibadetlerin uygulama ve yönetimini din adamlarına bırakmış, bazı dinler çok serbest davranmışlardır. Örneğin İslam'da namaza davet imamın tekelinde değildir. Her Müslüman dindaşlarını ibadete çağırabilir. Bazı Protestan cemaatlerinin sıradan üyeleri tarafından uygulanan tören ve ibadetler de mevcuttur(Freyer,1964:57-58).

Dinî gruplar, dinî tecrübe (ya da ilahi varlık) onları kendi etrafında birleştirdiği için grup haline gelir. Bu sebeple dinde asıl olan birlik ve beraberliktir. Ama hiçbir din, gerek doktrin gerek ibadet ve törenlerin usulleri konusunda daha safiyane bir dinî hayat yaşamak için yapılan itirazlardan ve bazı grupların ana gruptan ayrılma teşebbüslerinden kendini kurtaramamıştır. Bu itirazlar “bireysel” ve “kolektif” itirazlar olmak üzere iki başlıkta toplanabilir. Bireysel itirazda, dinin bütün emirlerini titizlikle yerme getiren muhafazakâr dindarlar, bazı dindaşlarının dinî yaşantılarını kendilerinininkine göre daha gevşek bulduğu için onları eleştirir. Bu eleştirilerin dikkate alınmaması durumunda, bu kişiler, dini gerçek anlamda yaşamamanın ancak kendilerini o çevreden uzak tutmakla mümkün olabileceğini iddia ederler. Bu durum, itiraz eden kişilerin, dünyadan yüz çevirmeye kadar giden bir hareketi başlatır. Bu bireysel itirazcılara başkalarının katılması ve onların ayrı bir grup oluşturması, kolektif itirazı temsil eder. Genel olarak bütün dinlerde gözlenen mistik hareketler, gerek bireysel gerek kolektif itirazların sonucunda ortaya çıkmıştır. İslam'da sufi hareketi ve tarikatlar, Şii ve Harici mezhepleri, Yahudilikte Kabbalizm ve Şassidizm hareketleri, Zen Budizmi, Hıristiyanlıkta Püritanizm ve Revivalizm hareketleri bu itirazlar sonucunda ortaya çıkmış hareketlerin örnekleridir(Günay,2003:297-298).

İtirazlar kısmi veya genel, ılımlı yahut şiddetli olabilir; temel prensiplerden sapmalara ya da ayrıntılara karşı yapılmış olabilir. Bu itirazlar ibadet görevlileri veya din bilginleri tarafından yöneltilmiş olabilir. Ayrıca farklı grupların temsilcilerinin, önemli makam ya da mertebelerde bulunan kimselerin işi olabilir. Wach, ana dinî gruba itirazların, dinî anlatımın üç alanında ortaya

çıkıldığını ifade etmektedir: İlahiyat, ibadet ve örgüt. Bunlar bir taraftan dinin farklı toplumsal ve kültürel çevrelere yayılmasının sonucu olarak uzlaşma, taviz ve gevşemelere, diğer taraftan dinî grubun önderi ya da ruhban sınıfının eksiklik, hata ve güçsüzlüğüne karşı yöneltmiştir. İtirazların köklü olması halinde bunun, ana dinî gruptan ayrılmaya dönüşme ihtimali yüksektir. İtiraz edenlerin başlangıçta ana gruptan ayrılma isteği yoktur. Hatta grubun içinde kalarak onu ıslah etmeyi düşünürler. Ancak zamanla itiraz ettikleri konularda dinî grubun tutumunda değişiklik olmazsa, o zaman ayrılma düşüncesi ortaya çıkar(Wach,1995:204). Wach'ın üç itiraz sebebine ek olarak Günay,dinin vazettiği ahlaki ve sosyal davranış kurallarını da protestolara sebep olarak görmüştür. Ona göre bazı muhalifler ise dinî cemaatten tam olarak kopmadan tali gruplar halinde grup içinde varlığını sürdürür. Esasen gerek ümmet gerek kilise şeklinde teşkilatlanmış olsun, peygamberin (kurucunun) dinî mirasına sadık olan Sünni (Ortodoks) dinî cemaatin din anlayışından her inhiraf (ana yoldan sapma) bir ana dini gruptan ayrılma olmakla birlikte her ana dini gruptan ayrılmanın bir grup hayatı içinde varlığını devam ettirmesi mümkün olmayabilir. Örneğin İslam'da Mutezile varlığını sürdürememiştir(Günay,2003:297-302).

İşte yukarıda zikredilen dört temel sebebe binaen dinin ana cemaatinde bölünmeler başlar ve bu sayede toplumda yeni dini grup ve cemaatler teşekkül eder. Yeni dini cemaat ve grup, züht ve takva hareketi özelliği taşıyabileceği gibi, bir ihvan birliği, bir tarikat yahut da bir mezhep şeklinde de kendini gösterebilir.

“Zühd ve takvaya yönelmiş dindarlık grupları”, kişisel itirazlar ile tamamen ayrılma arasındaki ara aşamayı teşkil ederler. Onlar ne ideal cemaat ile özdeşleşmeyi ne de cemaat içinde özel bir birlik oluşturmayı tercih ederler. Onların hedefi, takva yoluyla grubun tamamını hidayete erdirmektir. Wach, bu tutuma sahip olan grupları “collegium pietatis” olarak isimlendirmektedir. Ayrıca onları “cari şartlar içerisinde gerçekleştirilebilecek olandan daha üstün bir manevi ve ahlaki mükemmelliğe erişmeye çalışan, sıkı bir disiplin, şiddetli bir dindarlık, özel kanaatler ve ortak bir vecd tarafından birleştirilmiş, sınırlı sayıdaki üyeler tarafından oluşturulmuş, gayet gevşek teşkilatlı gruplar” olarak tanımlamaktadır. Dindarlıklarının tipik sosyolojik anlatımı “toplanma” olan bu

gruplar belli amaçlar, dua, tefekkür, kıraat (kutsal metin okuma) ve başkalarına örnek olmak için toplanır. Hıristiyanlıkta kendilerine “İncil'in mayası” diyen bu tür grupların örnekleri ilk Pürütenlerde, Alman Pietizmi'nde, ilk dönemlerdeki İngiliz Metodizmi'nde, Birleşik Amerika'daki Büyük Uyanış'ta bulunabilir(Wach,1995:224-226).

Bu grupların bir başka özelliği peygamberin(kurucunun) ve ilk gönüllülerin ilhamını yeniden keşfetmek için başlangıç dönemlerinin değer ve davranış kalıplarına başvurma eğilimidir.

Bazı zühd ve takva gruplarında zühd ve takva hayatı gruba kabul edilmenin ölçüsü olmaktadır. İlk Hıristiyan gruplarında, İslam'da ve Budist "samgha" da da dinî ibadetleri titizlikle yerine getirme ve taraftarların sıkı bir şekilde seçimi zorunluydu. Bu zahit gruplar ana dinî gruptan ayrılmasalar bile ideal dinî hayatı yaşayabilmek için dünyadan yüz çevirme(inzivaya çekilme)yi tercih ediyorlardı. Onların tek isteği gruplaşmaktan ziyade dünyadan yüz çevirme ve yalnızlıktı. Mısır'da, Suriye'de ve Filistin'de II. ve III. yüzyıllardaki Hıristiyan münzevileri, zahitleri, keşişleri ve Yahudilikte Naziriler bunun örnekleridir. İslam tarihinde ilk yüzyıllarda yaşayan Müslümanlar içinde de "mutasavvıflar" ve zahitler içinde bu grubun örnekleri bulunmaktadır.

Bu tür grupların diğer bir özelliği de ana dinî cemaati gizli ya da açıkça eleştirmeleridir. Bu grupların itirazları ibadet şekilleri ile ilgili olduğundan teorik farklılıklar daha az hissedilmektedir. Bu durum itirazın ayrılmaya dönüşmemesini de açıklamaktadır(Wach,1995:228-229).

Zühd ve takva hareketlerinin daha ileri bir şeklini, onlardan daha düzenli bir teşkilata sahip bulunan ve üyeleri arasında çok sıkı bir bağlılığı gerçekleştiren, bu bakımdan da kendilerine “ihvan birlikleri” tabir olunan cemaatler oluşturmaktadırlar. Bu cemaatlerin karakteristik özellikleri arasında, onların daha derin bir bilgi arayışı içerisinde olmaları sayılabilir. Genellikle bu tip dinî gruplarda da, ana dinî cemaatten kopmadan dinî esasları daha içten yaşama niyet ve arzusu dikkati çekmektedir. Esasen bu birlik mensuplarını bir araya getiren temel bağ, çok sıkı bir teşkilattan ziyade zihniyettir. Onlar ana dinî cemaate karşı tenkitçi bir tutum ortaya koyarlar. Mamafih, cemaat içerisinde gerçekleştirilen sıkı kardeşlik bağı ve müşterek hayat birliği ortaklaşa

mülkiyete kadar uzanabilen eğilimleri ortaya çıkarabilmektedir (Günay,2003:304-305).

Bu dini alt grup örneklerine de, birçok ümmetlerin içerisinde rastlamak mümkün olmaktadır. Protestanlığın pietist, formalist ve metodist grupları, itizalî Rus mezheplerinden olan *Vigovsk* kardeşlik cemaati, XIII. ve XIV. yüzyıllardaki ortak hayatın kız ve erkek kardeşleri birlikleri, Budizm ve Taoizm'in ihvan birlikleri ve nihayet İslâmiyet'teki *Uhuvvet* ve *Fütüvvet* teşkilatları ile Ahilik tipik örnekler arasında sayılabilir(Wach,1995:230-231).

Temel dini cemaat içinde üçüncü olarak ve ihvan birliklerine nispetle daha ileri derecedeki bir halini “tarikat cemaatleri” meydana getirmektedirler. Züht ve takva hareketleri ile bunların daha sistematik şekilleri olan tasavvufî mistik cereyanlara ve bu sonuncuların halk katında düzenli bir biçimde teşkilatlanmış şekillerini oluşturan tarikat gruplarına hemen bütün müesses dinî bünyelerde rastlamak mümkün olmaktadır. Gerçi, İslâm Tasavvufu ile çeşitli dinlerde rastlanan mistisizmleri ve özellikle Hıristiyan mistisizmini birçok bakımlardan birbirinden ayırmak da gerekmektedir. Bununla birlikte, hemen bütün dinlerde tasavvufî-mistik cereyanların ve onların sonucunda vücut bulan tarikat cemaatlerinin ana dinî bünyedeki birçok gelişmelere karşı, dini daha içten ve daha sıkı bir şekilde yaşamak arzusundan kaynaklanan ikaz, itiraz ve protestoların tezahürleri şeklinde ortaya çıktıkları görülmektedir. Nitekim İslâmiyet'te ilk züht hareketi de bu şekilde başlamış ve daha sonra tasavvuf cereyanı hüviyetine bürünerek, yüksek seviyede büyük mutasavvıfların yetişmesine imkân verirken, halk katında da tarikat cemaatlerinin vücut bulmalarına meydan vermiştir(Günay,2003:305-306).

Tarikat grupları, manevi kardeşlik gruplarından daha kapalı, dinî olarak ortak bir takva hayatına yönelenler tarafından oluşturulmuştur. Üyelerinin sadece kendilerine mensup olmasını istemekte ve sürekli kişisel sadakat üzerinde durmaktadır. Bu gruplarda üyeleri birleştiren şeyler, özel kıyafet, özel ibadetler, değişmez ikametgâh, birlikte yenen yemek ve ortak faaliyetlerdir. Onlar, dünyevi işlerden, mal-mülk sahipliğinden ve kendi grupları dışındakilerden uzak durmakta kararlılık gösterir. Onlarda dinî-manevi kardeşlik düşüncesi, doğal bağlılıkların yerini alır. Mahalli ve genel kurallara uyum derecesi, tarikattaki statüyü belirler. Özellikle cinsel mahrumiyetler, dualar, kendine has dindarlık

eylemleri ve diğer faaliyetler arasındaki ahenk üzerinde ısrar edilir (Wach,1995:232-233).

Sadece yoğun bir dinî hayatı ifade eden tarikat gruplarında ana gruptan ayrılma düşüncesi yoktur. Bununla birlikte İslam'da tarikat üyelerinin yoğun dinî hayat arzularının tezahürü olarak bir çok nafil ibadet, raks, sema, ruhsat ve taşıdıkları kıyafet vs., Sünnilik derecelerinin tartışılmasına yol açmıştır. Sonuçta bu tartışmalar, Osmanlı döneminde özellikle XVII. yüz yılda şiddetlenen Medrese-Tekke çatışmasına dönüşmüştür. İslam'daki tasavvuf hareketi, özellikle Gazali ile birlikte, Ehli Sünnet inanç ve ibadetleri ile genel hatlarıyla bağdaştırılmaktadır(Günay,2003:306).

Tarikatların kuruluşu ve gelişiminde seçkin dinî şahsiyetlerin büyük etkisi vardır. Büyük vaizler, din reformcuları hep bunlar arasından çıkmıştır. Bu anlamda tarikatlar, sıradan dindarlardan farklı bir dinî yoğunluğu temsil etse de ana dinî gruptan ayrılma eğiliminde değildir. Bununla birlikte ana dinî cemaat içerisinde bazı tarikatlar, bazı özel dinî, dinî-sosyal görevlerle kendilerini sorumlu sayabilir. Örneğin kendilerini hastalara bakma, onlara özen ve şefkat göstermeye vakfeden tarikatlar mevcuttur. Buna karşılık bütün gayretini dinin yayılmasına bağlayan tarikatlar da vardır. Diğer bazı tarikatlar da okullar kurup, dinî metinlerin araştırılmasını en yüksek din hizmeti gibi görmektedir. Doğu'da olsun, Batı'da olsun, ilk yüksek okulların kurulması tarikatlarla birlikte gerçekleşmiştir. Klasik dönem Yunan filozoflarından, Aristo'nun düşüncelerinin manastırlarda iyi bilindiği, hatta Batı dünyasına Aristo felsefesinin İslam bilginleri tarafından tanıtıldığı bir gerçektir(Freyer,1964:63).

Buraya kadar incelenen gruplar genellikle ana dinî grup içinde kalmayı tercih etmektedir. Fakat itiraz edenler, işi ayrılmaya kadar götürebilir. Bu durum bütün büyük dinlerde görülebilir. Genellikle, başlangıçta, ayrılma isteği bulunmaz. Bazı kurumsal problemlere ve aslından saptığına inanılan noktalara itiraz edilir. Bu sebeple grupta kalıp, onu 'ıslah etmek' fikri hakimdir. Bu ihtilafli noktaların bir çözülmeye yol açacak derecede önemli olması da mümkündür. Fakat zamanla bu problemlerin çözümünün mümkün olmadığına kanaat getirilerek ana gruptan ayrılmaya karar verilir. Bu ayrılık, ana dinî grup tarafından, söz konusu grubun sapmış telakki edilerek tard edilmesi şeklinde de gerçekleşir(Freyer,1964:63). Bu durum "mezhep"leri doğurur.

Mensching mezhepleri dogmatik ve dini pratikli mezhepler şeklinde ikiye ayırmıştır. Dogmatik mezhepler, ana grupla diğer gruplar arasındaki doktrin farkına dayanmaktadır.

Dini pratikli mezhepler ise gruplar arasındaki tören ve ibadet farklarına dayanmaktadır. Her ne kadar bu gruplara mezhep denilse de, esasında onlara ekoller demek, daha uygun görünmektedir. Bu anlamda Hinduizm'deki mezhep gruplarını, İslam'daki dört temel mezhebi (Hanefi, Hanbeli, Maliki, Şafii) ekol olarak değerlendirmek daha uygundur. İbadet şekilleri bakımından bazı farklara dayanan mezheplerin de şüphesiz kendi doktrinleri vardır. Fakat burada esas olan, ayrılık sebeplerinin doktrine dayanmamasıdır(Mensching,1994:197).

İslam mezhepleri genelde Budist mezheplerden daha aktif ve daha ataktır. Ancak her iki dinde de her iki tutum görülebilir. İslam'da Hariciler, Karmatiler, Vahhabiler aktif; buna karşılık Mürcie, İhvan-ı Safa ve Bahailer pasif tutuma sahiptir. Fakat bu tutumlar dönemlere göre değişiklik gösterebilir. Budizm'de ise Zenler, Nişirenler aktiftir; fakat Mahayana gruplarının büyük bölümü ılımlı tutuma sahiptir. İlk Hıristiyanlığın Montanistlerinde, Millenaristlerde, Rus Şilistilerinde pasif mezheplere birer örnektir(Wach,1995:253-254).

BÖLÜM II: YENİDEN MİLLİ MÜCADELE HAREKETİ'NİN TARİHÇESİ

2.1. Hareketin Doğuşu ve Tarihçesi

1960lı yıllarda ortaokul ve liseyi beraber okumuş bir grup Afyonlu genç birlikte okumak, ülke meselelerine duyarlılık gösterme ve çözüm bulma noktalarında birleşirler. Aykut Edibali ve Yavuz Aslan Argun'un arkadaşlığı Konyalı bir grup gençle kesişir ve Konyalı gençler bu iki ismin liderliğini kabul eder ve liderlere biat ederler. Böylece Yeniden Milli Mücadele Hareketi'nin ilk oluşumu başlamış olur(Bkz.Küçükköy,2005:17-22).

Hareketin lideri Edibali 1959'da liseden mezun oldu. 1959-1960 eğitim ve öğretim yılında İstanbul Hukuk Fakültesine kayıt oldu. Bu yıllar Demokrat Parti'nin yıkılması için bazı üniversiteler içinde ve dışında yoğun çalışmalar yapıyor, ülkede yer yer kanunsuz gösteriler, boykotlar devam ediyor, üniversite gençliği daha çok Rusya ve Çin paralelinde hareket etmeye zorlanıyordu. Eski Müftü ve aynı zamanda Aykut Edibali'nin her dönem çalışmalarının içinde bulunan Mustafa Kapçı'nın ifadeleriyle Edibâli, ülkenin tehlikelerle karşı karşıya olduğunu görerek, "Okulu bitirip hakim, savcı olup kendini kurtaracağına ülkem, devletim ve milletim için çalışarak hazırlanan tuzakları parçalamaya ve milleti lâyük olduğu hayat seviyesine yükseltmeye" karar verir. Bunun için üniversitelerdeki milletini seven ıstıraplı öğrencileri eğitmeye ve kurulacak Mücadele Birliği için hazırlık yapmaya başlamıştır. 1959'dan 1967 yılına kadar Mücadele Birliğinin kuruluş hazırlık çalışmalarına devam edilmiştir. Bu birliğin dışında yakın tarihimizde hiçbir dernek ve partinin böyle uzun bir hazırlık yaptığı görülmemiştir(Kişisel Görüşme,2009).

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne başlayan Edibali ve Argun, Afyon'da başlattıkları ilmi ev toplantılarına, seminer çalışmalarına vb. ara vermeden gidip gelerek Konya'da ve İstanbul'da da devam ederler. İlk olarak bu kültür çalışmalarının sonucunda İrfan Küçükköy, Kemal Yaman, Mevlüt Baltacı, Mevlüt İslamoğlu, Mehmet Aydın, Hasan Elmas, Mustafa Alptekin gibi isimlerden oluşan, Konya Yüksek İslam Enstitüsü ağırlıklı arkadaş grubu harekete katılır(Küçükköy,2005:18).

Daha sonra Seydişehir'de Arapça ve dini ilimler hocalığı yapan Seyid Ahsen Hoca ve öğrencisi Afyon'dan Ali Erdoğan Hoca ile Ali Yıldırım ve babası, Mustafa

Koçak ve babası, Burdur'da öğretmen(Edibali'nin ilkokul arkadaşı) Mehmet Çetin ve babası harekete dahil olurlar(Küçükköy,2005:20).

İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde okumaya başlayan Abdullah Yaman, Mehmet Çiçek, Ömer Ziya Belviranlı, Mustafa Sağ, Ahmet Taşgetiren, Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'ndan Necmettin Türinay, Yılmaz Karaoğlu, değişik fakülte ve yüksek okullardan Yıldırım Kemal Akıncı, Dr. İbrahim Akpınar çalışmalara iştirak ederler(Küçükköy,2005:27). Necmettin Erişen ve akrabaları Mustafa Avcı, Mustafa Dünder, Ankara'dan Tefik Arıkan, Gaziantep'ten Bekir Sıddık Yavuz, Adana'dan Mustafa Kabçı, Recep Kırış(daha sonra milletvekili), Mustafa Ünlü ve Ökkeş Söğüt, Kütahya'dan Hamdi Çevik, Bursa'dan Ali Kerrar Ulu, Afyon'dan Aykut Edibali'nin kardeşi Ferit Edibali, İhsan Ramiz Bayram ve kayını Niyazi Akcan, Ankara'dan Ömer Vural, Mustafa Yıldız, Beyşehir'den Cemil Özbek ve ismini zikredemediğimiz birçok genç Anadolu'da YMMH'nin fikriyatını ateşlerler(Küçükköy,2005:28-31).

Hareketin çalışmalarının en cezbedici noktası haftalık yapılan kültür çalışması veya seminerlerdir. Bu çalışmalarda önceleri Kırşehirlioğlu'nun "Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri" gibi piyasada neşredilen kitaplar okunmuş ve tartışılmıştır. Daha sonraki yıllarda hareket kendi neşriyatı olan Akaid, Gerçek Emperyalizm, Kadroların Vazifeleri, İhanet Planları, İlmî Sağ, İnkılap İlmî(ileride tanıtacağız) gibi eserleri kullanmıştır. Küçükköy'e göre sağda hiçbir siyasi parti ve cemaat kendi elemanlarını kültürel eğitime tabii tutmamış, yetiştirmek üzere kontrole almamış, hiyerarşize etmemiştir ve onun içinde yetiştirici olamamıştır(Küçükköy,2005:36).

Hareketin kültürel çalışmalarını devam ettirdiği yıllarda Alpaslan Türkeş CKMP'nin başına geçmiş; ama adı hala 1960 ihtilali ile anılıyordu. Necmettin Erbakan'da İstanbul Ticaret Odasında görevliydi. Kamuoyunun bu ismi tanınmasına rağmen siyasete gireceğine dair bir işaret yoktu(Küçükköy,2005:41).

Hareketin lideri Aykut Edibali 1942 Afyon Sandıklı doğumludur. Edibali teshir edici bir muhakeme gücüne sahiptir. Bu muhakeme gücü ile hareketin her sürecini ilmi kalıplara dökebilmiştir. İlmî sağ, inkılap ilmi, milli mücadelemizin stratejisi gibi eserler bu güçlü muhakemenin sonuçlarıdır. Edibali ikinci lider Yavuz Aslan Argun ile yaşattırlar. Edibali hareketin fikri yönünü, Argun da

aksiyon yönünü temsil eder. Bu lider de deha seviyesinde bir zekaya sahiptir. Aktif, cesur, dayı ruhlu ve fedakar bir kişiliktir.(Küçükköy,2005:41-43).

Kemal Yaman'ın Konya'daki evleri Mücadele Birliğinin ilk fikriyatı ve temel görüşlerinin tekemmül ettiği yer olmuştur(Küçükköy,2005:43). Bu çalışmalarla irtibatlı ilklerin vasıfları, kurucu nitelikte olmaları, teslimiyet duygularının yüksekliği, hedeflerine bağlılıkları ve birbirlerine sonsuz güvenleri, kafalarında davalarından başka hiçbir hedeflerinin olmaması, dini yaşayışlarındaki titizlik, dini emirlerin heyecanla uygulanışı, fedakarlık, feragat ve yüksek cesarettir. Hatta bu hayata muttali olan kişiler, yaşantılarını sahabe hayatına benzettirler. Buradan hareketle hareket, ne kuruluş öncesi çalışma döneminde ne de kuruluş esnasında asla istihbarat ya da devlet eli izi taşımaz. O günlerdeki Mücadele Birliği mensuplarının çalışma temposu, birikimleri ve azimleri de bunu doğrulayıcı niteliktedir(Küçükköy,2005:63).

Anadolu'daki bu çalışmalar yaklaşık üç yıl bir isim konulmadan devam eder, neredeyse bütün illerde teşkilat nüvesi oluşur. Ve 18 Kasım 1967'de Aykut Edibali, Yavuz Aslan Argun, Mehmet Çetin, Mevlüt İslamoğlu, Kemal Yaman, Mevlüt Baltacı, Necmettin Erişen, İbrahim Akpınar tarafından Konya'da bir büro kiralanarak hareketin ismi konulur: "Mücadele Birliği". Artık çalışmaların resmi bir adı vardır. Hareketin amblemindeki (Ek:1) kitap genel anlamda bilgiyi özel anlamda Kuran-ı Kerim'i, yıldız milliyetçiliği, sağ yumruk ise hem sağcılığı hem de gücü temsil ediyordu(Küçükköy, 2005:65-66). Yavuz Aslan Argun derneğin kuruluşunu şöyle anlatıyor:

"Aykut Edibali ile biz çocukluk arkadaşız. Mücadele Birliği fikri bizde uzun süre önce oluştu. Bu arada Afyon'a Konya Yüksek İslam Enstitüsü'nden stajyer vaizler geldi. Değişik camilerde vaaz veriyorlardı. Bu arkadaşları tanıdıktan sonra Anadolu'da ciddi bir kitle olduğunu gördük ve onlara fikrimizi açtık. Bu arkadaşlar 1968 yılında derneği kurdular. Altı ay sonra da İstanbul'a şubelerini açtık. Tabii ki asıl merkez İstanbul oldu"(İridağ,2003).

Kendisi ilklerden olan eski müftü Mustafa Kapçı hareketin çıkış amacını, isminin niçin Mücadele Birliği olduğunu (sonradan bu hareket çıkarılmaya başlanan dergiye atfen Yeniden Milli Mücadele olarak anılır) şu şekilde ifade eder: "Dedelerimiz ülkemizi işgal eden emperyalistlere karşı İstiklâl Mücadelesi'ni verdi. Ancak kurtuluş mücadelesi hedefine ulaşamadı. O kahraman şehitlerin ve

gazilerin torunları olarak dedelerimizin mücadelesini yeniden başlattık.”(Kişisel Görüşme,2009).

Mücadele birliğinin karakteristik prensipleri; antisyonist, antikomünist, antikapitalist, milli değerlere bağlı ve İslam’a saygılı olmaktır. Bu beşli prensip her bildiri imza gibi, her konuşmada sonuç gibi tekrarlanır. Bunun yanı sıra ordu-millet bütünlüğü, vatanın bölünmezliği ve milli ahlakın korunması üzerinde sıkça durulur. Ayrıca olan her olay üzerine bildiri yayınlanır. Konya’da başlayan seri konferanslar bütün illere yayılır. Hatta ilçelere kadar uzanır. Heyecan dozu yüksek onlarca miting düzenlenir(Küçükköy,2005:66-73).

1968’de TİP Konya’da miting tertip eder. Miting öncesi çıkan olaylardan otuz kadar sivil toplum kuruluşu sorumlusu tutulur ve ceza alır. Bunlardan birisi de Mücadele Birliği başkanı Mevlüt İslamoğlu’dur. Onun yerine daha sonra Necmettin Erişen başkan olur. Yeni başkanın ilk icraatı Çekoslavakya’nın Ruslar tarafından işgaliyle ilgili komünist mezalimi anlatan fotoğraf sergisi açmak olur. Yine Necmettin Erişen’in gayretleri ile Mücadele Birliğinin mehter takımı kurulur(Küçükköy,2005:76-79). Aslında bu çalışmalar bile Mücadele Birliğinin çok yönlü olduğunu göstermeye kâfidir.

Mücadele Birliğinin teşkilatlanması sancaklar şeklinde idi. İlk kurulan sancak İstanbul Sancağı olmuştur. İstanbul sancağının ses getiren faaliyeti CHP’lilerin elindeki MTTB ve TMTF adlı iki büyük öğrenci teşkilatını ele geçirmesidir. Ancak bu başarı uzun sürmez. 1969’da yeni kuruluş çalışmalarını yapan MHP TMTF’yi, MSP’liler ise MTTB’yi denetimlerine geçirirler(Küçükköy,2005:81).

Kuruluşu henüz ikinci yılını tamamlamadan Kayseri’de TİP’lilerin çıkardığı olayları tel’in eden bildiri gerekçe gösterilerek Mücadele Birliğine kapatma davası açılır. Dava iki yıl sürer ve sonuçta Mücadele Birliği Derneği kapatılır. Bu haber bütün mücadelecileri üzer. Ancak “tabelalar iner mücadele devam eder” denilerek milliyetçi ilim, kültür ve sanat dernekleri kurulur. Çalışmalar ara vermeden bu şekilde sürdürülür. Mitingler, konferanslar ve seminerler artarak devam eder. (Küçükköy,2005:91-100).

1968 yılında Yavuz Aslan Argun Yıldız Mimarlık –Mühendislik akademisindeki öğrenci vurulma olayıyla irtibatlı denilerek tutuklanır, hapis hayatı başlar.

YMM Hareketi, verdiği mücadelenin haklılığını anlatmak ve teşkilatlarını bilinçlendirmek için, birçok dergi ve kitap neşretmiştir. Burada hareketin fikri alt yapısının anlaşılmasına binaen ilk dönemlerinde çıkan bu yayınları ve kitapları kısaca tanıtacağız. Neşredilen kitapların ilki Necmettin Erişen adına basılan “Gerçek Emperyalizm” olmuştur. Bu kitapta, ABD ve Rusya’nın dünya siyasetini ve coğrafyasını belirlemedeki etkinliği, istihbarat örgütlerinin gizli faaliyetleri ve ekonomik, siyasi ve sosyal yönden dünya sistemleri gibi konulara yer verilmiştir.

Mücadele Birliğinin çıkardığı en önemli yayın şüphesiz “Yeniden Milli Mücadele” mecmuası olmuştur. Derginin ismi, o zaman savcılık tarafından kapatılma davası açılan Mücadele Birliğine izafen verilmiştir. Hareket de zamanla bu isimle anılmıştır. Mücadele Birliğinin amblemi, Yeniden Milli Mücadele dergisinin de amblemi olmuştur. Derginin başmakalesi Aykut Edibali imzalı, sürekli yazı kadrosu yerinde Yılmaz Karaoğlu, A.Selim Arkoç ve Sabahattin Eriş bulunmaktaydı. Elbette yazı kadrosu bu isimlerle sınırlı kalmamıştır. Ahmet Taşgetiren, Hüseyin Gülerce, Hasan Erden ve Necmettin Türinay da yazı kadrosunda bulunmuşlardır. Dergi satışları, büyük bir mitingin heyecanı havası içersinde yapılmıştır. Dergi, hareketin en önemli haber kaynağı olmasının yanında aslen eğitim ve kültür vasıtası olmuştur. Başmakaleler seminer çalışmalarında topluca müzakere edilip iyice özümzendikten sonra her teşkilatçı tarafından onlarca kişiye aktarılırdı. YMM dergisi çıktığı tarih şubat 1970’ten, kapandığı tarih 1980’e kadar mücadelecilerin rehberi olmuştur(Ek:2).

YMMH’nin diğer bir yayın organı da aylık kültür ve sanat dergisi olan “Pınar”dır. Bu dergi, Türkiye’nin milli muhtevalı sanat rehberi olmayı amaçlamıştır. Ocak 1972’de çıkmaya başlayan Pınar sekiz seneyi aşkın bir süre aylık dergi olarak çıkmış; ancak Mücadele Birliğinin dağılma sürecinde başka bir grubun eline geçmiştir. Pınar dergisi de Mehmet Taşdiken gibi çok yetenekli bir yazı kadrosuna sahipti.

YMM dergisi sosyal ve siyasi içeriğiyle, pınar dergisi edebiyat ve sanat muhtevasıyla yayınlanmaktaydı. Hareket bu noktada bir de ilmi çalışmaların ve araştırmaların yer alacağı “Gerçek” dergisini çıkarmaya başlar. Üç ayda bir yayınlanan gerçek dergisi, Ocak 1973’te yayına başlamış ve 1976’dan sonra bazı aralarla yayınlansa da içeriği değişmiştir(Ek:3).

YMMH, Otağ yayınevini kurarak kitaplarını burada neşretmiştir. İlk neşredilen kitap, Aykut Edibali'nin altı senelik bir teşkilat tecrübesinin sonucunda hazırladığı “Milli Mücadele Kadroların Vazifesi” olmuştur. Bu kitap, teşkilatçıyı, teşkilat çalışmalarına hazırlamak için hazırlanmıştır, teşkilatçının el kitabıdır.

1971 yılında Ömer Nesefti'nin, alanında yüzyıllardır otorite olan, bir ilim klasığı diyebileceğimiz “İslam İncancının Temelleri:Akaid” adlı eseri neşredilmiştir. Daha sonra kitabın şerh bölümleri zenginleştirilerek pek çok kez baskısı yapılmıştır. Yine 1971 yılında Kemal Yaman adına “Millet Düşmanlarının İhanet planları: Belgeler” isimli kitap da neşredilmiştir. Kitap, Yahudi önderlerinin, uluslararası siyonizmin dünyayı yönetme ideallerini ihtiva eden protokolleri ve Yahudilerin planlarını açıklamaktadır.

Aykut Edibali tarafından hazırlanan bir diğer eser de daha önce YMM dergisinde tefrika edilen, komünizmin sosyal ve siyasi yapısının incelendiği, materyalizmin felsefi temellerinin irdelendiği ve örnek olarak Rusya, Bulgaristan, Yugoslavya ve Çin ihtilallerinin işlendiği “Komünist İhtilal Tekniği” olmuştur. Aykut Edibali'nin katkılarıyla hazırlanıp Abdüllatif Metin tarafından yayımlanan “Darwinizm” kitabı ve “Ermeni Meselesi” adlı tarihi bir eserin düzenlenmesi ve eklenen takdim bölümüyle yeniden basılan bu kitap da YMMH'nin neşrettiği ilk kitaplar arasındadır. Hareket, bu sayılan kitapların dışında birçok eser ve broşür yayımlamıştır.

Bunların dışında hareketin kitap olarak neşretmediği halde her anlamda teşkilatın temellerini oluşturan ve teşkilata yön veren yazı dizileri YMM dergisinde bölümler halinde yayımlanmıştır. Bazı başlıklar şöyledir: “İlmi Sağ”, “İnkılap İlmi”, “Milli Mücadelemizin Sratejisi”, “Türkiye’de Vatan Bölme Faaliyetleri”.

Hareket seminerler, mitingler ve kültür faaliyetleri ile çalışmalarını devam ederken Türkiye’deki sol örgütlü teşkilatlar anarşinin kaynağı haline gelmişlerdi. Ülkede oluşan kaos havası ve iktidarın bu duruma kayıtsız kalışı üzerine 12 Mart 1971 askeri muhtıra verilir. Süleyman Demirel Hükümeti istifa eder, yerine Mithat Erim Hükümeti kurulur(Kocabaş,2005:422-424). Hareket baştan sona muhtıranın arkasında durur, destek verir(Ek:4). Zira sol anarşi

yayılmakta, yüksek tahsil imkanı zorlaşmakta, ülke daha sonra beş bin gencin hayatını kaybettiği bir kördüğümüne sürüklenmekteydi. Muhtıradan iki yıl sonra seçimler yapılacaktır. Ancak o günlerde oluşturulan şartlar YMMH'nin işini zorlaştırır, adeta hareketin önü kesilir ve hareket kitlelerinin desteğini kaybetmeye başlar. YMMH'nin üstün gayretleriyle oluşturulan, yetiştirilen ve idealize edilen kitleler, kurulan iki partinin(MHP,MSP) tabanını oluşturur. Bu partiler hareketin bütün söylemlerini ve fikirlerini sloganlaştırarak kullanırlar. Bütün bu olumsuzluklara rağmen teşkilat çalışmaları bütün hızıyla devam eder(Küçükköy,2005:144).

Kuruculardan olan Mustafa Kapçı da MHP ve MSP ile ilgili durumu şu şekilde dile getirir: “Üzülerek gördük ve yaşadık ki MSP ve MHP bizim uyandırdığımız, hazırladığımız kitleleri MSP dini duyguları, MHP de milli duyguları istismar ederek oy deposu olarak kullandılar. Çünkü Mücadele Birliği henüz partileşmemişti. Bu partiler koalisyon olarak hükümette görev aldıklarında da diğerlerinden farklı olarak kardeşçe davranmadılar.”(Kişisel Görüşme,2009).

12 Mart muhtırasından sonraki yıl seçimlere AP, CHP, MHP, MSP, DP giriyordu. YMM hareketi partileşemediği için yayınlarında milliyetçi cephe çağrılarını yaparak MHP, MSP ve DP'nin tek listeyle seçimlere girmesini dillendirir. Fakat hareket bu noktada başarılı olamaz, hepsi ayrı ayrı seçime girer.

O günlerde hareketin ikinci lideri Yavuz Aslan Argun hapisten çıkar, daha sonra suçsuzluğu anlaşılır. Hareketin birinci lideri Aykut Edibali evlenir. 1975'te hareket Mehmet Çetin abisini kaybeder. Bu vefat haberi büyük üzüntüye neden olur. Onun sağlığında başlattığı günlük gazete işi Bayrak ve Bizim Anadolu adlı iki gazeteyle günlük yayına başlar(Küçükköy,2005:222).

Basın çalışmalarının yanı sıra siyasi olarak da adalet partisi ile temaslar kurulur. Yaklaşan 1977 genel seçimlerinde Adana'dan Hasan Gürsoy, Afyon'dan Mehmet Özutku AP listelerinden aday olurlar ve milletvekili seçilirler.

1977 ortalarında iki günlük gazete “Bayrak” ve “Bizim Anadolu”, haftalık siyasi dergi “YMM” bir aylık kültür-sanat dergisi “Pınar”, üç aylık bilimsel dergi “Gerçek” yayınları ile hareket en dolu günlerini yaşamaktaydı. Kopmalar olsa da bunlar daha geneli etkiler halde değillerdi.(Küçükköy,2005,240).

1977 sonlarına doğru Edibali İstanbul Hukuk Fakültesini bitirir ve kısa dönem askerliğini yapmak için İzmir'e gelir. Kısa da olsa bu ayrılıkla beraber daha önceden var olan bir takım rahatsızlıklar teşkilatta sıkıntıları sebep olur. 1978 sonuna gelindiğinde sırasıyla Necmettin Erişen, Yılmaz Karaoğlu(hastalık sebebiyle), Yavuz Aslan Argun, Kemal Yaman, Mevlüt Baltacı, İrfan Küçükköy hareketten koparlar.(Küçükköy,2005:252,254-275).

Kopmalara rağmen hareket çalışmalarına devam eder. 12 Eylül 1980 darbesi sonucu oluşturulan askeri cunta bütün dernek ve siyasi parti faaliyetlerini sonlandırır. Ülkedeki bütün siyasi faaliyetler ilk genel seçimlere kadar askıya alınmıştır.

1983 genel seçimlerinden sonra Edibali ve arkadaşları İslahatçı Demokrasi Partisini kurar ve yurt çapında teşkilatlar. Partinin ilk genel kurulu Ankara Selim Sırrı Tarcan spor salonunda yapılır ve bu toplantı ülke çapında büyük yankı bulur.

Edibali bundan sonra sağ siyasette birlik için çok gayret sarf eder. 1977 seçiminden beri savunduğu ittifak nihayet 1992 genel seçimlerinde oluşur. RP, MHP ve IDP birlikte seçime girerler ve %17 oy ile 63 milletvekili çıkar. Edibali Kayseri'den, İbrahim Kumaş Tokat'tan, Recep Kırış Kahramanmaraş'tan IDP'yi temsilen milletvekili olurlar.

Daha sonraki yıllarda Bayrak Partisi, Millet Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi genel kurullarını yaparak birleşme kararı alırlar. Yeni oluşumun adı artık Millet Partisidir(Kişisel görüşme,2009).

2.2. Hareketi Doğduğu Sosyal ve Siyasi Ortam

Mücadele Birliği Hareketini anlamamız için 1960- 1980 arası sosyal ve siyasi hayatı kısaca incelememiz gerekmektedir. Bu dönem, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk darbesi olan 27 Mayıs 1960 darbesini, 1971 askeri müdahalesini ve 12 Eylül 1980 darbesini içermektedir.

Askeri yönetimlerden demokrasiye üç geçiş, demokratik sürecin üç askeri kesintisine tekabül etmektedir. Bunlardan 1971 müdahalesi, Anayasayı askıya almaması, Meclisi kapatmamış ve siyasal partileri kapatmamış olması

bakımından, daha çok, bir “ demokrasinin yeniden dengelenmesi ” süreci olarak görülebilir.

1971'deki yarım-darbeden farklı olarak 1960-1980 askeri müdahaleleri, yürürlükteki kurumsal düzenlemelerden tam bir kopuşu içermiştir. Her iki durumda da ordu, eskisinden hayli farklı siyasal rejimler yaratan yeni anayasaların yapımında büyük siyasal rol oynamıştır. Her iki durumda ordu, uzun süreli askeri rejimler kurmak istememiş, nispeten makul bir süre içinde demokrasiye yeniden geçmeyi amaçlamıştır. Her iki durumda da ordu reform yoluyla demokrasiye geçiş sürecini başlatmış ve geçişin şekil ve şartlarını dikkatle denetimi altında tutmuştur(Özbudun, 2006:18) .

Muhtıra döneminin başbakanlarından olacak Nihat Erim 1960 ihtilalını günlüğüne şu şekilde kaydetmiştir. “Oldu. Menderes kendi hazırladığı akıbete uğradı. Acıdım. Yazık. Fakat başka çare de kalmamıştı. Bugün öğleyin radyolar dün gece yarısında askerlerin teşkil ettiği Milli Birlik Komitesi'nin iktidarı ele aldığını,, söyledi.” (Erim,2005:711).

1957 seçimlerinden sonra ülkenin siyasal havası ve hükümet ile karşıt partiler arasındaki ilişkiler iyice kötüleşti. Aynı zamanda ekonomik sıkıntılar da artıyordu. Pek çok tüketim maddesi karaborsada bulunuyordu. Ekonomik durum kötüleştikçe iktidara yöneltilen eleştiriler daha da etkili oluyordu. Hükümetin eleştirilere tepkisi basın sansürü, siyasal eylem yasağı ve son olarak da tahkikat komisyonu gibi baskı önlemlerini artırmak oldu. Devletçi seçkinler ve ordu, Menderes'in yaptığı sivil darbeye(basın sansürü, tahkikat komisyonu, siyasal eylem yasağı) karşılık, askeri darbe ile karşılık verdiler. Milli Birlik Komitesi her ne kadar bu teşebbüslerinin hiçbir kişiye ya da gruba karşı olmadığını ve eylemin amacının demokrasiyi yeniden kurmak ve serbest seçimlere gitmek olduğunu belirtse de darbenin Demokrat Parti Hükümetine karşı düzenlendiği bir gerçektir (Kongar,2006: 155-56).

Tek parti döneminde CHP ile ordu arasında sıkı ilişkiler olduğu doğru olmakla ve askerinin bu eyleminden CHP memnun kalmakla birlikte, ordu bu darbeyi CHP adına değil, CHP'nin temsil etmiş olduğu kesim adına yapmıştır. Ordu, CHP'nin temsil etmiş olduğu aydınlar ve bürokratlar ile birlikte yönetici seçkinler grubunu oluşturmaktaydı ve darbe nedenlerinden birisi de, DP yönetiminin bu

seçkinler grubunu yıpratmış olmasıydı. Bu nedenle 1960 darbesi, ordunun CHP'nin temsil etmiş olduğu ve kendisinin de üyesi bulunduğu seçkinler grubunun çıkarlarını korumak için yapmış olduğu bir eylemdi(Örs, 1996:154-155). Şüphesiz askerleri bu müdahaleye sevk eden tek sebep bu değildi.

1960'lı ve 1970'li yıllar Türkiye'de toplumsal hareketliliğin ivme kazanmış olduğu yıllardır. Yoğun bir şekilde ithale dayalı sanayileşme çabası ile birlikte oluşan geniş çaplı bir kente göç olayı söz konusudur. 1960'lardan itibaren bir kırkent ayırımından ve işçi sayısındaki hızlı artıştan da anlaşılacağı üzere bir işçi-işveren ayırımından söz edilmeye başlanmıştır. Seçimler söz konusu olduğunda diğer geleneksel bağların yanı sıra bu toplumsal sınıf ayrımı siyasiler tarafından kullanılan değişkenlerden biri olmuştur(Sarıbay ve Kalaycıoğlu,2000). Bu kullanma durumu tek taraflı değildi. Toplumda yeni yeni oluşmaya başlayan tüccarlar, sanayiciler ve müteşebbisler sınıfı, ayakta kalabilmenin tek yolunun siyasal iktidara bir şekilde ulaşma ya da iktidarda yer alma olduğunun bilincine varmışlardı. DP yönetimi bu sınıfa istediğini vermeyi vaat eder görünmekteydi. Ekonomide devletçi politikadan uzaklaşıp liberal politikaya yavaş yavaş geçiş belirtileri, bu yeni sınıfın siyasal iktidarda paya sahip olacağını da haber vermekteydi. Bu, içinde askerlerinde yer aldığı siyasal seçkinler için, siyasette etkilerinin azalacağı, iktidarı paylaşmak zorunda kalacakları anlamına gelmekteydi. Böyle bir paylaşım ne ordu, ne bürokrasi, ne de CHP taraftardı(Örs, 1996: 156).

Türk ordusunu sivil siyasete müdahaleye sevk eden bir diğer unsur da ekonomik bozulmadır. Ekonomik kriz ve enflasyon oranlarındaki artış,1960- 1980 arası askeri müdahaleler öncesi görülen genel bir görüntü olmuştur ve ekonomik bozulma ile askeri müdahaleler paralellik göstermiştir. 1960 darbesinden beş sene önce, 1955'te enflasyon önceki yıla göre %100'den fazla bir artış göstermiş ve 1959 yılına kadar devam etmiştir. 1960- 1970 yılları arasında enflasyon oranının tekrar düştüğü, 1970 yılında bu oranın bir önceki yıla göre tekrar %100'den fazla artış kaydetmiştir. 1970'den sonra enflasyon oranı zaman zaman düşüş gösterse de, genelde yüksek seyretmiştir. Özellikle 1978'den itibaren bu oran giderek artmış, 1980'e gelindiğinde %103.80'e ulaşmıştır (Örs, 1996: 189-200).

DP iktidarının kendisine muhalif olan her kuruma (yukarıda da değinmiştik basın sansürü, tahkikat komisyonu vs.) karşı uyguladığı baskı politikası,

toplumun belirli kesimlerinde hoşnutsuzluk yaratan bir diğer unsur olmuştur. DP iktidarının ilk yıllarında ülke ekonomisindeki rahatlama özellikle son yıllarda tersine dönmüştür. Hükümet faydalı birçok imar ve yol çalışmaları yapmıştır; ancak bu harcamalar kısa dönemde sıkıntı verici ve faydası uzun dönem sonra anlaşılacak harcamalar olmuştur. Enflasyon artışı, maaşlı kesimle birlikte, tüccarı ve çiftçiyi de rahatsız etmiştir. Hem toplumda aşırı siyasallaşma, iki parti arasındaki şiddetli çatışmalar, bürokrasinin bozulması gibi iktidarın başarısının ve etkisinin azaldığını ifade eden göstergeler, hem de iktidarın uyguladığı ekonomik politikalar sonucu, ülkenin ekonomik darboğaza girişi, zaten uygulamış oldukları siyasaları ülke ve rejim için zararlı gören ve bu arada kurum olarak kendi çıkarlarının da zedelendiğini hisseden askerlerin iktidarı devirmek üzere eyleme geçmesine sebep olmuştur.

27 Mayıs darbesinin ertesi günü 2'si askeri komite üyesi 3 general ile 15 sivil den oluşan ve 6 Ocak 1961'de Kurucu Meclisin açılışına kadar görev yapacak olan hükümet ile MBK yönetimi ele almıştır. Bu yönetimde yasama ve yürütmenin asıl gücü MBK olmuştur. Bu bakımdan, 21 Ekim 1961'de yapılan genel seçimlere kadar gerçekleştirilenleri MBK eylemleri diye adlandırmak gerekiyor. Eylemlerinin en önemlileri DP'lilerin yargılanması (Yassıada Mahkemeleri) ile ordudaki tasfiye(Eminsu Olayı) ve üniversitedeki tasfiyeler(147'ler Olayı) olmuştur(Özdemir, 1997:197-200).

6 Ocak 1961'de anayasayı hazırlamak üzere Kurucu Meclis kuruldu. Kurucu Meclis İstanbul Ankara üniversitelerinden hukuk profesörlerinin hazırladığı tasarıları dikkate alarak yeni Türk Anayasası'nı hazırladı ve 9 Temmuz'da kabul edildi.

Anayasa ile öncelikle vatandaş hak ve özgürlükleri büyük ölçüde genişletilmiştir. Anayasa, kuvvetler arasındaki dengeyi yeniden düzenlemiş ve hükümetin aşırı güçlü olmasını önleyici hükümler getirmiştir. Tek meclisli parlamento, senatonun kurulmasıyla iki meclisli olur ve anayasa mahkemesi kurulur. Basın özgürlüğü en geniş şekliyle kabul ediliyor, seçim sistemi değiştiriliyor ve nispi temsil esası kabul edilerek partilerin aldıkları oyla orantılı bir biçimde mecliste temsil edilmeleri sağlanıyordu. 1961 Anayasası demokratik hak ve özgürlükler açısından da ileri hükümler getiriyordu. Hak ve özgürlükler sadece anayasada gösterilen belli nedenlerle sınırlandırılabilir, sınırlama anayasaya uygun

olacak, kanunla yapılacak ve hiçbir şekilde hak ve özgürlüğün özüne dokunulmayacaktı(Öymen, 1998:307-308).

1961 yılı Şubat ayında yeni siyasal partilerin kurulmasına ve çalışmalarına izin verilmiştir. Çok partili döneme yeniden geçildikten sonra DP'nin seçmenlerini toplamak için Adalet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi kurulmuş, CHP de çalışmalarına başlamıştır(Koçak, 2002: 123).

10 Ekim 1961 seçimlerine sadece AP, CHP, CKMP ve YTP katılmışlardır. 12 Eylül 1980 darbesine gelinceye kadar süren bu yeni dönemde, 1961 seçimlerinden sonra sırası ile 1965, 1969, 1973 ve 1977 yıllarında milletvekili genel seçimleri yapılmıştır(Koçak, 2002: 124).

1961 genel seçimlerinde en çok oyu % 36.7'yle CHP aldı ve meclise 173 milletvekili soktu. Oyların % 13,9'unu YTP, % 13,4'ünü de CKMP aldı(Öymen, 1998:310). AP'nin DP'nin oylarını sahiplenen bir parti olduğu, 1961 genel seçimlerde hemen belli oldu. Bu seçimlerde AP, % 34.8 oranında oy alarak Millet Meclisinde 158, Cumhuriyet Senatosunda 71 sandalye kazanmıştı. Seçimlerdeki bu başarısı AP'yi İsmet İnönü'nün koalisyon hükümetine ortak yaptı(Sarıbay, 2001: 57). Seçim sonuçları bir bakıma geçiş sürecinde ciddi bunalımların yaşanabileceğini haber veriyordu.

Koalisyon hükümetlerinde yer alan partiler, askerlerin tekrar geri gelme ihtimaline karşı, mümkün olduğu kadar siyasal gerilimi artırmamaya çalıştılar, fakat yine de aralarında önemli çatışmalar olmuştur. Dört yıl gibi kısa bir sürede, birkaç koalisyon hükümetinin kurulması da bunu göstermektedir. Üzerinde en çok çatışmanın yaşandığı konular, 1960 darbesinde sonra DP'li milletvekilleri için genel af ve sosyo-ekonomik kalkınmada planlamanın rolü meseleleri idi (Örs, 1996:157). Hükümeti oluşturan partiler arasında çatışmalar yoğunlaşıp çözüm bulunamaz hale geldikçe koalisyon dağılıyor ve bir yenisi kuruluyordu.

Nitekim af konusundaki anlaşmazlıktan dolayı İsmet İnönü başkanlığındaki koalisyon bozulur. İsmet İnönü meclisteki iki küçük partiyle yeni bir koalisyon kurdu. Kasım 1963'teki yerel seçimler muhalefete geçmiş bulunan Adalet Partisinin başarısıyla sonuçlandı. İki partinin koalisyonda çekilmeleri üzerine İsmet İnönü başbakanlıktan istifa etti. Adalet Partisi'nin ilk genel başkanının hükümeti kuramaması üzerine bu görev yeniden İsmet İnönü'ye verilir. 25 Aralık

1963'te İsmet İnönü bağımsız milletvekilleriyle birlikte bir azınlık hükümeti kurdu. Türkiye, siyasi hayatında ilk koalisyon hükümetleri tecrübelerinde sonra bu defa azınlık hükümeti tecrübesi yaşadı. Bu hükümet bir yıldan fazla iktidarda kaldı, ancak bütçesi mecliste onaylanmayınca 13 Şubat 1965'te istifa etti(Öymen, 1998:311).

AP lideri Ragıp Gümüşpala 1964'te ölünce, aynı yıl yapılan AP II. Kongresi'nde Saadettin Bilgiç'le girdiği yarışmadan büyük farkla galip çıkan Süleyman Demirel genel başkan oldu(Sarıbay, 2001: 57). Böylelikle ileride cumhurbaşkanlığı da yapacak olan ve Türkiye'yi maceradan maceraya sürükleyecek lider tarih sahnesinde boy göstermiş oldu.

Demirel liderliğindeki AP, 1965 genel seçimlerinde % 52.9 (240 sandalye) oyla tek başına iktidara geldi. CHP'nin oyları % 28'lere (134 sandalye)düştü. Seçime giren öteki partilerden MP, % 6 (31 sandalye), YTP % 3.7 (19 sandalye), CKMP % 2.2 (11 sandalye) kazandılar. Teknik açıdan her oyun değerlendirilmesi ve çeşitli eğilimlerin parlamentoya yansımaları amaçlayan Milli Bakiye Sisteminin, AP'nin tek başına seçim kazanacağını engelleyeceği sanılmış; fakat sonuç umulduğu gibi olmamıştır. Milli Bakiye Sisteminin en önemli sonuçlarından biri, sosyalistlerin Mecliste ilk kez grup kurmalarıdır(Özdemir,1997: 216).

Çok partili hayatın ilk büyük sosyalist partisi olan Türkiye İşçi Partisi, kuruluşundan dokuz ay sonraki 1961 genel seçimlerine katılamamıştır. TİP bir müddet bocalama içine girmiş, ancak Mehmet Ali Aybar'ın genel başkanlığa seçilmesiyle toparlanabilmiştir. Aybar, asıl demokratik rejimin emekçi yığınların, Türk işçi sınıfının öncülüğünde gerçekleşeceğini ilan etmekteydi. TİP, 1963'te siyasette etkin bir konum kazansa da bu durum çok sürmemiş, I. Büyük Kongre'lerinde etkinliğini kaybetmeye başlamıştır. Parti içi aydın-işçi çekişmesi de ayrılma ve ihraçla sonuçlanıp partinin zayıf düşmesine yol açtı. Gerek Sovyetlerdeki politik gelişmeler sonucu parti içi bölünmeler ile gerek seçim sisteminin etkisiyle 1969 seçimlerinde Meclise 2 sandalye sokabilmiştir. Aybar istifa etse de parti içi çalkantılar durulmaz. 12 Mart rejiminin etkisiyle de Anayasa Mahkemesinin aldığı kararlarla TİP kapatılır. TİP'in mirasına konmak isteyen partiler çıksa da hiçbiri TİP kadar etkili olamaz (Sarıbay, 2001: 58-59).

1965 seçimlerinde AP parlamenter çoğunluğu sağlayarak iktidara geldiğinde, görece olarak daha istikrarlı bir siyasal döneme girildi. AP 1969 seçimlerinde aynı başarıyı göstermekle birlikte, çeşitli gelişmeler iki yıl sonra, 1971'de ordunun, bu sefer dolaylı olarak, tekrar müdahalesine sebep oldu. Böylece ikinci demokrasi deneyimi de başarısızlıkla sonuçlandı.

Türkiye'de ikinci demokrasi deneyiminin de başarısızlıkla sonuçlanmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunların başında, ülkenin bu dönemde geçirmiş olduğu sosyal ve ekonomik değişim gelmektedir. 1960'lı yıllar daha önce de değindiğimiz gibi kentleşmenin, yaygın göçün, ekonomide ticarileşmenin ve sanayileşmenin iyice hızlandığı yıllardır. Toplumdaki bu hareketlilik ister istemez siyasi partileri ve partilerin siyasetteki yerini etkilemişti. Bu nedenle 1971 müdahalesinin gerisinde, bu dönemin parti sistemi ve parti seçkinleri arasındaki etkileşim yatmaktadır.

Türk toplumundaki hızlı değişim, sınıfların fonksiyonel olarak yavaş yavaş ayrışmaya başlaması, siyasette de ilk defa sağ-sol yelpazesinin oluşması şeklinde kendini göstermişti. CHP, kendisini ortanın solu ilan etmesi parti içinde eski bürokratik siyasetçiler ile yeni radikal siyasetçiler arasında çatışmalara sebebiyet vermiştir. Nihayet 1967 yılında partiden kopan grup daha merkezci ve Kemalist bir parti kurdular. Benzer gelişmeler AP içinde de görülmekteydi. Sonuçta bir grup partili AP'den koparak Demokrat Parti'yi kurdular (Örs, 1996: 157).

İki büyük partiden kopuşların yeni küçük partilere dönüşmesinin yanı sıra, sağ kanatta 1970'li yıllarda daha güçlü partiler haline dönüşecek olan, iki yeni radikal parti kurulmuştu. Bunlardan biri Türkiye Odalar Birliği Sanayi Dairesi Başkanlığına getirilen, daha sonra 1969 seçimlerinde bağımsız milletvekili seçilmesiyle Anadolu'daki küçük girişimcilerin sesi olmaya başlayan Necmettin Erbakan'ın kurduğu ilk dinsel ideolojiye sahip partisi olan Milli Nizam Partisi'dir (Sarıbay,2001: 61). Radikallerden diğeri ise 1960 darbesinde CHP ile varlığını sürdüren CKMP'nin, 1965 yılında sürgünden dönen 14'lerden Kurmay Albay Alpaslan Türkeş ve emekli subay arkadaşları tarafından ele geçirilip değişen ismiyle yeniden yapılanan Milliyetçi Hareket Partisi'dir (Özdemir,1997: 223).

1960'ların sonunda, iki ana parti olan CHP ve AP arasında kurulan soldan sağa birçok partinin bulunması, geniş yelpazeli parti bölünmesinin Türkiye'de başladığını göstermektedir. Aynı zamanlarda başlayan hızlı toplumsal değişim, seçmen davranışını da etkilemiş; seçmenler sık sık parti değiştirmeye başlamıştır. Partiler, seçmenlerini kaybetmemek için, siyasal ideoloji yelpazesinde giderek merkezden aşırı uçlara doğru kayarak, hem parti kutuplaşmasını hem de seçmen kutuplaşmasını beraberinde getirmiştir (Örs, 1996: 160).

Parti kutuplaşmasının giderek keskinleşmesi, bu dönemin ilk yarısında kurulan koalisyon hükümetlerini işlemez hale getirmişti. Hiçbir parti, oy kaybetme kaygısıyla, ülkenin önemli sorunlarına çözüm getirmek amacıyla da olsa, bir diğer parti ile anlaşmaya yanaşmıyordu. Bu önemli sorunlardan biri, ordunun 1971 müdahalesini meşrulaştırmak için kullandığı, toplumda baş gösteren siyasal şiddet ve terör idi.

1968 yılında Fransa'da başlayan ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerine yayılan şiddet yanlısı gençlik hareketleri Türkiye'ye de sıçradı. Aşırı gruplar arasındaki çatışmalarda ölenler oldu (Öymen, 1998:311). Sosyalist gruplardan darbe yanlısı Yön-Devrim dergileri çevresindeki grup ile kendilerine Milli Demokratik Devrimciler diyen grup amaçlarını gerçekleştirmek için şiddet ve korkutma yöntemlerine başvurmaya başlamıştı. Kendilerine sosyalist diyen gruplara karşı gösterilen tepkiler ilginçti. İlk tepkiler radikal sağcı "militanlar"dan geldi. Özel kamplarda hem ideolojik hem de teknik bakımdan yetiştirilmiş olan bu kişiler, her türlü sosyal eylemin bastırılmasını kendi görevleri sayıyorlardı. Bu arada en ilginç davranış biçimi AP hükümetine aitti: Şiddete karşı hiçbir önlem almayan hükümet, sanki, şiddet eylemlerini destekliyordu. Bu şiddet eylemlerinin sonucu, gerek AP hükümeti, gerekse bütün solcu gruplar için yıkımdı. Siyasal şiddet eylemleri "Milli Demokratik Devrimci" grubun kimi küçük kesimleri tarafından kullanılan tek yöntem haline gelmişti. Bu şiddet grupları, kendi arkadaşları arasından seçtikleri liderlerin yönetiminde, adam kaçırmaktan, soygundan, adam öldürmeye kadar bütün eylemlere giriştiler. Grupların açıkladıkları amaç, "Türk halkını 'ya da halklarını' kurtarmaktı." Sonuç olarak, bu durumu kendisine karşı bir tehdit gören (ya da görmek isteyen) Silahlı Kuvvetler, bir kez daha siyasal yaşama el koydu (Kongar, 2006: 168-170).

1960-1980 arası dönemde gerek yaşanan şiddet olayları gerekse toplumun sosyo-ekonomik şartları altında en çok ezilen kesim genç kuşak olmuştur. 1960 darbesini gerçekleştiren MBK halk desteğine sahip değildi. MBK, DP'nin iktidarına karşı savaş vererek, 27 Mayıs darbesine yol açmış basın, aydınların ve üniversitelerin desteğiyle darbe teşebbüsünde başarılı olmuştu. Darbe yanlısı aydınlar ve basın kuruluşlarının destekleri azalsa da, devam etmiştir.

Üniversiteli gençler de özgürlük yanlısı olmaları ve iktidarın baskı politikalarını eleştirmeleri sebebiyle darbe yanlısı görülmüşlerdir. 27 Mayıs öncesi özellikle büyük illerde üniversiteli gençler yasaklara karşı ayaklanmışlar ve polis tarafından kanlı bir şekilde bastırılmışlardır. Aynı şekilde 1971 muhtırası öncesi ve sonrası dönemde de gençler, Türk halkının yahut kendilerinin haklarını savunduklarını düşünerek birçok şiddet olayına karışmışlardır. Ancak bu gençlerin büyük çoğunluğu birtakım siyasi güç odakları tarafından organize edilmiştir, bu bakımdan siyasi güçlerin kendi amaçları doğrultusunda gençleri kullandıkları söylenebilir. Kocabaş'a göre, Amerika'nın etkisinde ortaya çıkan 27 Mayıs İhtilali öncesi ve sonrasında gençliği manipüle edenler hep ihtilalciler, yani MBK'nin 38 üyesi idi. Bunların bir kısmı sol harekete katılıp Kemalizm'den darbeciliğe kadar varan çizgide gençliği manipüle ederken, bir kısmı da (14'ler) gençliği komünizme karşı manipüle etmek için toptan MHP ve Ülkücü hareket içinde yer alıyorlardı. İleri tarihlerde karşımıza çıkacak olan 'Komando Kampları' tamamen 14'lerin bir eylemi olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum ihtilalcilerin darbe sonrasında da bu genç kuşak üstünde etki ve eylemlerine devam ettiklerini göstermektedir(Kocabaş, 2004:129).

Nitekim H. Cemal'in,1968 kuşağının ve genel olarak o dönem gençliğinin içinde buldukları durumu ifade eden sözleri de bu durumu desteklemektedir. H. Cemal, Gençlerin kafalarının boş olduğunu, ne Karl Popper'lardan ne doğru dürüst Avrupa'daki sosyal demokrasinin gelişiminden ne Sovyetlerdeki Stanilinizm'den ne Gulag'lardan haberdar olduklarını; bu yüzden de birkaç kitap okuyunca gerçekten dünyayı değiştireceklerini sandıklarını; felsefi ve fikri birikimden yoksun bir ortamda 'diktacı görüşlerin' kısa zamanda sokağa ve kafalara hakim olduğunu; bu nedenle sağ ve sol'un karanlıktan oluştuğunu; demokrasi kültüründen nasibini almamış siyasal kadroların gençlerin vuruşmalarından medet umduğunu; cehaletin bedelinin faili meçhul cinayetlerle

hapisler ve işkencelerle, darbeler ve idamlarla ödendiğini ifade ediyor(Cemal,1999:169-170).

Geçlerin bu denli bilinçsizce kullanılmalarının yanında, dış ülkelerin desteği de, 1960-1980 arası dönemin Türkiye'sinde artan şiddet olaylarında büyük rol oynamıştır. Elbette ülke içindeki karışıklıkların mesuliyeti tamamen dış güçlere yüklenemez; bu kolaycılık olur ki; genel sebepler aşağıda aktarılacaktır. Gerçekten de hem o gün hem de bugün Türkiye üstünde oynanan oyunlar dikkat çekicidir. Türkiye üzerinde oynanan oyunlar, düşünce düzeyinde etnik ve ideolojik kaşımalar, teknoloji düzeyinde ise silah ve uyuşturucu trafiği şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kongar, 12 Eylül'den sonra yakalanan silahların değerinin 500 milyon doları aştığını belirtmenin, sadece silah üreticilerinin, Türkiye'deki cinayetlerdeki ve karışıklıktaki rolünü belirlemek açısından yeterli olacağını düşünmektedir(Kongar,2006:209).

1960-1980 arası dönemde ortaya çıkan, 1968 sonrasında ivme kazanan ve özellikle genç kesimin birbirine kırdırılmasıyla son bulan şiddet olaylarının kontrol altına alınamamasının temel sebebi, siyasilerin iktidar mücadelesidir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi uç noktalarda kutupsallaşan siyasi partiler ve liderleri kendi iktidarlarını ve getirimlerini düşünmekten ülke sorunlarını görememişler, görmek istememişlerdir. Siyasiler, sorunu tespit edip çözümlerin tersine, çatışan(çatıştırılan) gruplar arasında maalesef taraf tutan olmuşlardır.

Şüphesiz bu dönemde ortaya çıkan şiddet eylemlerinin birçok sebebi vardır ve bunlar ancak uzun ve sistemli araştırmaların konusu olabilir. Burada sadece tasnifi bakımından uygun bulunan, Kongar'ın tespit ettiği şiddet ve terör eylemlerinin genel nedenlerinin belli başlı olanları kısaca sıralanacaktır. *Dogmatizm* (herkesin kendi düşüncelerini tek doğru kabul etmesi). *Farklı ve karşıt fikirlere paranoyakça yaklaşım. Demokrasinin iktidarlarca ve muhalefetlerce yozlaştırılması.* (siyasi yozlaşma beraberinde bütün kurumlardaki yozlaşmayı da getirir ve nihayetinde şiddet olayları, darbeler olur). *Güven bunalımı* (mesela 1961 darbesi ve peşinden yazılan 1961 Anayasası iktidara duyulan güvensizliğin sonucudur). *Partilere ve politikacılara duyulan genel güvensizlik. Genel bir kültür ve değer bunalımının varlığı* (özellikle Türk genci, kır kent kültürleri, İslami ve laik değerler, geleneksel ve modern yaşam biçimleri arasında ciddi bunalımlar yaşamıştır). *Türkiye'de sosyal*

kontrolün(toplumsal denetim) gittikçe gücünü yitirmekte oluşu (özellikle aile kurumunun ve cemaat yapılaşmasının bozulmaya başlaması bu süreci hızlandırmıştır). *Tepeden inme ci siyasal gelenek* (Türk siyasal hayatının genel özelliğidir ve darbeler bu dönem tepeden inmecilik için örnek teşkil ederler). *Dış örneklerin özendiriciliği. Dış ülkelerin desteği. Toplumsal ve ekonomik sıkıntılar* (enflasyonun sürekli artması, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, işsizlik, gecekondulaşma, sanayileşme çabaları vs.). *psikolojik sebepler* (ataerkil aile yapısı, aile baskısı vs.). *Eğitimle ilgili sebepler* (eğitim sistemin kendi yanlışları, yani eğitim sisteminde gençlerin kötü eğitilmeleri ve eğitimin pahalı oluşu, barınma, kitap ihtiyaçları vs.). *Basın ve televizyona dair sebepler* (basın yayın kuruluşlarının taraflı davranmaları, şiddet olaylarını abartarak vermeleri vs.)(Kongar,2006:201-213).

Mart 1971 ve Nisan 1973 arası dönemde, ülkeyi partiler-üstü teknokratlardan kurulu, askeri- sivil birçok hükümet yönetti. 1971 cuntasının amacı, 1960'ta olduğu gibi, bir dizi sosyal ve ekonomik reformlarla gelişmeyi sağlamak ve siyasal düzensizliği ortadan kaldırmaktı. Ordunun aldığı önlemlere ve gösterdiği çabalara rağmen, 1971-1973 askeri dönemi, amaçlanan hedeflere ulaşmaları bakımından başarılı olamadı. Amaçlanan siyasal ve ekonomik reformlar gerçekleştirilemedi. Bunun önemli nedenlerinden birisi, ordunun nerdeyse tüm çabasını ülke içinde güvenliği sağlama ve solu bastırmaya ayırmasıydı. Müdahale ile amaçlanan partiler arası çatışmaları azaltma hedefine de ulaşamadı. Hatta partiler arasında görülen çatışmalar ordu içinde de; Batılı demokrasiyi savunan subaylar ile daha sağcı bir tutum içinde olan subaylar arasında da görülmeye başladı. Ordu içindeki bu çatışma da, müdahalenin etkisizliğini göstermektedir. 1973'ten itibaren, bir önceki dönemden daha şiddetli ideolojik kutuplaşma, hem siyasal partiler hem de sivil halk düzeyinde çatışmalar, yönetim mekanizmasında bozulma, siyasal şiddet ve terör görülmeye başladı. Bu gelişmeler, 1980 askeri müdahalesi ile sonuçlandı(Örs, 1996: 162-163).

1973-80 yılları arasında, kimi CHP kimi de AP başkanlığında çok sayıda hükümet kuruldu. 1973 genel seçimlerinde Ecevit'in başkanlığındaki CHP oyların üçte birini, AP ise oyların % 30'unu aldı. CHP, MSP ile koalisyon hükümeti kurdu. Başbakanlığa Ecevit getirildi. Ancak, siyasal görüşleri

birbirinden çok farklı olan iki siyasal partinin ortaklığı uzun sürmedi ve koalisyon dağıldı(Öymen, 1998: 312).

CHP-MSP koalisyonunu Mart 1975 ve Haziran 1977 tarihleri arasında iktidarda kalan ve “Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti” olarak bilinen AP, MSP, MHP ve MGP'nin oluşturduğu koalisyon hükümeti izledi.

1977 seçimlerinde oyların % 41 CHP alırken, % 37'sini AP almıştı. Ancak iki partide koalisyon hükümeti önerilerini dikkate almayınca, Demirel, MSP ve MHP ile “İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti”ni kurdu. Fakat ilkinde olduğu gibi ikinci cephe hükümeti de ortak çıkarlara ve ortak görüşlere dayalı olmadığından zayıf bir koalisyondu. Her iki cephe hükümetinde de koalisyon üyelerini bir araya getiren şey, ortak amaçlardan ziyade sol kanada karşı ortak muhalefetti. Bir yandan tırman siyasal şiddet ve terör, bir yandan ekonomik ve güvenlik ile ilgili sorunlara çözüm getirilememesi, diğer yandan da AP içinde MSP ve MHP'ye karşı olan parlamenterlerin partiden ayrılmaları, Demirel'in siyasal konumunu sarsmıştı. Demirel, Mecliste çoğunluğu yitirince ve buna karşın CHP ile koalisyon kurmayı reddedince CHP, AP'den ayrılanlarla yeni bir kabine kurdu ve Ekim 1979'da Demirel bir azınlık bir azınlık hükümeti kurana kadar iktidarda kaldı. Ancak, Demirel hükümeti de uzun ömürlü olmadı; 12 Eylül 1980 günü, bir askeri darbe ile son buldu(Örs, 1996: 164).

1973-1980 dönemine damgasını vuran iki Milliyetçi Cephe Hükümeti, birçok ciddi siyasal ve anayasal konuda önemli çatışmaları içeren koalisyonlardı. Bu hükümet özellikle Kıbrıs meselesi ve bütçe hazırlıkları konularında çatışma yaşamışlardır.

1970'lerin sonuna gelindiğinde, hükümetler tamamen işlemez hale gelmişti. Aynı durum ülkenin diğer pek çok kurumu içinde geçerliydi. Örneğin, üniversiteler, polis teşkilatı, bürokrasi kendi içinde bölünmüştü. Siyasal şiddet ve terör olayları giderek artmıştı. Hem Meclisin hem de bürokrasinin tamamen kilitlenerek hayati işlevlerini dahi göremez hale gelmesi, özellikle şiddeti ve terörü engelleyememesi, askerleri sonunda yine harekete geçirmişti.

Rejimde ve devlette oluşan bu kriz sonucu beş generalden oluşan askeri bir cunta siyasal yönetime el koydu. Aslında, gerçek hükümet darbesi, sivil hükümet tarafından 24 Ocak 1980 tarihinde ilan edilen ekonomik kararlarla çoktan yaşama geçirilmeye başlanmıştı. 13 Eylül sabahı işbaşı yapan Cunta, önce eski

rejime ait olduğunu düşündüğü her şeyi süpürüp bir kenara atmakla başladı. Bütün muhalefet susturuldu, takip altına alındı, yasal bütün siyasal partiler kapatıldı, siyasetle ilgisi olduğu düşünülen bütün bürokratlar, siyasetle hiçbir ilgisi olmadığı varsayılan eski askerlerle değiştirildi ve böylece her manada askeri yönetim devri başlamış oldu(Yıldırım, 1995: 22-26).

2.3. Hareketin Günümüzdeki Durumu

Kuruluşundan 12 Mart muhtırasına kadar geçen zamanda altın dönemini yaşayan YMMH, bu döneminden sonra kopmalara tanık olmuştur. Hareketten kopmalar olmasının elbette bir takım sebepleri vardır. Bazı gruplar hareketin zaafını liderlerin zayıflığında ya da bilge lider eksikliğinde, bazıları devletin elinin oluşunda, bazıları ise siyasallaşmada bulmuşlardır. Hakkında elbette bugün eğer aktif olarak Türkiye gündeminde yerini alsaydı kim bilir neler başarırды denilen bir hareketin neden dağıldığının özeleştirisinin yapılması gerekmektedir.

Hareketin siyasete ilgi duyarak 1977li yıllarda AP ile temasa geçmesi ve devamında gelen bazı siyasi faaliyetler hareketten kopmaların arttığı döneme rastlamaktadır. Bu konuyla ilgili Taşgetiren şunları söylemektedir: “Siyasallaşmanın zamanı mıydı? Açılım alanı AP mi olmalıydı? Bunlar üzerinde düşünülecek, tarifi yapılacak konular. Daha sonra bu hareket bağımsız siyasal hareket olarak ortaya çıktı. Mücadele Birliği AP ile ilişki kurarken kendi kadro bütünlüğünde bir yaralanma yoktu, ama IDP hareketine geldiğinde düşünce çizgisi itibariyle de ciddi bir sapmanın içine girdi”(İridağ,2003). Özutku da hareketin en büyük hatasının tabandan gelen istekleri dikkate almayışı olarak görür: “İstişare mekanizması zayıftı. Bu mekanizma Anadolu da yürüyor ama İstanbul da çökmüş. Savrulduğumuz ana kadar bundan bizim haberimiz yoktu. Lider kendi çevresinden uzaklaştı. Temel yanlışımız buydu”(Fuat,2007). Ahmet Taşgetiren de Aykut beyin ilk kuruculardan zamanla uzaklaştığını düşünenlerden. Ona göre Aykut Bey, zamanla ilk kurucular olan ve genelde Konyalı Yüksek İslam Enstitülü mücadeleçilerin bulunduğu gruptan zamanla uzaklaşmış ve artık farklı kişilerle daha çok görüşür olmuştur. Taşgetiren bunu teşkilat içinde teşkilat kurma şeklinde ifade eder(Kişisel Görüşme,2009).

Hareketin bölünmesinde devletin elinin olduğuna dair bir takım iddialar ortaya atılmıştır. Kendileriyle yapılan söyleşide hareketin lideri Aykut Edibali iddiaları şiddetle reddedip, böyle bir şey olsa gocunmayacağını, devletiyle iftihar ettiğini söylerken, Yavuz Aslan Argun da kendilerini yönlendirmek isteyenlerin olabileceğini ancak denilen tarzda bir durumu bilmediğini söylüyor(İridağ,2003). “Derin devlet bağlantısını, Mücadele Birliği'ni ulvi bir davanın sembolü olarak bilen insanlara kabul ettiremezsiniz. Bu tür değerlendirmeler ciddi tepki görür. Ama bilinmeyenlerin araştırılması gerekiyor”(Taşgetiren,2005). Ayrıca Ahmet Taşgetiren kendisiyle yaptığımız kişisel görüşmede hareketin bölünmesinde devletin ilgisi olduğunu kabul etmediğini ifade etmiş ve devletin hareketle ilgilenmesinden, devletin hareketten haberdar oluşunu anlamamız gerektiğini de vurgulamıştır(Kişisel Görüşme,2009).

Hareketin dağılma süreci gibi hareketin günümüzde geçerliliğinin olup olmadığı da tartışma konusu olmuştur. Gençliğimin on yılı bu hareketin içinde geçti diyen Hüseyin Gülerce “Mücadele Birliği yazılmaz, mücadelecilik ancak yaşanabilir. Bir rahmet mevsiminde yaşandı ve geçti. Kısa süren bir mevsimdi; fakat çok bereketliydi”(Gülerce,2005) ifadeleriyle Mücadele Birliğini yaşanmış bitmiş bir hareket olarak görmüştür. Bir dönem hareketin içinde bulunan Mehmet Özutku da hareketin tarihe mal olduğunu ifade edenlerden: “Yeniden Milli Mücadele Hareketi üzerine düşen tarihi görevi ifa etti. Türkiye'nin aydın ihanetiyle karşı karşıya olduğu bir dönemde sözünü ettiğimiz pek çok insanın yetişmesine vesile oldu. Cesaret edilemeyen pek çok şeyi söyledi ve tarihe mal oldu”(Fuat,2007). Bu hareketin içinde bulunup yazı kadrosunda önemli çalışmalar yapan Ahmet Taşgetiren “Bu yapılanma sonra dağıldı. "Dağıldı" derken, o günkü misyonun o günkü insicam içinde devreden çıktığını belirtmek istiyorum, oralardan yola çıkıp bakıye halinde devam eden bir mevcudiyet hala söz konusu”(Taşgetiren,2005) ifadeleriyle daha insafli ve bizim de kabul etmeye uygun gördüğümüz bir noktaya vurgu yapmıştır. Aykut Edibali ile çalışmalarını sürdüren Mustafa Kapçı da mücadele birliğinin dağılıp dağılmadığıyla ilgili olarak şunları söyler: “Bazılarının iddia ettiği gibi Mücadele Hareketi çalışmalarına ara vermemiş ve de yok olmamıştır. Mücadelecilerin bazı derneklerinin kapatılması, Mücadeleye gönül verenlerden bazılarının ayrılmasını hiç kimse bu millî hareketin bittiği şeklinde algılamamalıdır. Bazı çevreler ısrarla “Mücadele bitti. Hareket yok

oldu” diyorlar. Bilinmelidir ki haklı olan ve Hakka dayanan hiçbir hareket dostların alkışlamasıyla yaşamaz. Düşmanlarının ihanetiyle de yok olmaz.”(Kişisel Görüşme,2009).

12 Eylül 1980 darbesinin ardından hareketin lideri Aykut Edibali, kendisiyle kalan bir grupla birlikte siyasete atılır. 1983 seçimlerinden sonra Islahatçı Demokrasi Partisi’ni kurarlar. Partinin hedefi “Türk toplum ve insanını, şerefli mazisi, eşsiz tarihi birikimi ve devasa manevi değerlerine layık; yüce, ileri ve mutlu bir hayat tarzına kavuşturmak”tır(IDPP,1985). Bu hedefle yola çıkan parti, 1991 seçimlerinde “Milli İttifakın Mimarı” olacaktır(Durmuş,2005). IDP’nin gerçekleştirdiği kongrelerle millet düşmanlarını şaşkına çevirdiğini belirten Milli Mücadelecilerden Hayrettin Durmuş, gazetelere “küçük partinin büyük kongresi, Özal’ın Anap’ı bile bu kadar kalabalığı bile toplayamadı, bunlar Müslüman ama Erbakancılara benzemiyor, milliyetçiler ama Türkeşçilerden farklılar”(Durmuş,2005) şeklinde manşet attırdıklarını ifade eder. IDP, 1992 yılında çift başlıklı Selçuklu kartalı, Kitap ve Hilal amblemiyle Millet Partisi olarak isim değiştirmiştir. YMMH’nin lideri Aykut Edibali’nin Genel Başkanlığını yaptığı bu parti günümüzde çalışmalarını devam ettirmektedir.

Hareketten günümüze gelen bu anlayış kültür ve eğitim alanında faaliyetlerini kurucu üyeleri arasında Aykut Edibali’nin de olduğu Anadolu Eğitim Kültür ve Bilim Vakfı ile yerine getirir. Ankara merkezli bu vakıf, şubeleriyle, sosyal kültürel faaliyetlerini, yurtları ile gençlerin eğitime ve yetişmesine maddi manevi katkısını sürdürmektedir. Vakıf Ankara ve İzmir’de öğrenci yurtları ile gençlerin eğitime yardımcı olmaktadır. Anadolu Vakfı’nın yaptığı yakın dönem kültürel etkinlik bazında Çanakkale Şehitlerini Anma Gecesi ve Çanakkale Gezisi dile getirilebilir. Aynı zamanda Anadolu Vakfı, ihtiyaç sahiplerine yardım için kermes faaliyetlerinde de bulunmaktadır(anadoluvakfi,2009). 1990’da çalışmalarına başlayan Anadolu Vakfının mütevelli heyetinden bir grup vakıf senedini tadil ettirerek yönetimi ele geçirmiş ve hareketin genel çizgisinden kopmuştur. 2001 yılından bu yana vakıf ayrı bir çizgide çalışmalarını sürdürmektedir(Kişisel Görüşme,2009).

Hareketin kültürel ve eğitsel faaliyetlerini sürdüren bir başka kuruluş da Aykut Edibali’nin genel başkanı olduğu ve kurucuların tamamı Millet Partililerden oluşan Millet, Eğitim, Kültür, Sanat, Sosyal Yardımlaşma ve Hayır Derneğidir.

İstanbul merkezli kurulan, 2006 yılında faaliyetlerine başlayan ve Adana, Adıyaman, Bursa, Denizli, İnegöl, Konya, Seydişehir, Kütahya, Mersin, Samsun, Tarsus şubeleriyle çalışmalarını devam ettiren Millet Derneğinin hedefleri arasında en önde eğitim gelmektedir. Derneğin başlıca amacı“ memleketin, Türk ve İslam dünyasının ihtiyacı olan ihtisas kademelerinden halk eğitimine kadar eğitim, kültür, sanat alanlarında öğretim ve eğitim, kültür ve sanat hayatına, sosyal yardımlaşma, dayanışma ve hayır çabalarına katkıda bulunmak”tır¹. Bu amaçlar doğrultusunda Millet Dernekleri toplantılar düzenler, seminer çalışmaları ile gençleri milli kültürümüz, milli tarihimiz ve sanatımız konularında bilgilendirir. Tarihi ve kültürel amaçlı geziler düzenler(Ek:5). Ayrıca Millet Dernekleri başarılı ve maddi durumu zayıf olan öğrencilerin eğitimini kolaylaştırıcı maddi yardımlarda bulunur. Dernek 2009 yaz döneminde gençlere yönelik yaz kamplarını da faaliyete geçirmiştir(Kişisel Görüşme,2009).

Ülkenin içinde bulunduğu siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik badirelerden nasıl kurtuluruz üzerine kafa yormuş, düşünceler üretmiş bir kadro hareketi olan YMMH, yetiştirdiği insanlarla günümüzde de Türkiye'nin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatında hala söz sahibidir. Bu durum başarılı bir kadro hareketinin doğal sonucudur. YMMH kökenli olup ülkemize çeşitli alanlarda hizmet veren bazı isimler şunlardır: Aykut Edibali, Yavuz Aslan Argun, Melih Gökçek, Necmettin Erişen, Cemil Çiçek, Prof. Dr. Mustafa Erdoğan, Halil Şıvgın, Mustafa Ruhi Şirin, Haşim Vatandaş, Prof. Dr. Zeki Ceyhan, Atila Yayla, Ali Müfit Gürtuna, Ahmet Taşgetiren, Gaffar Yakın, Mehmet Akif Ak, Cevat Özkaya, Dr. Necmettin Turinay, Hacı Ali Bozdam, İrfan Küçükköy, Doç. Dr. Mustafa Aydın, Galip Demirel, Ömer Vehbi Hatipoğlu, Ömer Ziya Belviranlı, Rifat Yörük, Mehmet Taşdiken, Mehmet Çiçek, Recep Vidin, Hüseyin Gülerce, Kemal Yaman, Özcan Palut, Kadir Demir, Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan, Burhan Özfatura, Recep Kırış, Taha Akyol. (Fuat,2007)

Türkiye'de anarşinin kol gezdiği dönemde bir tek üyesinin dahi burnunu kanatmayan Aykut Edibali hareketin hedeflerine ne kadar ulaştığı sorusuna şöyle cevap verir: “Mücadele Birliği bir kültür hareketi, bir mektep olarak vereceğini fazlasıyla verdi. Renkleriyle, çeşitleriyle çok farklı yerlerde olan insanlarıyla bunu başardı. 20 tane adam Türkiye'yi salladı”(İridağ,2003).

¹ Millet Derneği Tüzüğü, 11Ekim2006, s.1,m.1.

BÖLÜM III: YENİDEN MİLLİ MÜCADELE HAREKETİ VE DİN

3.1. Hareketin Doğuşunda Dini Unsurlar

YMMH'nin doğuş sebebi İstiklal Savaşında kanla ve iman gücüyle kazanılan mücadelenin siyasi, sosyal, iktisadi, her alanda, yeniden kazanılmasıdır. Harekete göre, Türk Milleti tarihten alacağı güç ve yöntemlerle Milli Mücadeleyi vermek zorundadır. Bu mücadeleyi verirken örnek alınacak kanunlar ve kuralları tarihimizde ve özellikle İslam Peygamberinin mücadelesinde bulmak mümkündür. YMM dergisinin çıkış gayesini anlatan, hareketin lideri Aykut Edibali tarafından hazırlanmış, derginin 2. Sayısındaki başmakaleyi aynen naklediyoruz. Bu makale aynı zamanda hareketin neden doğduğunu, doğuşundaki dini unsurları ve yöntemlerinin temelini görmemiz bakımından da önemlidir.

"Milletimizin misli görülmemiş düşüşü ve düşüşün tezahürü olan buhranımız, kendiliğinden doğmadığı gibi, kurtuluşumuz da kendiliğinden olmayacaktır. Milletimizin buhrandan kurtuluşu, cemiyetlerin değişmez kanunları ve tarihin şahadeti ile sabittir ki, kendiliğinden değildir. Milletleri buhrandan kurtaran ancak imanlı ve gerçek gericileri tasfiye eden ateşli bir imtihan vasatıdır. Mücadeledir ki, ilmen ve aklen sabit zaferi, fiilî halinde hakikatleştirir. Mücadele, saflarımızdaki haini ortaya çıkardığı gibi, mü'mini yetiştirir ve yüceltir.

Milletin kurtuluşu elbette mücadele ile mümkündür. Ancak bu mücadele şuursuz, metotsuz ve rehbersiz bir mücadele olamaz. Zaferle bitecek bir mücadelenin tarihle belirlenmiş şartları vardır. Bu şartlar bilinmedikçe mücadelenin zaferinden bahsetmek gülünçtür. Buhranımızın sebebi teşhis edilmiştir. Bu sosyolojik zaviyeden milletimizin ideolojik yapısı ile tezat halindeki ideolojik sistemlerin cebrileşmesinden ibarettir. Türkiye'deki bütün sıkıntıların sebebi Judeo-Grek menşeli kapitalist sistemdir. Buhranımızın mücadele karakteri yönünden sebebi ise, bu gayr-i millî ve gayr-i insanî sistemin maskesine saklanan beynelmilel Yahudiliktir.

Şu halde, Türkiye'de buhrandan kurtuluş mücadelemiz, Türkiye'ye çöreklenen istismarcı, beynelmilel Yahudilik ve Yahudiliğin içimize kadar sokulan hain artıklarıyla kıyasıya bir savaştır, demektir. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu ne imansız, ne bilgisiz, ne de rehbersiz bir savaştır. Kılavuzsuz bir yolculuk pişmanlıkla biter. Mücadelemizde kılavuzumuz hisler, heyecanlar, romantik hareketler değil, bütün dünya boyunca cereyan eden siyasî ve askerî mücadelenin incelenmesinden çıkarılmış umumî mücadele kanunlarıdır. Ancak bu kanunlar İslâm'ın peygamberinin takip ettiği mücadele stratejisinin incelenmesiyle tamamlanmadıkça havada kalır. Zira harbin hususi kanunları, cemiyetin psikolojik bünyesine, mücadelenin cereyan ettiği vasata göre değişir. Mücadelemizi sağlam esaslara dayayabilmemiz için zaruri olan unsurlardan sonuncusu ise, millî tarihimizi dolduran mücadeleleri objektif ve derin bir tetkike tabi tutmaktır. Mücadelemizi bilerek yapmak, cihan çapında dev güçlerle çarpışmak ancak bu şekilde mümkündür.

Mücadelemizin umumî, hususî ve memleketimize has şartları, yürütmeye mecbur olduğumuz mücadelenin karakterini belirler. Bu mücadele hiçbir zümrenin, sınıfın

veya şahsın mücadelesi değildir. Bu mücadele doğrudan doğruya MİLLETİN MÜCADELESİ'DİR. Ve bu sıfatla diğer vasıflarının yanında MİLLİ MÜCADELE'dir.

Zamanımızın harp teorisyenlerinin ustası Clausewitz, harbin sınırsızlığına ve topyekûn bir mahiyet kazandığına dikkati çekmiştir. Ona göre, daha önceki harpler sınırlı harplerdi. Gerçekte ise harplerin mahiyeti daima sınırsız olmaktadır. Zira idealler, Hz. Âdem kadar eskidir. Ve her ideal, hiçbir mania tanımaksızın hakimiyet idesi peşinden koşar. Harbin sınırsızlığı bütün milletin maddi ve manevî yarlığını, harbe sürmeyi gerekli kılar. Şu izahların ışığında, harbin sınırsız ve topyekûn mahiyetini bilerek tatbik edenlerin, muhterem dedelerimizin olduğunu kabulde hiç bir zorluk yoktur. İşte, mücadelenin bu tarzdaki anlayışıdır ki, Arabistan yarımadasında doğan İslâmiyeti, bir asır içinde Çin'den – İspanya'ya kadar yaymıştır. Hem de İslam kuvvetlerinin karşısında; askerî, siyasî gelenekleri teşekkül etmiş büyük imparatorluklar olmasına rağmen.

Harbin sınırsız mahiyetini en mükemmel bir tarzda kavrayan Müslüman Türkler, üç kıtaya hakim olabilmişlerdir. Bir İstanbul Fetih hadisesi, bir Mohaç Meydan Muharebesi, ve bir Sırsındığı zaferi inceden inceye tetkik edilmesi gerekli büyük zafer abideleridir. Bize düşen tarihi zaferlerin heyecanını yaşayarak hislerimizi gıcıklamak değil, büyük mücadele ustalarımızın eserlerini tatbik etmek gayesiyle incelemektir.

Harbin «sınırsız mahiyeti ve topyekûn vasıf taşıyışı, mücadelemizin karakterini tayin eder» dedik. Zira harp topyekûn, bütün bir milletin hayat kavgası haline gelmiş demektir. Bizim, Beynelmilel Yahudiliğin iğrenç harbine karşı bir tek mücadele yolumuz vardır: MİLLETİN MÜCADELESİ... Zira, Yahudi diktası Türkiye'de ancak, milletin tümünün uyandırılması ile, teşkilâtlandırılması ve kendisine rehber olanları kontrol etmesi ile mümkündür.

Milletin buhrandan kurtuluş mücadelesi, Halkın tümünün uyandırılması ve teşkilâtlandırılması ile zafere ulaşacağına göre; mücadelemizin en büyük zafer şartlarından birincisi Mücadelenin Milliliğidir.

MÜCADELENİN MİLLİLİĞİ, Mücadelenin temeli olarak milleti görmek demektir. Bu, aynı zamanda bir şahsın, bir zümrenin kurtarıcılığına inanmanın nasıl bir zavallılık olduğunu gösterir. Ayrıca Millî Mücadele, mücadelenin zafer şartı olarak kendilerini veya hiziplerini gösterenlerin, ne derece iğrenç yalancılar ve mücadele istismarcıları olduğunu da gösterir.

Mücadelemizin Milliliği zaferin temel şartı olarak bilindikten başka, yeniliği unutulmamalıdır. 1683 ten beri bozgun üzerine bozgun girdabına yuvarlanan milletimiz, ne yazık ki bu tarihten itibaren rehberlerinin kifayetsizliğinden, bazen de ihanetleri yüzünden ya harp meydanlarında yenilmiş yahut harp meydanlarında zaferi perçinleyen mübarek kanının, karşılığını alamamıştır. Harplerde Mehmetçik daima yenmiş; Diplomasi kaybetmiştir.

Şu anda Türk Milleti, istiklâl harbimizi başlatan Sütçü İmamların, Erzurum ve Sivas Kongrelerinin hazırlayıcısı Sarıklı kahramanların, Çelik Alayların kurucusu Şükrü Hocaların, Antep vaazlarının başlattığı ve bütün milletin ter, göz yaşı ve kan akıtarak devam ettirdiği mücadeleye; dahilî, sosyal, siyasî ve iktisadî neticelerini vermek mecburiyetindedir. Tarih Türk Milletine, bu temel mücadele hedefini göstermektedir.

Tarihi vazifemizi bilelim! Ve Millî Mücadele'yi devam ettirelim”(YMM,1970/2:3).

Görüldüğü gibi Mücadelenin amacı milleti, batı ideolojisi kaynaklı gayr-i insani ve gayr-i İslami unsurlar dolayısıyla içinde bulunduğu buhrandan kurtarmaktır. Bu sebeple mücadele inanç şuuruyla ve milli olmalıdır. Türk milleti tarihinden ve inancından alacağı güç ile bu milli mücadeleyi vermeye mukellef görülmüştür.

Hareketin ambleminde İslam dininin kitabı Kuran-ı Kerim bulunmaktadır(bkz.Ek:1). İslam dininin en mukaddes kabul ettiği unsur, hareketin ambleminde dini bir sembol olarak yerini almıştır. Kuran-ı Kerim bir sembol olarak kalmamış, Milli Mücadele mensuplarının yol göstericisi olmuştur.

Hareketin en önemli yayın organı YMM dergisinin yayın spotu da dini ve milli içeriklidir. Spot, “milletin iman, ahlak, kültür, tarih ve menfaatine bağlı, haftalık siyasi milli dava mecmuası” şeklindedir. Daha sonraki yıllarda hareketin seyrini etkileyecek temel düşüncenin İslam inancı olduğunu, çıkarmaya başladığı YMM dergisinde ilk sayısından itibaren yer alan ilmi sağ yazı dizisinden anlıyoruz. 21 sayı devam eden bu incelemede spot olarak “İlmi Sağın sadece sola karşı bir protesto hareketi değil; bizzat millet ideolojik yapısının ilimleşmesi ve hareketlenmesidir” ifadeleri kullanılmıştır. Yazı dizisinin incelenmesi neticesinde “millet ideolojik yapısı”ndan kastın İslam inancı olduğu anlaşılmaktadır.

YMM dergisindeki ikinci büyük inceleme “İnkılap İlmi” başlığıyla 29 hafta sürmüştür. Burada inkılabın “büyük değişim” olduğu ifade edilmekte, Mücadele Birliği mensuplarının da gayesinin bu büyük değişimi programlamak, kolaylaştırmak ve çabuklaştırmak olduğu vurgulanmaktadır. Bu yazı dizisinde birçok inkılap incelenmiş ve tamamlanmış inkılaba misal olarak İslamiyet gösterilmiştir. İslam inkılabı İslam’dan tamamen uzak olan cemiyeti ve cemiyetin azaları olan fertleri değiştirmiştir. Tam ve kamil bir değişikliğe uğratmıştır. İslam inkılabı hareketin yapmaya çalıştığı değişime en güzel örnek teşkil etmiştir(YMM,1970/1:15).

Milli Mücadeleci İdris Doğan, hareketi, “Türk devletinin siyasi, iktisadi, kültürel bakımdan içine düşürüldüğü buhran ve bunalımlardan çıkarılması ve onun gelişen dünyada hakettiği yeri almasını hedefleyen bir harekettir”(Karaaliolu,2002) şeklinde tanımlamıştır. Ona göre YMMH, Türk

milleti ve onun kutsallarının yeryüzünde hakettiği yeri alması için yapılan bir onur mücadelesidir ve bu mücadele o zamanın modası olan silahla değil, fikirle yapılmaya çalışılmıştır(Karaalioğlu,2002). Görüldüğü gibi hareketin çıkış sebeplerinden en önemlisi olarak milletin kutsalını yani dinini hakettiği yere taşıma fikri yer almaktadır.

Hareketin ilk görüşlerinden bir tanesi de itikadi safiyete ulaşmak ve onu korumak olmuştur(Küçükköy,2005:34). Bu amaçla ilerleyen dönemde Ömer Nesefi'nin Akaid adlı eserini neşredilecektir. Bu eser, İslam dininin en iyi şekilde anlaşılması ve son yıllarda etkisini artırmış bulunan, akaide yönelik tehlikeli propagandaları etkisiz kılmak için(bkz.Nesefi,1995) yayımlanmıştır. Eserin bu temennilerle neşredilmesi bile bize hareketin çıkış noktalarından birinin de İslam dinini korumak ve yüceltmek olduğunu kanıtlamaktadır.

Hareket, toplumun içinde bulunduğu karanlığı ve arayışı, Hz. Muhammed ve Hz. İsa'nın gelişinden önceki toplumların arayışına benzetir. İlmi Sağ inancına göre peygamberler geldikten sonra ortalık nurla kaplanmış ve toplumlar aydınlanmıştır. Bu sağ ideolojinin, insan merkezli ideolojinin, insan buhranını dindirmeye yönelik güven verici hareketinden doğar. 1400 sene önce cahiliye toplumu bu buhranlarından kurtulmuşlardır. Ancak toplum tekrar mukaddesatına karşı bir saldırıya ve kendi buhranına tanık olmaktadır. Bu noktada YMMH'nin temsil ettiği İlmi Sağ anlayışının ideolojisi, sağ ideoloji, insanları tam bir saadete götürmek için vardır. Burada toplumların asıl refaha, bu ideolojiye teslim olarak ulaşacakları savunulmaktadır(YMM,1970/21:2).

3.2.Yeniden Milli Mücadele Hareketi ve Din

YMMH'nin lideri Aykut Edibali hareketin kuruluş gayesini şu cümlelerle açıklamıştır: "İnsanların ülke sorunlarının çözümü konusunda fikri düşünceye, bilime dayanan bir hazırlığa sahip olmaları gerektiğini söylüyorduk. Amacımız projesi, dünya görüşü, amacı olan insan kadrosu yetiştirmek ve kadrolaşmaktı"(İridağ,2003). Kuruluş amacı dikkate alınınca YMMH'ni sırf dini bir grup olarak tarif edemeyiz. Bayram Erdem'e göre de hareket geniş kapsamlı bir kadro hareketidir. Dini yönü de vardır. Siyasi, ekonomik, kültürel yönü de vardır. Bir milletin ihtiyaç duyabileceği her sahada çalışmalar yapılması hedeflenmiştir(Kişisel görüşme,2009). Hareketin amacı ülkeyi milli değerlere

bağlı bir şekilde yönetecek her bakımdan donanımlı milli kadroları yetiştirmektir. Bu kadroyu yetiştirmek için birçok ilmi, kültürel, siyasi, ekonomik ve dini çalışmalar yapılmıştır. Gençler çok yönlü yetiştirilmeye çalışılmıştır(Küçükköy,2005:324). Bu yönüyle hareket sırf dini amaçlar uğruna bir araya gelmemiştir. Bu yönüyle sırf dini bir grup olarak tanımlanamaz. Çünkü sırf dini grupların toplanış amacı, dini özüne uygun olarak yaşamak ve yaşatmaktır. Dinî esaslara uygun olarak yaşamak üyelerin ortak hedefidir(bkz. Sırf Dini gruplar). Buna binaen YMMH, dini hassasiyete sahip olmasına rağmen sırf dini amaçlar doğrultusunda toplanmadığından bize göre hareket, yarı bir dini gruplara yakın bulunmuştur. Hareketin dini yönleri fikrî bağlamda ve grup üyelerinin yaşama tarzları bağlamında karşımıza çıkmaktadır.

Hareketin fikri yönünü bina eden “İlmi Sağ”ı YMM dergisi sahibi olan Ömer Ziya Belviranlı “kaynağını doğrudan doğruya inancımızdan alan milli, yerli ve bizim kültür değerlerimizi, sanat değerlerimizi en ince ayrıntısına kadar modelize edip ona sahiplenen bir harekettir”(İridağ,2003) şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım hareketin köklerinden birinin de “inancımız” ifadesiyle dile getirilen İslam dini olduğunu göstermektedir.

Milli Mücadelecilerden olan Mehmet Özutku da “ temel kimliğimiz İslamdı. Bu kimliği hayata nasıl yansıtabiliriz, bugünün meselelerine bu kimliğimizle nasıl çözüm üretebiliriz derdindeydik”(Fuat,2007) ifadeleriyle hareketin dini kimliğinin altını çizmektedir.

YMM dergisinin çıkarılmasında uzun yıllar emeği olan Ahmet Taşgetiren Mücadele Birliğinde bulunuşunun amacını “İslami bir gayretin içinde yer almaktı” şeklinde açıklar ve devam eder “Benim bildiğim kadarıyla mücadele birliği içerisinde yer alan bütün arkadaşların amacı da budur. Başka bir gayemiz de olamazdı. Aykut Edibali biz bir kültürel örgütüz gibi bir çağrıda bulunsaydı, bu kadar mücadele birliği olmazdı”(Kişisel Görüşme, 2009).

“İslamî şura Mücadele Birliği sayesinde erdim” diyen Hüseyin Gülerce, hareketi, “Öyle kuvvetli bir iman hareketiydi, öyle müthiş bir cazibe merkeziydi ki; anlatılması gerçekten zor. Örneğimiz Efendimiz (sas) ve sahabeydi” (Gülerce,2005) diyerek tasvir etmiştir.

Mücadele Birliği mensupları kendilerini akaid safiyetini korumak ve savunmak mecburiyetinde hissetmişlerdir. Çünkü onlara göre fikir dünyamız, her türlü felsefi doktrinin, dînî yozlaşmanın saldırısı içinde kıvranıp duruyordu(Küçükköy,2005:311). İslam akaidinin temelini “Allah vardır, birdir. Allah'tan başka ilah yoktur. Hazret-i Muhammed (sav) Allah-u Teala'nın elçisidir” görüşü, yani tevhid inancı oluşturur. Akaid safiyeti demek, Kur'an-ı Kerim'in beyan buyurduğu ve muteber hadislerin açıklamasını yaptığı tarzda inanç sistemini korumak demektir. Akaid alimleri “Amentü” prensipleri içinde, inanç sistemimizin temellerini perçinledikleri gibi, yanlış fikirlerin sızma tehlikesine karşı da bütün delikleri kapatmışlardır. Milli mücadeleler de akaid alimlerinden Ömer Neseî'nin Akaid'i ile İslam inancını anlamaya ve anlatmaya çalışmışlardır.

Hareketin mensupları Akaid eğitimi gibi siyer eğitimi de görmüşlerdir. Taşgetiren siyer eğitimini ve niçin böyle bir eğitim aldıklarını şöyle ifade eder: “Biz bütün çalışmalarımızda siyer okumuşuzdur, peki siyer niye okundu? İslam davasının ilk örneğinin nasıl hayata geçtiğini görmek için. Mücadele birliğinin ilk fikri sirkülasyonunda, akışmasında siyer örnekleri genelde davranış modelleri olarak gündeme gelmiştir”(Kişisel Görüşme,2009).

YMMH üyelerinin örnek aldığı hayat Peygamber ve sahabenin hayatıydı. Sahabeler gibi yaşamak Mücadele birliği mensupları için bir slogan değil, bir amaçtı. Küçükköy sahabelerce yaşamayı “Bazı yönleri ile zor bir hayattı. Darlık, sıkıntı içinde süren bir hayat... Dünyalık hiçbir gayretin, hedefin, çabanın programlanmadığı bir hayat. Fedakarlığın, feragatin zirvede olduğu bir hayat. Mensuplarının, birbirlerine bağlılıklarının, vefanın doruk noktada ivazsız, garazsız yaşandığı bir hayat”(Küçükköy,2005:315) diye anlatır. Bu nokta da Gülerce'nin “Kardeşliğimiz anlatılamaz. ‘Önce kardeşin’ anlayışı, tevazu, bilhassa sevgi, sahabe kokusu taşıyordu” (Gülerce,2005) ifadeleri de en samimi manada hareketin üyeleri arasındaki ilişkiyi tanımlayıcı niteliktedir.

Hareket, resmi olarak kurulmadan önce ilim ve kültür çalışmalarını şahıs evlerinde yapmaktaydı. Bu evlerde milletin durumuna kafa yoran gençler sabahlara kadar sohbet eder, görüşler bildirir ve birbirlerini tenkit ederek sabahı ederlerdi. Konyalı ilklerden olan Kemal Yaman'ın evi de böyle bir amaca hizmet etmiştir. Bu ev, İslam dininin ilk yıllarındaki Daru'l-Erkam gibi vazife

görmüştür. Küçükköy, liderleri Aykut Edibali'nin, Yavuz Aslan Argun'un bu evde fikri çalışmalarını vermeye başladığından ve kendileri gibi ilklerinden de bu evde yetiştiğinden bahseder(Küçükköy,2005:43-44).

İslam'ı ibadet olarak tam, hatta sünnetlere menduplara riayet ederek yaşamaya çalışıyorlardı. Namazları buldukları evlerde, yurtlarda cemaatle ifa ediyorlardı. Vakit namazlarını muntazam kılmak ilk ve temel şart idi. Küçükköy bu yaşam tarzına "Konyalı ilkler olarak bizler her an abdestli olmayı prensip edinmiştik. Hatta bunun için özel bir baskı usulü bile uyguluyorduk. Nafile olarak Pazartesi, Perşembe oruçları tutuyorduk"(Küçükköy,2005:315) ifadeleriyle ekleme yapmaktadır.

YMMH'nin mensupları, özellikle ilk kurucuları ve gönül verenlerinin yetiştikleri okullara ve çevrelere bakıldığında da karşımıza dini motifler çıkmaktadır. Mücadele Birliğinin birçok ildeki kurucuları arasında birçok İmam Hatip Lisesi ve Yüksek İslam Enstitüsü mezununa rastlamak mümkündür. Anadolu'dan özellikle Konya'dan Necmettin Erişen, Kemal Yaman, Mevlit Baltacı, İrfan Küçükköy, Mustafa Kapçı, Hasan Elmas, Mustafa Sağ, Ankara'dan İhsan Ramiz Bayram, İstanbul'dan Abdullah Yaman, Mehmet Çiçek, Ziya Belviranlı, Ahmet Taşgetiren o dönemde hareketin İslam Enstitüsündeki bağlılarıydı. Bu gençler buradan aldıkları eğitimle harekete dahil olmuşlar ve dini kimlikleriyle hareketi çevrelerine anlatmışlardır.

Hareketin içinde zamanla çeşitli sebeplerle ihraç edilenler olmuştur. İhraç, teşkilat içinde dini bir karakter taşır; zira YMMH'ndeki ihraç edilme olayı peygamber zamanındaki Kab b. Malik'in tard olayına dayanmaktadır. Kab b. Malik Tebuk seferine mazeretsiz olarak katılmadığı gerekçesiyle tard uygulanır ve Medineli Müslüman halk 50 gün bu sahabeyle konuşamaz. Allah'tan bağışlanmayı dileyen sahabe 50.gün bağışlanır ve Müslümanların arasındaki normal yaşamına tekrar döner. Bu olay bilindiği kadarıyla bu şekilde İslam tarihinde tektir ve bağışlanmayla sonuçlanmıştır. Ancak Mücadele Birliği teşkilatı içinde tard(küskünlük) çok şiddetli bir şekilde uygulanmış, küskün olunan kişilerle konuşanlar dahi bu sebeple ihraç edilmişlerdir. Ahmet Taşgetiren bu duruma örnek olarak, Hüseyin Gülerce'nin, tard edilmiş bir mücadelecikle görüşmesinden dolayı ihraç edilmesini gösterir(Kişisel Görüşme,2009).

Yukarıda saydığımız özellikleriyle görülmektedir ki Mücadele Birliği birçok dini karaktere sahiptir. Mensuplarının İslamı yaşamadaki hassasiyeti had safhadadır. Ancak hareket tamamen dini gayelerle yola çıkmamıştır ve bu özelliğiyle dini cemaatlerden farklıdır. Buna binaen hareketin lideri Aykut Edibali kendilerinin dini bir grup olarak değerlendirilemeyeceğini ifade eder. Bu durumu “Biz elbette İslam dinine önem vermekteydik, ama bu dini bir cemaat oluşumuzdan kaynaklanmıyordu. Biz hareket olarak İslama zaten değerli olduğu için değer veriyorduk” şeklinde açıklar(Kişisel Görüşme, 2009). Aynı şekilde Mustafa Kapçı “Mücadele Birliği, millî bir kuruluştur. Dinî bir kuruluş değildir. Bu birliği kuranlar Müslüman olduğu için elbette İslâm’ı anlatmışlar, sevdirmişler ve yaşamaya çalışmışlardır.” ifadeleriyle hareketin dini bir hareket olmadığını belirtmiştir. Ahmet Taşgetiren’in de ifadesiyle Mücadele Birliği “farklı bir yapıdır, bir tarikat değil, bir cemaat değil, mücadele birliği bunlardan farklı, özgün bir yapı”dır(Kişisel Görüşme,2009). Hareket, toplumun içinde bulunduğu buhranı ilmi, iktisadi, siyasi, kültürel bağlamda incelemiş ve meseleye çözüm aramıştır. Bunu yaparken de milletin dinine sahip çıkmış ve İslam dinini hakettiği yere taşımaya çalışmışlardır. Bu açıdan bakıldığında YMMH’ni, sırf dini amaçlarla bir araya gelmiş ve tek gayeleri dinlerini en saf şekilde yaşamak olan kardeşlik(ihvan) grupları ya da tarikatlar gibi sırf dini bir grup olarak tanımlayamayız. Çünkü YMMH, sırf dini sahada değil, bir milletin varoluş mücadelesinde ihtiyaç duyabileceği her sahada çalışmalar yapılmasını hedeflemiştir.

3.3. Din-Siyaset İlişkileri Bağlamında Yeniden Milli Mücadele

YMMH’nin amacı ülkenin meselelerini çözecek liderler kadrosunu yetiştirmektir. Yaptıkları bütün kültürel çalışmalar bu amaca yönelik olmuştur. Bu gayeyle yola çıkan ve çalışmalarını sürdüren hareketi diğer sağ hareket ve derneklerden ayıran en temel özelliği ise hiçbir siyasi akımın temsilcisi ya da alt grubu olmamasıdır(İridağ,2003).

Harekete orta sağda yer alan siyasi partiler ilgi duymuşlardır. Necmettin Erbakan’ın kurduğu Milli Nizam Partisi bu kültürel hareketin oluşturduğu kültürel zemini değerlendirmiştir. Kitlelerde oluşturulan milli şuuru bu siyasi hareket kısmen devşirmiştir. Diğer siyasi partiler (MHP gibi) de Milli Mücadele hareketinin birikimlerinden yararlanmışlardır. Milli mücadele hareketi bir

siyasi hareketi tamamen desteklememiştir. Kısmen Adalet Partisiyle dirsek teması olmuştur(Kişisel Görüşme,2009). Aynı zamanda 1975’li yıla gelindiğinde bir tabela partisi olan Millet Partisi de Aykut Edibali tarafından ele geçirilir. Hareketin bu şekilde siyasete ilgisinin artması bazılarınca hareketin dağılma sebeplerinden biri olarak görülür(İridağ,2003).

Hareket asla dini siyasete alet etmemiştir. Tam aksine dini siyasi arenadan daima uzak tutmuş, dini toplumun kültürel hayatına taşımaya çalışmıştır. İslamın politik arenada argüman olarak kullanılmasının Müslümanlara çok pahalıya mal olduğunu belirten Küçükköy, “Mücadele Birliği olarak biz, İslâmi konuların politika malzemesi yapılmasına karşı idik. Biz zor bir yolu seçmiş idik. Sosyal ve kültürel hayatta İslâmın saygın yerini almasını istiyorduk” diyerek İslâmî politika gündemine taşıyarak, kısa yoldan hedefe varmak isteyenlerin millî ve dinî hayatımıza önemli zararlar verdiklerini ifade eder(Küçükköy,2005:336). Bu bağlamda hareket, Necmettin Erbakan’ın hareketini de eleştirmiştir. Hareketin ikinci lideri Yavuz Aslan Argun bu konuda şunları söylemiştir: “Necmettin Erbakan hareketini ciddi olarak hiç tasvip etmedik. T.C. devletinin kuruluşu ile Erbakan hareketinin İslami modeli arasında mutlak bir çatışma olacağını, ileride devletin iktidarına talip olsalar bile bu konuda ihtilafli bir durumun ortaya çıkacağını ve Türkiye’nin zarar göreceğini düşünürdük. Bunu hissetmiştik”(İridağ,2003).

Hareket, laikliğin arkasına sığınarak yapılan İslam düşmanlığına da karşı çıkmıştır. Hareketin kurucularından Küçükköy bu durma binaen laikliğin ne demek olduğunu ve Türkiye’deki uygulamaları sorgulamıştır. Batı sistemlerinde lâiklik, din işleri ile devlet işlerinin ayrılması değildir. Kiliseye bağlı kurumlarla, bağlı olmayan kurumların, birbirlerine müdahale etmeden, aynı toplum içinde hayatîyetlerini sürdürebilmeleridir. Batıda, hayatın her kademesinde kilise vardır. Kilise okulları var, kilise dışı (*lâik*) okullar var; kilise hastaneleri var, kilise dışı (*lâik*) hastaneler var; kilise nikâhı var, kilise dışı(*lâik*) nikâhlar var. Hayır kurumları (*Kızılhaç dahi*) kiliseye bağlı kuruluşlardır. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Hele ABD'nin lâik olduğunu söylemek bile mümkün değildir. Türkiye Cumhuriyetinde lâiklik, kurumlar arası ayrılık değildir. Din işleri ile devlet işlerinin ayrılmasıdır. Küçükköy laikliği bu tarifi ile kabul ettiğimizde bile onun, din aleyhtarlığını

içermeyeceğini belirtir. Hareketin mensuplarının bu hususta en çok karşı çıktıkları şey, ülkemizde lâiklik maske yapılarak, kültürel alanda alabildiğine din aleyhtarlığı, hatta münhasıran İslam aleyhtarlığı yapılmasıdır. İslam aleyhtarlığı, Müslüman düşmanlığı tarzında tezahür etmiştir. İslam'ı yaşayanlar alaya alınmış, basit ve cahil gösterilmiş, seçme basitlikler öne çıkarılmış, afişe edilmiş, İslami hayat aydınların gözünde bayağılaştırılmak istenmiş, hele aydınların dindar olmaları hazmedilememiştir. Aydınlar arasındaki sosyal ilişkilerden, kültür ortamından İslâm çıkarılmıştır. İnanarak İslam'ın ağza alınması takbih edilmiştir. Türkiye'de Müslümanların problemi, lâikliğin hukuk plânında tatbiki değildir. Lâiklik maskesi ile İslâm'ın, kültür ortamından refüze edilmesidir(Küçükköy,2005:69).

Mücadele Birliği mensupları, İslami konuları, dinî ve kültürel planda tutmaya, İslamî siyaset arenasından uzak tutmaya çalışmışlardır.

3.4. Din-Kültür İlişkileri Bağlamında Yeniden Milli Mücadele

Tabiatı gereği sosyal bir varlık olan insan toplumsal hayatını güzel bir şekilde idame edebilmek için bir takım kurallara ihtiyaç duyar. İnsanın toplumsal kurallara itaati konusunda en iyi yaptırım gücüne sahip olan kurum da din olmuştur(bkz Din-Kültür İlişkileri). Yine toplumda güçlünün zayıfı ezeceği şeklindeki doğa kanunlarını geçersiz kılan saik de dindir. Bu bakımdan eğer bir toplum dini ve milli değerlerden uzaklaşırsa toplumsal karmaşa ve düzensizlik artar, toplumlar anarşi ve terörün kucağına çok kolay düşebilir. Nitekim 1960lı 1970li yıllarda da Türk toplumu böyle bir kaos ve anarşi ortamının içine düşmüştür ya da düşürülmüştür.

Sokakların kan gölüne döndüğü, sabah sağcıyı öldüren silahın akşam solcuya çevrildiği o dönemde kurulan ve çalışmalarını yürüten Mücadele Birliği, şiddet ve terör olaylarına karışmamıştır. Çünkü hareketin özelliklerinin başında şiddete karşı olmaları gelir. Hareketin birinci lideri Aykut Edibali bu durumu “Ben hiçbirinin burnunu kanatmadım, çocuğum gibi üzerlerine titredim, sattırmadım, ne kan sattım ne sattırdım. Türkiye’de benden başka hiçbir lider bunu diyemez”(İridağ,2003) şeklinde özetlemiştir. Hareketin ikinci lideri Yavuz Aslan Argun da şiddet konusunda hareketin kesin emri olduğunu dile getiriyor:

“Arkadaşlarımıza hep sokak kavgalarından uzak kalmalarını söyledik. Mücadele sadece fikri planda yapılacak diye kesin emir verdik. Bizim aktif elemanımız olan hiç kimse bu dönemde öldürülmemiştir. Biz de karşı taraftan kimseyi öldürmemişizdir. Şer hareketlere karşı bunu yapabilmış olmak bizim en büyük efsanemizdir”(İridağ,2003).

YMMH lider kadrosunun telkinleri ve yönlendirmeleriyle o dönemin şiddet olaylarından uzak kalmış, mücadelelerini fikri alanda vermiştir. Bu durum, yani hareketin kanlı çatışmalara katılmayı, bilakis kardeşkanı dökülmesinin yanlışlığı üzerinde durması, mücadelelerine örnek olarak ashabın mücadelesini örnek aldıklarını göstermektedir. Eğer bu şekilde bir dini hassasiyete sahip olmasalardı hareketin üyelerinin özellikle genç üyelerinin sokak kavgasından uzak kalmaları epey zor olurdu. Dini özelliklere haiz olan bu hareket, o günün şartlarında ve bütün tahriklere rağmen şiddetten uzak durmayı başarabilmiştir.

Millet düşmanlarıyla mücadelenin fikri olarak verilmesi gerektiği, toplumun sorunlarının ilmi sağ ideolojisinin süzgecinden geçirilerek çözülmesi gerektiği hareketin yayınlarında sık sık dile getirilmiştir. Çünkü batı medeniyetinden ihraç edilen yöntemler, mayası farklı olan Türk toplumunda tutmamaktadır. Bu sebeple bizim milli kimlikle yetişmiş aydınımız, sorunlara, milletin inançlarını ve değerlerini küçümsemeden çözüm üretmelidir. Ki bu noktada hareket ülkenin içinde bulunduğu kültür erozyonunu durdurmak amacıyla kendi milli kadrosunu yetiştirmeyi hedeflemiş ve milli kültür konusundan birçok yetiştirici faaliyette bulunmuştur.

Harekete göre Osmanlı'nın çöküş döneminden günümüze “Homo Economicus, Judeo-Grek kültür ve ideolojilerin” mahsulü olarak doğan ve taklitçilik eseri toplumumuza hakim olan kapitalist sistem(harekete göre, komünizm ve kapitalizm Siyonist emperyalizmin iki farklı görüntüsünden ibarettir) tasfiye edilmeli, “milli kültür rönesansı yapılarak”, “tarihi misyonumuz”, “milli ve manevi değerlerimiz”e dönmeli idik. Bu haliyle Milli Mücadele Hareketi, milli, ilmi ve yerli zeminde gelişmiş ve toplumu bu değerlerle yönlendirmiştir(Kocabaş,2004:138-139).

Hareket birkaç asırdır milli kültüründen koparılmaya çalışılan bu toplumun nasıl yeniden mili kültürünü inşa edeceği meselesine kafa yormuş, batı kültür emperyalizmi sonucu unutulmaya yüz tutmuş sanatta, edebiyatta milli kültürümüzün güzel eserlerini yeni nesillere tanıtma adına birçok çalışma

yapmıştır. Çünkü medeniyetimizin özü yeni nesillere aktarılamadıkça milli ruh kaybolup gidecektir. Bu aktarım işi de ancak milli bir dil ve bu dilin eseri olan edebiyat ve sanat eserleriyle olur. Hareketin kültür ve sanat alanında yayın yapan dergisi Pınar bu konular üstüne eğilmiştir. “Kültür ve Edebiyat” başlıklı yazıda da bu duruma dikkat çekilir. Milletler millî kültür taşlarının üzerine bina edilirler. Millî kültür ne kadar sağlam olursa milletler o derece kuvvetli olur. Kültür malzemelerinin en önemlileri ise sanat eserleri ve edebiyat mahsulleridir. Millî sanat ve edebiyat milletlerin geçmişlerini (medeniyet modelini) açıkça ortaya koyduğu gibi geleceğine de ışık tutarlar. Medeniyetimizin ruhunu aktaran eserlerin özüne inmek ve onları şekil ve mana yönünden değerlendirebilmek için edebiyat kelimesinin hakikî manasından hareket ederek millî kültürün ortaya konması, ana hatlarıyla açıklığa kavuşturulması ve bunların nasıl bozulmak istendiğinin bilinmesi lâzımdır. Tanzimat’tan bu yana gelişen ve geliştirilen, edebiyata tersinden bakış hareketleri millî kültürümüzün ve millî zevkimizin yavaş yavaş çürüyerek kaybolmasına sebep olmuştur. Bunun için milletimize ve medeniyetimize düşman görüşlerin edebiyat çerçevesi içerisinde takdimi kolaylaşmıştır. Bunun neticesinde milletle aydınlar arasında derin uçurum meydana gelmiş ve fikirlerdeki bu çözülme millî birliğin yavaş yavaş dağılarak kaybolmasına sebep olmuştur. Böylece kültür taşları çürümüş millet düşüncesi eski değerini yitirmiştir. Oysa milletlerin yaşayabilmesi için fertlerin bilgilerini tazelemek ve bu taze bilgilerle millet müdafaası yapabilecek hale getirmek lâzımdır. Bu şekilde millî kültürlerinin müdafaasını yapamayan insanlar insan olmaktan, milletler de millet olmaktan çıkarlar. Çünkü insanlar sıhhatlerini, milletler kültürlerini korumak suretiyle ayakta kalabilirler. Kültürlerini ve sıhhatlerini koruyamayanlar ise başka unsurların etkisi altında kalarak yok oluşa sürüklenirler(Pınar,1973/16:23).

Milletimizin bu başıboş gidişine “dur” diyebilmesi için kafaların millî kültür yapısının huzur verici çatısı altına girmesi gerekmektedir. Milli Kültür bir bakıma zekânın terbiye edilmesi olduğuna göre bu hususta dikkat etmek gerekiyor. Bugün hayatın akışına hakim olan düşünce tarzları, insanı insan olarak değerlendirememekte ve İnsanı “Ekonomik Hayvan” olarak nitelendirmektedir. Bu düşünce tarzı Judeo-Grek kaynaklı batı kültüründen bizim kültürümüze geçmiştir. Ancak bu anlayış insanın yapısına ters olduğu

için toplumumuzda buhranlar yaşanmaktadır. Buhranı oluşturan bu çarpık zihniyet Tanzimat'tan beri kendisini göstermekte ve temeldeki bozukluk sebebiyle aradan uzun zaman geçmesine rağmen meseleleri kökünden halledebilecek başarılı hamlelere girilememektedir. Islahatların başladığı zamandan bu yana üç yüz senelik bir zaman geçmesine rağmen bugün millet olarak tam manasıyla dengemizi bulamadığımız bir gerçektir. Onun için bizi başarıya ve başarılı hamlelere ulaştıramayan, bizi hastalıktan kurtaramayan reçeteleri yeniden gözden geçirmemiz, yeniden incelememiz gerekiyor. Bu reçeteler nelerdir? Bunlar niçin ve kimler tarafından tavsiye edilmiştir? Bizi niçin başarıya götürmemiştir? Bu soruların cevabını toplumumuzun aydın kesimi sormalı ve dürüstçe cevaplamalıdır. Maalesef ülkemizdeki aydınların birçoğu batı zihniyetinin telkiniyle düşünmektedir. Ve Frenk fikirlerine tabi olanlar için İslam hakkında batının uydurdukları bulunmaz Bursa kumaşı cinsinden fikir numuneleri olarak görülmektedir. Çünkü fikren köleleşen insanlar bilerek veya bilmeyerek kendi asliyetini ve milliyetini unuturlar, ne yaptıklarının farkına varamazlar(Pınar,1973/16:24).

Fikirde, sanatta ve harekette Avrupa'yı taklit yıllarından bu yana varlığımızı inkâr hastalığına düştüğümüz için bugün bile kendimizi toparlanamıyoruz. Çoğu zaman umutsuzluğun potasında eriyerek kabuğumuza çekilmek zorunda kalıyoruz. Sonra bu durum septik bir bakışla şüpheye dönüyor. Bu da yetmiyor, insana insanlık şerefi kazandıran bütün değerlere karşı isyan bayrağını çekiyoruz... Serzenişle devam eden yazı güzel temennilerle son bulmaktadır. "Asırlar süren batının bu komplosu artık son bulmalıdır. Ve biz istersek son bulacaktır. Çünkü milletlerin akıbetleri yaşama iradeleriyle belirlenir. Var olma iradesi ölmeyenler yaşarlar. Düşseler, buhran dönemi yaşasalar bile yeniden doğrulurlar. Biz de millet olarak bu kanunun dışında kalamayız. Onun için her şeyden önce milli kültürümüzü öğrenme ve öğretme seferberliğine girişmemiz gerekir"(Pınar,1973/16:24)

Toplumumuzda İslamı kültür ortamından atmanın ilerencilik sanıldığını vurgulayan Küçükköy, kültür hayatımızın Yunan mitolojisi, Hint mistisizmi ile kirletilirken, İslam'dan, İslami terimlerden ayıklanmaya çalışıldığına dikkat çekmiştir. Hâlbuki batılı bilim adamlarının dini bir obje olarak görmekten çekinmediklerini, bu şekilde sorunsuz kiliselere girip çıkabilmekte olduklarını

ifade eden Küçükköy, bizim toplumumuzda İslami saldırının had safhada olduğu günlerde okumuş aydınların camiye girmekten, hatta ölen babalarının cenazelerine girmekten çekindiklerini dile getirmektedir(Küçükköy,2005:335). Milli kültür hakkında söylenenlere binaen Küçükköy “ Çağdaş aydının görevi İslamı kültür hayatına yeniden taşımaktır. Edebiyat, sanat, tarihsel ve kültürel bilgilerimiz yine İslam’ın güzel örnekleri ile süslenebilmeli, felsefede, sosyolojide Müslüman bilginler yeniden yerini almalıdır” şeklinde hareketin bu konudaki arzusunu ifade etmiştir.

Kültür ve sanat dergisi olan Pınar, sanatın ve edebiyatın milli özelliklere sahip olması gerektiği üzerinde sık sık durmuştur. Milli sinema hakkında görüşler isimli yazıda bir açık oturumdan alıntı yapılmıştır. Yücel Çakmaklı, Halit Refiğ gibi sinemacılar, Türk sinemasının sorunlarını, Batı sinemasının kültür emperyalizmi karşısında ne derece milli kalabildiğini, toplum hayatının örfi ve dini duygularına ne kadar yer verdiğini tartışmışlardır(Pınar,1973/17:4-12).

Hareket milli kültür öğelerini canlı tutmak adına yayınlarında milli-İslami geleneğe ait birçok şahsiyeti tanıtmıştır. Pınar dergisi bu şekilde hazırlanan birçok çalışmayı, kültüründen uzak yetişen gençlerin bilgisine ve aydınlarımızın takdirine sunmuştur. Bunlardan en çok dikkat çekenler şunlar olmuştur: “M. Akif’in Sanatta Millilik Anlayışı”(1973/24:27-37), “Akif’in Gözüyle Halk-Aydın Münasebetleri”(Pınar,197548:4-7), M. Akif Özel Sayısı(Pınar,1974/36), “Hattat Mehmet Yesari Efendi”(Pınar/1973/24:23-25), “Mustafa Rakım ve Hat Sanatımız”(Pınar,1973/22:20-24),), “İşgal İstanbul’unda Türkün Direnişini Dile Getiren Sanatkar: Süleyman Nazif(Pınar,1974/25), “Hayatı ve Eserleri İçinde Yahya Kemal Beyatlı”(Pınar,1974/25:25-29), “Mimar Sinan”(Pınar,1974/28:27-29), “Sezai Karakoç,1974/29:3-11), “Düşünce ve Çevresiyle Ömer Seyfettin” (Pınar,1975/39:8-14), “Ömer Seyfettin’in Hikâyeciliği” (Pınar,1975/39:15-18), “Ölümünün 14.yıldönümünde Peyami Safa’dan Seçtiklerimiz”(Pınar,1975/45:22-24), Peyami Safa Özel Sayısı(Pınar,1974/30), “Büyük Türk Bilgini, Düşünürü, Tabibi...Akşemseddin(Pınar,1976/52:46-48), “Erzurumlu İsmail Hakkı Hazretlerinin eseri Marifetname’de İlim”(Pınar,1976/54:19-22), “Cemil Meriç ve Felsefe, Kültür, Çağdaşlaşma(Pınar,1976/58:5-10), “Çalışmalarıyla İslama Yaklaşan, İnsanlığın Görmezlikten Geldiği Ama Muhtaç Olduğu Yalnız Adamlardan Tolstoy”(Pınar,1976/59:6-17).

3.4.1. Hareketin Yayınlarında Din

Teşkilata yön veren çalışmalarını bir kenara bırakacak olursak hareketin yayımladığı ilk eser Ömer Nesefî'nin Akaid'i diyebiliriz. Seyid Ahsen'in tercümesiyle neşredilen ve Taftazani'nin şerhleriyle zenginleştirilen bu kitabın çıkış gayesi, ülkenin bir buçuk asırdır yaşadığı kimlik bunalımı ve ahlaki bozulmaların ancak saf İslam inancıyla düzeleceğine olan inançtır. İşte bu nokta, hareketin, toplumun içinde bulunduğu ve İslam inancı boşluğundan kaynaklandığını ileri sürdüğü(Nesefî,1995:5-7) bunalıma karşı duyarlılığının en samimi göstergesidir. İslami bir hizmetin yanında aynı zamanda sosyal ve ferdi bir fayda sağlaması düşünülerek neşredilen Akaid, İslamın Varlık Telakkisi, İslamın Bilgi Telakkisi bahisleriyle başlar ve İman- İslam tanımları yapıldıktan sonra İslam inancının altı esası ayrıntılı bir şekilde işlenir. İslam İnancının Temelleri Akaid adlı eser bu özellikleriyle hareketin yayımladığı en dini karakterli kitaptır denilebilir.

YMMH'nin en önemli yayını olan YMM dergisinde daha önce de değindiğimiz gibi bölümler halinde "İlmî Sağ", başlıklı yazı dizisi yayımlamaktaydı. "İlmî Sağ", Mücadele Birliği fikriyatına, felsefî plânda vermek istenilen bir terimdir(Küçükköy,2005:161). Eserde, "Kainat ve kainata bakış" (kainat ve hayatın Allah'ın yaratıkları oluşu), "İnsan ve insana bakış" (akıl ve beş duyunun bilgi edinme yeri), "İnsanda ideolojinin yeri ve sınırı" (İman, iman mecburiyeti, ideolojilerin programı, ideolojiler arasında felsefî açıdan çatışma), "Cemiyet ve İnsan" (Sosyal buhranların kaynağı), "İnsan üzerinde gayr-i insanî ve gayr-i millî ideolojilerin yıkıcı etkisi ve millî ideoloji" gibi konular ilmî izahlarla, sağcı ideolojiler açısından çeşitli akıl yürütmelerle ve bilimselleştirilerek açıklanmaktadır. "Kainat ve hayat Allah'ın yaratıklarıdır. Bu varlıklar yaratılma, yaşama ve ölüm safhalarından geçerler" ve "Kainatı yaratan Allah'ın yaratma fiiline canlı veya cansız hiçbir varlık şerik olamaz" (YMM,1970/Şubat:2) denilerek varlıkları ortaksız bir şekilde Allah'ın yarattığı vurgulanmaktadır.

YMM'nin 34.sayısında, Süleyman Çelebi'nin Mevlid'inin yazılışının 560.yılına binaen mevlid eseri tanıtılmış ve yazılış amacı anlatılmıştır. Milletin Peygamberine olan sevgisinin bir tezahürü olarak tanıtılan "Mevlid", ana konusunun Peygamberin hayatı ve onun üstünlüklerinin halkın anlayacağı

tarzdaki izahıdır ki bunlar arasında en çok sevilen Süleyman Çelebi'nin yazdığı Mevlid'dir. Süleyman Çelebi, Osmanlı İmparatorluğunun fetret döneminde artan Batını inançlar ve bunlar arasında bir Bursa vaizinin İslam Peygamberinin diğer peygamberlerden bir üstünlüğü olmadığını vaaz ederek halkın zihnini bulandırması üstüne mevlidini kaleme almıştır. Bu eserin sahasında yazılan ilk Türkçe eser olduğundan bahsedilmiş ve yazı da Mevlid'den bir parça sunularak Mevlid hakkında bazı bilgiler(bölümleri vs.) de verilmiştir(YMM,1970/34:10).

İslam dininin zekat ve sadaka kurumlarını ihdas etmesindeki bir sebep de toplumsal dayanışmayı sağlayıcı özellikleridir. Bu bağlamda, Mehmet Taşdiken, darülaceze müdürü ile bir söyleşi yapmış ve burada bakıma muhtaç genç yaşlı insanların ihtiyaçlarının gönüllülerin zekat ve yardımlarıyla karşılandığı üzerinde durularak topluma mesaj verilmiştir. Aynı zamanda çözülen geleneksel aile yapısında gençlerin artık anne-babalarına bakmadığından yakınılmakta ve bu konuda yaşanan çarpıcı örneklerle verilerek genç vicdanlara seslenilmektedir(Pınar1975/37:3-8).

Oruç İslam dininin inananlarına farz kıldığı ibadetlerden biridir ve ramazan ayı Müslümanlar için ayrı bir öneme sahiptir. "Tarihimizdeki Ramazanlar" başlıklı yazıda eski ramazanların tadının bulunamayışından yakınılır ve ramazana özel hazırlıklar, hilalin görülmesi meselesi, iftar ve sahurlar, karagöz tiyatroları, ramazanın uğurlanması ve bayramın coşkuyla karşılanması uzunca ve hatıratlarla okuyucuya sunulur(Pınar,1973/22:14-19).

Her toplumda aile toplumun bekasını sağlayan en önemli kurumdur. İslam dini aileye ayrı bir önem affetmiştir. Ancak "modernizm adı verilen kapitalist değişim" Türk aile yapısını çözüme noktasına getirmiştir. "Sosyolojik Yapısı İçinde Ailenin Problemleri" adlı çalışmada aileyi kurtarmak için yapılan teşhis ve tedavilerin hep ekonomik yapıya dayandırılmasının çözümsüzlüğü daha da artırdığı tespiti yapılmıştır. Türk aile yapısının problemi, Türkiye'nin sosyo-kültürel değişiminden kaynaklandığı, meselenin çözümünün ise "Türk toplumunun gerçekleştirmeye mecbur olduğu milli inkılâp sayesinde mümkün olacağı" savunulmuştur. Ki bu milli inkılâp da toplumdaki fertlerin materyalizmin kısılcısından kurtularak kendilerini var eden Yaratıcıya doğru yaklaşımlarıyla başlayacak ve bu uyanış ve milli idrak toplumun en küçük

kurumu aileden başlayarak toplumun tamamına yayılacaktır (Pınar,1976/51:18-27).

Pınar gergisi ayrıca birçok sayısında İslam sanatları olan hat ve tezhip ustaları(Pınar,1973/22:20-24; Pınar,1973/24:23-26; Pınar,1976/50:34-41) hakkında geniş bilgiler vermiş, unutulmaya yüz tutmuş bu sanatları topluma hatırlatma adına önemli bir görev ifa etmiştir.

YMMH'nin yayınlarından olan ve ilmi yönüyle ön plana çıkan Gerçek dergisi, fen bilimleri ve sosyal bilimler alanında birçok bilimsel araştırmaya yer vermiştir. Özellikle canlının ve insanın yaratılışı üzerinde kafa yorulmuş, insanın müspet ilimlerle bilginin kaynağına ne derece yaklaşabileceği tartışılmıştır. Netice olarak, "Allah'ın varlığı ve bilgisi bütün arzı ve semayı kuşatmıştır. İnsanoğlunun bilgisi ve bulguları sınırlı ve gerçek bilgiye bir yaklaşımdan ibarettir."(Gerçek,1973/1:50-51) denilmiştir.

Elbette hareketin yayımlarındaki dini unsurlar verilen örneklerle sınırlı değildir. Hareket, milli ve dini değerlere bağlı bir şekilde mücadelesini vermiş ve bu fikri mücadeleyi milli ve manevi yayımlarla sürdürmüştür. Bu nedenle yayınlarının her bir köşesinde dini nitelikli çalışmalara rastlanmaktadır.

3.4.2. Hareketin İslam Anlayışı

Mücadele birliği mensuplarının akaid safiyetinin korumaya çalıştıklarını, ferdi planda her birinin ibadetler ve ahlak prensipleri ile İslamı büyük bir titizlikle yaşadıklarını daha önce belirtmiştik. Bu öyle bir titizliktir ki bir takım alışkanlıkları dahi etkilemiştir. Mücadele Birliği mensuplarının dini ve ahlaki manadaki duyarlılıklarından dolayı içki, kumar, eğlence gibi alışkanlıklara kapılmamışlar, hatta sigara tiryakisi gençler hareketle tanıştıktan sonra bu alışkanlıklarını dahi bırakmışlardır.

Mücadele Birliği mensuplarının bu özellikleri dikkat çekicidir. Ayrıca onların fedakarlıkları ve feragatleri da çok önemlidir. Mücadele Birliği mensupları davaları ile bütünleşmişlerdi. Hiçbir şey davalarından önde, davlarından önce olamazdı. Hiçbir siyasî, ekonomik sosyal hedef, makam, mevki, şan, şöret, maaş, gelir, davalarından daha önde olamazdı. Esasen "yaşayışları sahabe hayatı gibi" dedirten sebep de bu olmuştur. Küçükköy bu fedakarlıklarını şöyle

örneklendirmiştir: “Hemen bütün Türkiye'deki teşkilat binalarımızda, Otağ'da, gazete binasında arkadaşlarımızın öğle yiyecekleri zeytin, peynir mevsimine göre üzüm veya kavun, karpuzdan ibaretti. Bekâr evlerinde arkadaşlarımız bir kap yemekle iktifa ediyorlardı. Bunlar anlı şanlı üniversiteleri bitirmiş gençlerdi”(Küçükköy,2005:316). Fedakârlıklarını Özutku şöyle ifade eder: “Hareket, harekete gönül veren insanların fedakârlıklarıyla finanse edildi. Benim hanımım bileziklerini koymuştur. Ben aldığım maaşın eve yetecek kısmını ayırmış, ötesini faaliyetler için kullanmışımdır. Bütün arkadaşlarımız böyleydi”(Fuat,2007). Ahmet Taşgetiren de hareket içinde çoğu gencin gerçekleştirdiği şu fedakârlık örneğini verir: “Öğrenci arkadaşlar burslarını vermişlerdir, mecmuada çalışanların yani bizlerin cebinde vapurla geçecek kadar para olurdu. Kimse benim maaşım şu kadar olacak demezdi.”(Kişisel Görüşme,2009).

Hareket, toplumumuzda İslam dininin tahkir mevzuu oluşunu şiddetle kınamaktadır. Özellikle mason yapılanmaları hareketin daima gündem konusu olmuş, YMM dergisinin 33.sayı başmakalesi bu konuya dikkat çekmiştir. Türk milletinin asırlardır kanını akıtarak koruduğu İslam inancı, Avrupalı istilacının Afrika'nın en iptidai dinine bakışı gibi, tahkir mevzuudur. Yazıya göre, görünüşte İslam aleyhinde bir şey yapılmıyormuş gibi gözükse de milletin çoğunluğunu dininden uzaklaştırmak için ne mümkünse yapılmaktadır. Çünkü din düşmanları, bir milletin dini ve manevi inançları olmadan yaşayamayacaklarını çok iyi bilmektedir. İşte bu noktada Milli Mücadele bu düzene bir başkaldırı hareketidir(YMM,1970/33:3).

YMMH, Türkiye'yi kan, din ve coğrafyanın ayrılmaz bir birlik olmaya zorladığı İslam âleminin ve Türk dünyasının en kıymetli bir parçası olarak görür. Bu vücudu teşkil eden organlardan birinin yaralanması, nasıl bütün vücudu tesiri altına alıyorsa, İslam âleminin ve Türk dünyasının içinde bulunduğu buhran da Türkiye'nin ızdıraplarını derinleştirmektedir. Hareket bu noktada sadece Türk toplumunun buhranına çözüm aramamış; İslam coğrafyasındaki düşmanca çalışmalara da duyarlılık göstermiştir.

Hareketin gündemine taşıdığı meselelerden ilki Nijerya Müslümanlarının meselesidir. Hareket Nijerya'yı Afrika'nın 60 milyon nüfuslu, en fazla petrol yatağına sahip büyük İslam ülkesi şeklinde tarif eder. Petrol yataklarıyla

emperyalist güçlerin iştahını kabartan Nijerya, özellikle Fransa tarafından misyonerlik faaliyetlerine maruz bırakılmıştır. Bu sebeple Nijerya'da yaşanan iç çekişmeler, Ojukwu olayı ve huzursuzluklar Türk toplumu bilgisi ve ilgisine sunulmuştur(YMM,1970/2:7).

Durumlarına dikkat çekilen bir başka Müslüman topluluk da Hint Müslümanlarıdır. Asırlardır Hindular ile Müslümanların kardeşçe yaşadığı; ancak İngilizlerin Hindistan hakimiyetinden sonra menfaatleri doğrultusunda bu iki grubu birbirine nasıl düşürdüğü, din faktörünü kullanarak Hinduların eliyle nasıl Müslüman kanı döktüğünden bahsedilir. YMM dergisi, tarihin gerçekleri ışığında İngiltere'nin Hindistan ve Hint Müslümanları üzerindeki oyunlarını seriler halinde okuyucuya sunmuştur(YMM,1970/6:8-9).

Bir başka başlıkta da Kırımlı Müslüman Türklerin hali konu alınır. İkinci dünya Savaşı tüm şiddetiyle devam ederken, komünist Rusya Almanlara destek verdiği iddiasıyla kırımlı Müslüman Türkleri vatanlarından Sibirya kamplarına sürmüştür. Bu yolculuk esnasında birçok Müslüman hayatını kaybeder. 15-20 sene sonra Sovyet Rusya'da hakların iadesi kanunu çıkmasına rağmen Kırımlı Müslümanlara hakları iade edilmez, vatanlarına dönemezler. Bu Rusya'da Müslüman Türklere karşı yürütülen jenosit(yok etme) hareketlerinde sadece biridir. Harekete göre bunlar Rusya'daki siyasi rejimin tabii neticesidir. Slav ırkının emperyalizmi komünizm vasıtasıyla Müslüman Türklere ve birçok mazlum millete kan kusturmakta, kuvvetlenen Milli Mücadeleleri susturmaya çalışmaktadır. Zira, gayri milli gayri insani bir ırkın saltanatını getiren komünizm, ancak tehdit, terör, propaganda ve zulümle ayakta kalabilir. İşte Kırım Türklerinin karşılaştığı son mezalim de bunu doğrulamaktadır. Ancak yazının sonunda komünizmle yönetilen milletlerin isyan halinde olduğu, ezilen Müslüman milletlerin Milli Mücadelelerinin de etkisiyle de komünizmin çöküşünün yakın olduğu vurgulanır(YMM,1970/6:14).

Hareket yayınlarında Çin'in Doğu Türkistan üzerindeki haksız tahakkümüne, dayattığı komünist rejimle Müslüman Doğu Türkistanlıların çektiği sıkıntılara ve Türkistanlıların verdiği mücadeleye de yer verir. YMM dergisinin 13. Sayısında 1963 yılından beri Rusya ile Çin arasını gerginleştiren ve o zamandan beri dünya basının gündeminden düşmeyen sınır anlaşmazlığının yanında Türkistanlıların mücadelelerinin unutturulmak istenişinden bahseder.

Komünist Çin'e karşı istiklal sancağını çeken Osman Batur İslambay'ın, Doğu Türkistan'daki milyonlarca kardeşimizin kurtuluşu için şehit olduğundan Türkiye'de kaç kişinin haberdar olduğu sorulur(YMM,1970/13:10).

Yine bir başka sayıda da Sudanlı Müslümanların durumları kaleme alınmıştır. Emperyalist ideolojilerin İslam milletleri üzerindeki zulmü ve yavaş yavaş bu zulme başkaldıran milli kurtuluş hareketlerinin nasıl yolundan çıkarıldığından örnekler verilen yazıda, milli uyanışını gerçekleştirmeye çalışan Sudan'daki komünist darbeden bahsedilir. Bu darbeye rağmen milletin buna başkaldırı da bulunacağını çünkü komünist ideolojinin insan yapısına ters olduğu özellikle vurgulanır. Ayrıca Türkiye'de yeniden başlatılan Milli Mücadele hareketinin, ezilen Sudan, Libya, Çad, Hindistan, Nijerya Müslümanları için örnek olacağı şeklindeki temennilerle konu tamamlanmıştır(YMM,1970/13:6).

3.5. Hareketin Diğer Dinlere Bakışı

3.5.1. Hareket ve Hıristiyanlık

YMMH'ne göre ideoloji gayr-i insani olunca, cemiyeti ve ferdi değiştirme yöntemi de zalim ve kan dökücü olur. Sol ideolojiler, fert ve cemiyetleri buhrana sürükler, bununla da kalmayıp bir fert ya da zümre diktatörlüğü de oluştururlar. Hıristiyan dünyasındaki papaz sınıfı buna bir örnektir. Bu yönüyle Hıristiyan ideolojisi insan yapısına uygun bulunmaz. Hıristiyan ideolojisindeki kainatın sahibi Allah(c.c.), Hint ve Yunan felsefesinin anlayışına bulanmış olarak görülür. Bu inanç türü, gayr-i ilmi ve realiteye aykırıdır. Bu inanç, zaruri olarak, kul olan Hz. İsa'yı da ilahlaştırmaktadır. Hıristiyan ideolojisi buradan çıkarak, Hz. İsa'nın insanlığın günahları için kefarete olarak kendini feda ettiği tezine varmaktadır. Bu da, insanın zaruri günahkarlığı, yani Hz. Âdem'den beri genler vasıtasıyla intikal eden günah teorisine dayanmaktadır. Dünya hayatı, Hıristiyanlığa göre zındandır. Dünya kirlidir, zararlıdır. Hıristiyanlığın ideolojisini bu şekilde sıraladıktan sonra bu zararlı tezlerin kilise ve İncilin ifadeleriyle sabit olduğunu belirtmektedir ve bu özellikleriyle Hıristiyan ideolojisinin sakat ve gayr-i insani olduğu savunulmaktadır. Aynı zamanda bu sakat ideolojinin yüzyıllardır Avrupa toplumları için buhran sebebi olduğu, bu muharref ideolojinin etkisine zamanla Türk toplumunun da kapıldığı ve bunda

en çok misyonerlik faaliyetlerinin etkili olduğu tezi işlenmektedir(YMM,1970/19:2).

Hareket, misyonerlik faaliyetlerinin yüzyıllardır dünya üzerinde devam ettiğine, Güney Kore’de, Japonya’da, Güneydoğu Asya ülkelerinde, Güney Afrika ülkelerinde hızlı misyonerlik çalışmalarının yapıldığına, bunun dışında Türkiye’de de Hıristiyanlaştırma faaliyetlerinin yapıldığına ve milletin bu konuda uyanık olması gerektiğine dikkat çekmektedir. Hareketin yayınlarından YMM dergisi 27. Sayısının başmakalesini “Hıristiyanlaştırma Faaliyetlerine Dikkat” başlığıyla bu konuya ayırmıştır. Bu yazıda misyonerlik faaliyetlerine şu şekilde dikkat çekilmektedir:

“Son zamanlarda muhtelif şehirlerimizde Hıristiyan misyonerlerinin dağıttığı kitap, broşür ve beyannameler görülmeye başlamıştır. Bir iki saat içinde şehirlerin belli semtleri taranmakta ve kapı altlarından evlere propaganda broşürleri atılmaktadır. Türkiye 'de hıristiyanlaştırma faaliyetlerinin pek küçük bir kısmını göz önüne seren bu kabil, hâinâne faaliyetler, milletimizi haklı olarak heyecanlandırmaktadır. Artık bu gibi faaliyetler karşısında, tesirli müdahaleler mümkün olmadığından en hayati meseleler unutulmaya mahkum bulunmaktadır... Bizim toplum olarak, millî ideallerimizi ve imanımızı koruma hususundaki hedefsizliğimiz, plansızlığımız karşısında düşmanlarımızın kuvvet durumu; cidden endişe vericidir.... Bilmeliyiz ki, Türkiye’yi hıristiyanlaştırmaya ahd etmiş bulunan teşkilatlar, yaklaşık olarak on asırdan beri aynı gayeyi takip etmektedir. Anadolu'nun fethinden itibaren hıristiyan Avrupa, Anadolu'yu tekrar hıristiyan hakimiyetine sokmak için elinden geleni yaptı ve hâlâ yapmaktadır. Anadolu Tevrat ve İncil'e göre mukaddes bir beldedir.... Tarih şahittir ki, Hıristiyan kiliseleri ve bu kiliselere bağlı bulunan Hıristiyanlaştırma teşkilatları, usanmadan, bıkmadan ve yılmadan bir tek hedef için çalışmaktadır. Bu hedef, dünyanın Hıristiyanlaştırılmasıdır. Bu hedefin bizi yakından alakadar eden manası ise şunlardan ibarettir: Türkiye'nin Hıristiyanlaştırılması.... Nihayet, misyonerler, metodlarına yeni ilaveler yaptılar. Bu Tevratın metodlarını daha büyük bir gayretle uygulama şeklinde oldu: Müslüman toplumlar içinde İslam inancını bozma ve müslümanları İslamdan soğutma. Osmanlı İmparatorluğu'nda görülen zaaf alametleri, bu savaşı daha da keyfileştirdi. Askerî, siyasî ve ekonomik mağlubiyetler imparatorluk bünyesinde “İslam medeniyetinden Avrupa medeniyetine geçmek” telkinine zemin hazırladı.. İslamiyet ümmi halk kitlelerinin dini haline getirilmek istendi... Neticede aydınların büyük ekseriyeti Avrupa medeniyetine kayıtsız şartsız dahil olmanın zaruret olduğunu düşündüler. Bu kanaatin yayılmasında misyoner teşkilatları ve mason locaları el ele çalıştılar... Bu teşkilatlar yeryüzünde binlerce hastahane, okul, dersane, kütüphane vs. gibi sosyal yardım müesseselerinin siperinde çalışmaya devam etmektedirler... Papaz Syrus Hamlin, Robert Kolejin kuruluş gayelerini açıklarken, kolejin müstakbel Bulgar devletine idareci ve Bulgar isyan hareketleri için komiteci yetiştirmek olduğunu itiraf etmişti. Adana'da Ermeni İsyanının, Merzifon'da Rum İsyanının buralarda çalışmış yabancı misyonerlerin eseri olduğu tarihen sabittir”(YMM,1970/27:3).

Bazı kısımlarını aldığımız bu başmakale göstermektedir ki, misyoner faaliyetlerinin Türkiye için ifade ettiği mana çok yönlüdür. Sadece insanlara Hıristiyanlığı telkin etmekten ibaret değildir. Azınlık Hıristiyanların teşkilatlandırılması da misyonerler vasıtası ile yapılmaktadır. Ayrıca hareket birçok defa misyonerlik faaliyetlerinin yabancı okullarla olan bağlantısına da dikkat çekmiştir. Özellikle Robert Koleji'nin Hıristiyanlaştırma faaliyetlerine dikkat çekilmiş, her yıl düzenlenen moda geceleri, yemek esnasında çalınan kilise müziği, oruç tutan talebelere zorla su içirilmesi bu faaliyetler arasında sayılmıştır. Aynı zamanda bu faaliyetlere kolejde ders veren Türk hocaların Hıristiyan olmaya zorlanması, kabul etmeyenlerin kovulması da eklenmektedir. Robert Koleji, Galatasaray Lisesi, Notre Dame De Sion gibi okulların Türkiye'nin Hıristiyanlaşmasına hizmet ettiği ve Türkiye'nin çeşitli yönetim kademelerine adamlar yetiştirerek gayr-i milli amaçlarını gerçekleştirdiklerine dikkat çekilir(YMM,1970/36:6,14).

YMMH Hıristiyan Ortodoksların dini merkezi olan Patrikhaneyi dini amacından sapmış ve siyasi amaçlara hizmet eden ihanet kurumu olarak görür. Tarihte Rusya ve Avrupa devletlerinin, Osmanlı toprakları üstünde siyasi ve askeri emeller kurmaya, Osmanlı Ortodoks milletlerini devletçikler haline getirmeye başlamaları ile ayrı bir önem kazanan Patrikhane, dini bir merkez olmaktan çıkmış, siyasi bir merkez haline gelmiştir. Özellikle Kurtuluş Savaşında Anadolu'daki işgallere destek olan Patrikhane ve Rum kiliselerin durumu Lozan'da karara bağlanmış ve Patrikhane dini merkez olarak kabul edilmiştir. Ancak Fener Rum Patriği kendilerine ekümenlik sıfatı verilmesini ısrarla talep etmektedir. Bunu istemedeki amaçları dini değil, siyasidir. Harekete göre Patrikhane asırlardır devam eden Türk milleti aleyhtarı faaliyetlerine devam etmektedir ve Kıbrıs'ta dökülen Türk kanı yine Patrikhanenin eseri olarak görülmüştür(YMM,1970/27:10-11). Bu sebeple hareket mitinglerinde sık sık "Patrikhane Yurt Dışına" sloganını dile getirmiştir.

Nitekim günümüz Türkiyesi de Fener Rum Patriğinin ekümenlik isteğiyle karşı karşıyadır. Ekümenlik sıfatı Rusya ile ABD ve Avrupa Devletleri arasında çıkar sağlama savaşına sahne olmaktadır. Küçükköy'e göre komünist ideoloji ile Slav birliğini kurmak üzereyken komünizmin çökmesi ile yeniden Ortodoksluğa

sarılmıştır. Ortodoksları yeniden Moskova-Petersburg merkezli hale getirmeye çalışmaktadır. Buna karşılık Avrupa devletleri ve ABD İstanbul Fener Rum Patrikhanesine ekümenlik sıfatı vererek Rusya'nın önünü kesmek istemektedir(Küçükköy,2005:413). Nitekim ABD başkanı Obama'nın başkan seçildikten sonra yaptığı Türkiye ziyareti esnasında ekümenlik iddiasını gündeme taşıması da bu savı destekler niteliktedir.

3.5.2. Hareket ve Yahudilik

Hareket Yahudiliğin dayandığı temelleri şöyle ifade eder: “Allah inancı inhisarcı bir Allah telakkisine dayanır. Yahova sadece Yahudiliğin Allahıdır. Dünya Yahudiliğin efendiliğini kabul etmelidir. Yahudi üstün millettir. Diğer milletler insan sayılmaz”(YMM,1970/19:2). Hareket bu yönlerinden dolayı Yahudi ideolojisini gayr-i insanı bulur.

Hareket, Yahudilerin kendi idealleri doğrultusunda özellikle Müslüman toplumların milli ve dini değerlerini tahrip edişlerini işlemiş ve Orta Doğu ve dünya üzerinde gerçekleştirmeye çalıştıkları emellerini YMM dergisinin neredeyse her sayısında dile getirmiştir.

Hareketin kurucularından Küçükköy, yakın tarihte Yahudilerin idealize ettiği büyük hedefleri iki türlü gelişmede toplamıştır.

1. İsrail Devleti'ni, büyük İsrail Devleti hayali sınırlarına ulaştırmak. Bu ideal bir Avrupalı için bir tehlike teşkil etmeyebilir. Ancak, Türkiye ve civarındaki devletler; Suriye, Irak, Mısır, Ürdün için çok mânâ ifade eder. Çünkü büyük İsrail hayali bu ülkelerin topraklarının bazı kısımları üzerinde kurulmak istenmektedir. “Nil' den Fırat' a büyük İsrail” ideali içinde, Türkiye'nin GAP bölgesi ile Adana dahil Güney Anadolu Bölgesi de bulunmaktadır. Milletlerin tarihlerinde, senelerin, on yılların, hatta yüzyılların önemi yoktur. Adım adım hedeflerini gerçekleştiren İsrail yakın veya uzak gelecekte Türkiye sınırlarını zorlayacaktır. En azından büyük idealleri içinde bu vardır. Bu konuda yayınlar yapılmakta ve Türkiye topraklarının bir kısmını İsrail sınırları içinde gösteren haritalar neşredilmektedir. Müslümanlarca mukaddes sayılan Kudüs'ün işgal altında olması ve ilk kiblemiz Mescid-i Aksa'nın statüsünün değiştirilmesi teşebbüsü ve yıkılması niyetinin yanında

Türkiye’den toprak elde etmeyi hedeflemeleri konunun Türkiye için önemini ortaya koymaktadır.

2. Beynelminel Yahudilik Hegemonyası: Yahudiler, yaşadıkları sürgünler dolayısıyla, tarihler boyu yeryüzüne dağılmışlardır. Dünyanın her ülkesinde, az veya çok bir Yahudi topluluğu vardır. Bulunmaları bir tehlike değildir. Milletleri, yönlendirici tesir icra etmeleri, beynelmilel kuruluşlar üzerinde etkin güç sahibi olmaları milletlerin millî değerlerini bozmada faal görev yapmaları önemlidir. Bu görevi onlara kutsal kitap, bozulmuş Tevrat vermektedir: “İşte benden sana miras olmak üzere milletleri, mülkün olarak yeryüzünün uçlarına da vereceğim. Onları demir çomakla kıracaksın, bir çömlekçi kabı gibi parçalayacaksın.” “Sizden büyük ve kuvvetli milletlerin mülkünü alacaksınız. Ayak tabanınızın bastığı yer sizin olacaktır(Tevrat)”(Küçükköy,2005:416-417).

Harekete göre Yahudiler bu amaçlar doğrultusunda çalışmaktadırlar. Ülkemizin milli ve dini değerleriyle alay edip onları tahrip etmekte, ülkemizin milli ekonomik yapısını kendi lehine çevirmekte, komünizmden kapitalizme kadar birçok ideolojiyi Türkiye’nin başına musallat ederek vatan bölme faaliyetlerine çanak tutmaktadır.

Hareket, ülkemizde bulunan yabancı okullar sayesinde Yahudi ideolojinin kendine hizmet edecek talebeler yetiştirdiğini, burada yetişen, kendi milletinin değerlerine yabancı gençleri ülke yönetimine getirerek hem Yahudi ideallerini ülkede kolayca uygulama fırsatı bulduklarını hem de milli ve dini değerleri bozulmuş bir nesil yetiştirildiğini dile getirmektedir (YMM,1970/36:6). Hareket, Yahudiliğin sadece yabancı okul faaliyetlerinde değil bizzat Milli Eğitim Şuralarında da etkili olduğunu savunmaktadır. Hareket, “iman yuvaları” olarak gördüğü İmam Hatip okullarının orta bölümlerinin kapatılması ve lise bölümlerinin de ellerinden üniversiteye gitme hakkının alındığı 8. Milli Eğitim Şurasında Beynelmielel Yahudiliğin etkili olduğu görüşündedir(YMM,1970/31:8).

Hareket Türkiye ekonomisinin büyük bir kısmının beynelmilel Yahudiliğin elinde olduğunu iddia etmektedir. Birçok zirai aletler ve sanayi malzemeleri Yahudi iş adamları tarafından ithal edilmektedir. İthal edilen bu mallar suni olarak sürekli zamlandığı halde Türk köylüsünün işlediği tarım ürünlerine ya zam yapılmamakta, yapılırsa da ithal zirai malzemeleri kullanmak zorunda

olduklarından bir işe yaramamaktadır. Tarımdan geçimini sağlayan köylünün emeği bu şekilde ziyan edilerek Yahudi ikameci ekonomi tarafından ezildiği nakledilmektedir(YMM,1970/19:10). Aynı şekilde milletin malı ile yapılan fabrikaların karının doğrudan beynelmilel Yahudiliğin kasasına aktığı savunulmakta ve millete “fabrikana sahip çık” çağrısı yapılmaktadır(YMM,1970/19:8-9).

Hareket, vatan bölme faaliyetlerinin bir ayağının da Türkçülük olduğunu, bu şekilde doğuda yaşayan vatandaşlarımızın küstürülerek komünistlerin kucağına itildiğini ifade etmektedir. Bu faaliyetlerde Yahudilerin önemli bir rol oynadığına, hatta ilk Türkçülük hareketini başlatan kişilerden biri olarak Borzecki'nin (ismini Mustafa Celalettin olarak değiştirmiştir) Polonya asıllı bir Yahudi olduğuna dikkat çekilmiştir(YMM,1970/19:12).

“Bütün insanlığın köleleştiği bir cihan diktatörlüğü kurulması için milletleri emperyalist sistemlerin silahı ile yok etmeye çalışan Yahudilik, Rusya'da Komünizmin kurucusu, güdücüsü ve patronudur”(YMM,1970/7:8) ifadeleriyle milli değerlerin düşmanı olarak görülen komünizmin de Yahudiliğin eseri olduğu savunulmaktadır. Türkiye'deki iç karışıklığın sebebi komünist terörün beynelmilel Yahudiliğin bir silahı olduğuna ve bu silahın özellikle üniversite gençlerini kullandığına dikkat çekilmiştir(YMM,1970/20:4).

“Mücadele Birliği mensupları olarak bizler asla ant-i semitik (mücerret Yahudi aleyhtarı) olmadık. Ancak bazı gerçekleri de görmezlikten gelemedik” diyen Küçükköy Yahudi ırkının yok edilmesi (jenoside-soykırım) hareketlerini tasvip etmediklerini belirtmiştir. Bu açıdan nazist ve faşist hareketleri, Faşist İtalyanların ve Nazist Almanların, Yahudilere yaptıkları insanlık dışı baskıları da asla hoş görmediklerini ifade etmektedir(Küçükköy,2005418-419).

Görüldüğü gibi YMMH, Yahudiliğe bir din olarak karşı çıkmamakta; ancak Yahudilerin kendi idealleri doğrultusunda milli bütünlüğümüzü bozan eylemlerini eleştirmiştir. Hareket yayımlarında sürekli millî bir uyanışın Siyonist ve masonik politikaları aşmadan mümkün olmadığını dile getirmiş ve bu konuda aydınları ve devlet yöneticilerini uyarmıştır.

3.6. Hareketin Dini Gruplara Bakışı

1965'lerde Türkiye'de milli kültürü oluşturan kavramlar henüz oluşturulmamıştı. Sağ kültürü temsil eden çok fazla kültürel faaliyette yoktu. Birkaç faaliyet olsa da bunlar fikirlerini topluma ulaştırmada çok başarılı olamamışlardır.

Necip Fazıl Kısakürek "Büyük Doğu" adlı bir dergi çıkarmaktaydı. Ancak birkaç sayı arkasından mahkeme süreçleri ve hapis hayatı dolayısıyla uzun süre ara veriyordu. Şüphesiz Büyük Doğu dergisi etrafında toplanmış sempatic bir grup vardı; ancak bunlar toplumsal hayatta etkili olamamışlardır.

O dönemde milli duyarlılığı olanlardan biri de Osman Yüksel Serdengeçti'dir. Serdengeçti adlı dergiyi kendi imkanlarıyla yayınlıyordu. Yine o dönemde faaliyet gösterenlerden biri de Mehmet Şevket Eygi de haftalık Yeni İstiklal adlı bir dergi çıkarmaktaydı. Ancak bu iki dergi de sahipleri de Türkiye'nin kültürel ve sosyal hayatını yönlendirecek gücü bulamamışlardır(Küçükköy,2005:49-50).

60 ihtilali sonrasında sosyal ve kültürel hayatta varlık gösteren dini gruplardan biri Nur Cemaatıydı. Ancak o dönemde cemaatten çok tarikat gibiydi. Taraftarları daha ziyade dini ve kültürel eğitim almamış halk kitleleriydi. Toplantıları sık sık polislerce basılıyor, elemanları hapse giriyor, bir müddet içeride kaldıktan sonra takipsizlik kararı ile dışarı çıkıyorlardı(Küçükköy,2005:50). Böyle bir hareketinde o dönem sosyal hayatında etkili olması beklenemez.

YMMH'nin toparlanışına ilk muhalefet tarikat çevrelerinden gelmiştir. Küçükköy "Bazı tarikatlara bakışımız menfi idi. Diğerlerinde de kuşku ile bakıyorduk. Buna rağmen bazı illerdeki muhitimiz içinde tarikat mensupları hatta tarikat şeyhleri de vardı: Bursalı Hoca Mustafa gibi" şeklindeki ifadesiyle tarikat çevrelerine temkinle yaklaştıklarını ancak tamamen tarikatlara karşı olmadıklarını vurgulamaktadır. Ancak Konya'daki bazı tarikat çevreleri YMMH için "Mevlana'yı ve Muhyiddin-i Arabi'yi inkar ediyor" şeklinde muhalefete girişince Konya halkı galeyana gelmiş, hareket yanlış anlaşılmıştır. Bu durumu fitilleyen olaylardan biri de Konya Yüksek İslam Enstitüsü tasavvuf dersindeki Muhyidin Arabi'nin ve Mevlana'nın vahdet-i vücud inançları tartışmasıyla başlamıştır. Ders hocası, onların vahdet-i vücud anlayışını, Allah'ın kainattaki

varlıkların tamamından ibaret oluşu şeklinde anlatınca derste bulunan her gruptan genç itiraz etmiş, tartışma başlamış, buradaki konu bütün Konya halkı tarafından duyulmuş; ancak oluşan reaksiyon Milli Mücadelecilerin üstüne yıkılmıştır. Mücadelecilerin ilgi alanlarının ve fikriyatının farklı olduğu anlaşıldıktan sonra bu tepkiler silinmiş ve Mücadeleciler de bu konuları gündemlerinden çıkarmışlardır(Küçükköy,2005:39-40).

Mustafa Kapçı da o dönemde Mücadelecilerin tarikatlarla bir ilişkisinin olmayışından şu şekilde bahseder:

“Biz mücadeleler olarak İslâm ne ise onu kabul ediyor, ona herhangi bir şey ilâve etmiyor, var olan herhangi bir şeyi de çıkarmıyoruz. Hiç kimseye böyle bir yetki verilmediği halde bazı dinî gruplar maalesef bu konuda liderlerinin ve cemaatinin görüşünü İslâm'ın bir parçası gibi kabul etmektedirler.

Allah-u Tealâ Hazretleri'nin “tamamladım, mükemmel hale getirdim” buyurmasına, Hz. Peygamber (sav)'in de Veda Hutbesi'nde “Dininizi size tebliğ ettim, olduğu gibi size aktardım.” açıklamasına rağmen Hz. Peygamberden 450-500 yıl sonra Yunan felsefesi ve Hint mistisizminden etkilenerek kurulan, bazılarınca(haşa) İslam'dan üstün tutulan tarikat ve tasavvuf hareketleriyle ilgimiz olmamıştır(Kişisel Görüşme,2009).

Akaid safiyetine önem veren Mücadele Birliği mensupları, İslam akadinden sapmış bazı tarikat gruplarını eleştirmişlerdir. Bunların başında çağdaş Mevlevîlik gelmiştir. Günümüzde Mevleviler Mevlana'nın görüşlerini sosyetik hayata dayanak yapmaktadırlar. Rufailer de aynı yolu takip etmektedirler. Bu esnada “*Yeni Mevlevîlik*” tezi ile ortaya çıkan Necla Çarpan isimli bir hanım, orduvelelerinde konferanslar veriyordu. “*Yeni Mesnevi*” ismiyle, manevî halde iken Mevlana tarafından yazdırıldığını iddia ettiği şiir kitaplarını da neşretmişti. Kitabının takdim bölümünde bakan, komutan, yüksek bürokrat, büyük elçi seviyesinde iki yüze yakın kimsenin takdim yazıları vardı. Küçükköy bu bayanın Komutanların aracılığı ile Yüksek İslâm Enstitüsü'ne bile geldiğini ve Enstitü Müdürü Veli Ertan tarafından kapıda karşılandığını ifade eder.

Yüksek İslâm Enstitüsünde taban bulmak isteyen Modern Rufailer de Sâmiha Ayverdi, Nezihe Araz, Safiye Erol, Sofi Huri (*bu sonuncu Hıristiyan*) oluşan dört hanımın yazdığı “*Kenan Rifâi ve İslâmiyet*” adlı kitaplarıyla tesettürün devrimize uygun düşmeyeceği, bu devirde olsaydı Peygamber Efendimizin tesettürü mecbur tutmayacağı tezini işliyordu. Bunlar daha sonra Kayseri

Yüksek İslâm Enstitüsü'nde yerleşmeye çalışmış, Mücadelecilerin çalışmalarıyla oyunları bozulmuştur(Küçükköy,2005:34).

Bazı mensupları İmam-Hatip ya da Yüksek İslam Enstitüsü kökenli Milli Mücadeleciler, o dönemde “aşırı sağ grup olarak nitelenen Süleymancılar”(Kocabaş,2004:143) ile problemler yaşamışlardır. O tarihlerde Süleymancı, İmam-Hatipli kavgası zirve noktada idi. Süleymancılar, İmam-Hatip Okullarına “*İmam-Hatab (odun) Okulu*” diyorlardı. İmam-Hatipliler de Süleymancıları, Süleyman Efendi'nin resmine rabıta yapmakla itham ediyorlardı. Bu kavga ileride kızışacak, Tayyar Altıkulaç'ın yardımcı veya başkan olarak etkili olduğu dönemde Süleymancılar, Diyanet Teşkilâtı'ndan tamamen uzaklaştırılacaklardır(Küçükköy,2005:34).

SONUÇ

Mücadele Birliği, bir uyanış hareketinin adıdır. 1964 yılında yirmi iki yaşında iki gencin liderliklerini, aynı yaşlardaki bir grup Konyalı gencin kabulüyle başlamıştır. Konya, Afyon ve Ankara'da başlayan hareket bir anda benimsenerek birkaç sene içinde bütün Türkiye'yi sarmıştır. Aykut Edibali ve Yavuz Aslan Argun'un liderliğini yürüttüğü bu hareket, mili ve dini değerlere yakınlığı ile tanınmıştır. Bu hareket için sağda kendi fikri alt yapısını oluşturabilen, kendi elemanlarını sistemli bir şekilde bu fikriyata göre yetiştirip hiyerarşize eden ilk harekettir diyebiliriz. 1960lı 1970li yıllara damgasını vuran bu hareket, teşkilat bütünlüğü içinde çalışmalarını hedeflediğı yönde sürdürebilseydi, başlangıçtaki heyecanlarını ve performanslarını koruyarak gelişmiş olsaydı, inanıyoruz ki ülkemiz bugün çok farklı noktalarda olurdu. MİT Eski Kontrterör Dairesi Başkanı Mehmet Eymür de, Amerika'dan yayın yaptığı sitesinde, **“Mücadele Birliği'ni dağıtmamızla Türkiye çok şeyi kaybetti”**(odatv,2009) demiştir. Hareketin dağılmasında devlet eli olmuş mudur bilemeyiz; ancak bu derece önemli bir mevkideki kişinin böyle bir tespitte bulunması hareketin sahip olduğu potansiyeli anlamak bakımından önemlidir.

Türkiye'yi yeni ufuklara taşımak ve içinde bulunduğu buhrandan kurtarmak için hareketin mensuplarının, eğitimleri, bilgileri, kültürleri, yetenekleri, azimleri ve gayretleri yeterli olmuştur. Hareketi oluşturan bu gençler bu amaçlar uğruna hayatlarının en güzel zamanlarında birçok fedakarlıkta bulunmuşlardır. YMMH, hiçbir siyasi kuruluşun ya da partinin alt grubu olmamıştır. Bu sebeple hareket tamamen gönüllü insanların fedakarlıklarıyla finanse edilmiştir. Hareket hiçbir gayri kanuni faaliyette bulunmamıştır. 1970-1980 döneminde solcuların devlete, devlet kurumlarına, Orduya, Emniyet Teşkilatına güveni sarsmaya çalıştıkları anlarda mücadeleçiler, devlete ve devletin bu kurumlarına olan bu güveni artırmaya çalışmışlardır.

Hareket, anarşinin diz boyu olduğu, sağda ve solda yer alanların ellerinde silahla dolaştığı bir zamanda mücadeleçileri aktif hareket içinde tutarak, pasifleştirmeden, teröre bulaştırmadan tutmuştur. Bu o dönemde epey zor bir iştir. Elbette hareketin bunu sağlamasındaki en önemli faktör din faktörü olmuştur. Dini hassasiyetleri had safhada olan liderler ve ilkler, hareketin

mensuplarına bu yönleriyle örnek olmuşlardır. Harekete yeni dahil olanlar da milli ve manevi değerler çerçevesinde eğitimden geçirilmişlerdir.

Yeniden Milli Mücadele Hareketi ve din konusunun işlendiği bu çalışmamızda hareketin doğuşunda dini ve milli unsurlara rastlanmıştır. Zaten hareketin ortaya çıkış amaçlarından biri de “Türk milleti ve onun kutsallarının yeryüzünde hak ettiği yeri alması” olmuştur. O dönemde İslam dinine karşı bir hareket olarak görülen komünizme ve siyonizme karşı savaş açılmış, ilmi ve dini değerlerle İslam dini bu düşmanlara karşı korunmuştur.

Türk devletinin siyasi, iktisadi, kültürel bakımdan içine düşürüldüğü buhran ve bunalımlardan çıkarılması ve onun gelişen dünyada hak ettiği yeri almasını amaçlayan YMMH, bu bağlamda sırf dini alanlarda değil kültürel, siyasi, iktisadi alanlarda çalışmalar düzenlemiş, mitingler yapmıştır. Yani bir millet mücadelesinin ihtiyaç duyabileceği her alanda çalışmalar yapmıştır. Bu sebeple onu sırf dini bir grup olarak değil yarı dini bir grup olarak değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır.

YMMH, ülkemizin yaşadığı kültür erozyonuna bağlı buhrandan ancak milli değerlere dönüşmesiyle kurtulacağını savunmuştur. Bu bağlamda yayınlarında ve çalışmalarında milli sinema, milli edebiyat, milli şiir ve şair kısaca milli kültür ve ürünleri hakkında kafa yormuş, tarihimizden milli ve manevi değerlerine bağlı şahsiyetler örnek olarak gösterilmiş, bu şahsiyetlerin hayatlarından çıkarımlarda bulunulmuştur. Özellikle Pınar dergisinde milli kültürle ilgili yapılan problem tespitleri ve çözüm önerileri, inançlarımız ile modernleşme süreçleri içinde sıkışıp kalmış bizler için hala güncelliğini korumaktadır.

YMMH, kendisini İslama saygılı bir hareket olarak tanımlamıştır. Bu sebeple onun siyasete alet edilmesinin yanlışlığı üzerinde sık sık durmuştur. Bu bağlamda dini değerler vitriniyle seçmen karşısına çıkan Erbakan da eleştirilmiştir. Hareket, ülkemizde laikliğin din karşıtlığı olarak algılanmasından da rahatsızlık duymuş ve dini siyasi arenadan çekip kültürel hayatta kabul edilebilir bir hale gelmesi için çalışmıştır. Günümüzde her ne kadar artık milletin dinine saygılı aydınlar artsa da bu problem hala güncelliğini korumaktadır.

YMMH, mücerret manada Yahudi ve Hıristiyan karşıtı olmamıştır. Bu dinlere ve yaşayanlarına saygılıdır. Ancak bu dinlerin, kendi idealleri doğrultusunda milli bütünlüğümüzü bozan eylemlerini eleştirmiştir. Hareket yayımlarında sürekli millî bir uyanışın Siyonist ve masonik politikaları aşmadan mümkün olmadığını dile getirmiş ve bu konuda aydınları ve devlet yöneticilerini uyarmıştır.

YMMH, ilk kurulduğu dönemlerde tarikat karşıtı şeklinde anlaşılmıştır. Hareket tarikatların bir kısmını akaid safiyetini bozan kuruluşlar olarak görmüştür. Büyük tepki üzerine, daha sonra bu görüşlerinde yumuşama olmuş, çok daha sonra gündemlerinden tamamen çıkmıştır.

Din sosyolojisi açısından anlamaya çalıştığımız Yeniden Milli Mücadele Hareketinin dini hassasiyetleri yüksek siyasi bir kadro hareketi olduğu tespit edilmiştir. Yeniden Milli Mücadele ve IDP'den bugüne gelmiş Millet partisi, hala çalışmalarını devam ettirmektedir. Türk ve İslam âleminin sorunlarını kendi sorunları olarak benimsemiş olan bu anlayış, yoluna devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Mustafa(1976), “Sosyolojik Yapısı İçinde Ailenin Problemleri”, *Pınar Dergisi*, Sayı 51, s.18-27.
- AKYÜZ, Niyazi(2007), *Dinin Örgütsel İklimi Dini Gruplar*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- AŞIKOĞLU, Nevzat Yaşar(19??), “Toplum Hayatımızda Dinin Yeri Ve Din Eğitiminin Önemi”,
[“http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/213.pdf”](http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/213.pdf)
- BARBIER, Maurice(1999), *Modern Batı Düşüncesinde Din ve Siyaset*, Çev. Özkan Gözel, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- BARKAN, Ömer Lütfi(1975), “Türkiye’de Din-Devlet İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi”, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri, *Seminere Sunulan Bildiriler*, T.T.K., Ankara.
- BAŞGİL, Ali Fuad(1996), *Din ve Lâiklik*, Yağmur Yayınları, İstanbul.
- BERGER, Peter L.(2000), *Kutsal Şemsiye*, Çev. Ali Coşkun, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- BERGER, Peter L.(1993), *Dinin Sosyal Gerçekliği*, Çev. Ali Coşkun, İnsan Yayınları, İstanbul.
- “Beynelmilel Yahudiliğin Silahı Komünist Terörü Devam Ediyor”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 20, s.4.
- “Biafra Efsanesi ve Gerçek”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 2, s.7.
- BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan(1985), *Din Sosyolojisi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- CEMAL, Hasan(1999), *Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım*, Doğan Kitapçılık, İstanbul.
- ÇAHA, Ömer(2008), *Modern Dünyada Din Ve Devlet*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- DÖNMEZER, Sulhi(1984), *Sosyoloji*, Ankara.

- DURMUŞ, Hayrettin(2005), “Yeniden Milli Mücadele Dünyanın Gündeminde”, *Çınar*, 2005/5, Kasım, s.9-14.
- DURDUN, Davut(1993), *Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din*, İşaret Yayınları, Eskişehir.
- EDİBALİ, Aykut(1970), “Yeniden Milli Mücadele”, *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 2, s.3.
- “Emperyalizmin Beyni Siyonizm’dir”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 7, s.8-9.
- “Emperyalizm Hint Müslümanlarını Yok Ediyor”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 6, s.8-9.
- ER, İzzet(1998), *Din Sosyolojisi*, Akçağ Yayınları, İstanbul.
- ER, İzzet(1996), “Bugünkü Avrupa’da Din ve Devlet İlişkileri” (*Din-Devlet İlişkileri Sempozyumu*) Beyan Yayınları, İstanbul.
- ERİM, Nihat(2005), *Günlükler 1925-1979*, c.II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- “Esir Türk İllerinden ve İslam Aleminden”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 6, s.14.
- FREYER, Hans(1964), *Din Sosyolojisi*, Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- FUAT, Bekir(2007), “Müslümanlar Birbirinden Korkmaktan Vazgeçsin”
<http://mucadeleci.blogspot.com/2007/11/mslmanlar-birbirlerindenkorkmaktan.html>
- GÜLERCE, Hüseyin(2005), “ Mücadele Birliği; yaşandı ve geçti...”, *Zaman*, 13 Mayıs.
[“http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=172691”](http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=172691)
- GÜNAY, Ünver(2003), *Din Sosyolojisi*, 6. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul.
- GÜNGÖR, Erol(1976), *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

“Haberler Duyurular”(2009), *anadoluvakfi.org*.

<http://www.anadoluvakfi.org/haberler.asp>”

HARMAN, Ö. Faruk, “Din ve Vicdan Hürriyeti” (Din maddesi içinde), *DİA*, c. IX, s. 69.

HİTTİ, Philip K. (1980), *İslam Tarihi: Siyasi ve Kültürel*, Çev. Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, c. II, İstanbul.

“Hristiyanlaştırma Faaliyetlerine Dikkat”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 27, s.3.

“İslahatçı Demokrasi Partisi Programı”(1985), Bayrak yayıncılık, İstanbul.

İMAMOĞLU, Tuncay(2001), “Ortaçağ Batı Dünyasında Din-Siyaset İlişkisi” *Marife*, Yıl 1, Sayı 2, Konya.

“İlmi Sağ”,(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 21, s.2.

“İlmi Sağ”,(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 2, s.2.

“İlmi Sağ”,(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 19, s.2.

“İman Yuvaları Tehdit Altında”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 31, s.8-9.

“İnkılab İlmi”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 2, s.15.

İRİDAĞ, Osman(2003), “Sokakta Ülkücüler, Koridorda Mücadeleciler”, *Aksiyon Dergisi*, Sayı 424, 20 Ocak.

<http://www.aksiyon.com.tr/dergiArsiv.do?yil=2003&sayi=424&sayiKn=424>

KARALIOĞLU, Mustafa(2002), “Yeniden Milli Mücadele hareketi üzerine”, *Yenişafak*, 25 Haziran.

<http://yenisafak.com.tr/arsiv/2002/haziran/25/mkaraalioglu.html>

KILIÇ, Ahmet Faruk(2007),“Cumhuriyet’in İlk Yıllarındaki Din Politikalarının Şifresi”, *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, Sayı 2, Ekim - Kasım - Aralık, ss.18-23

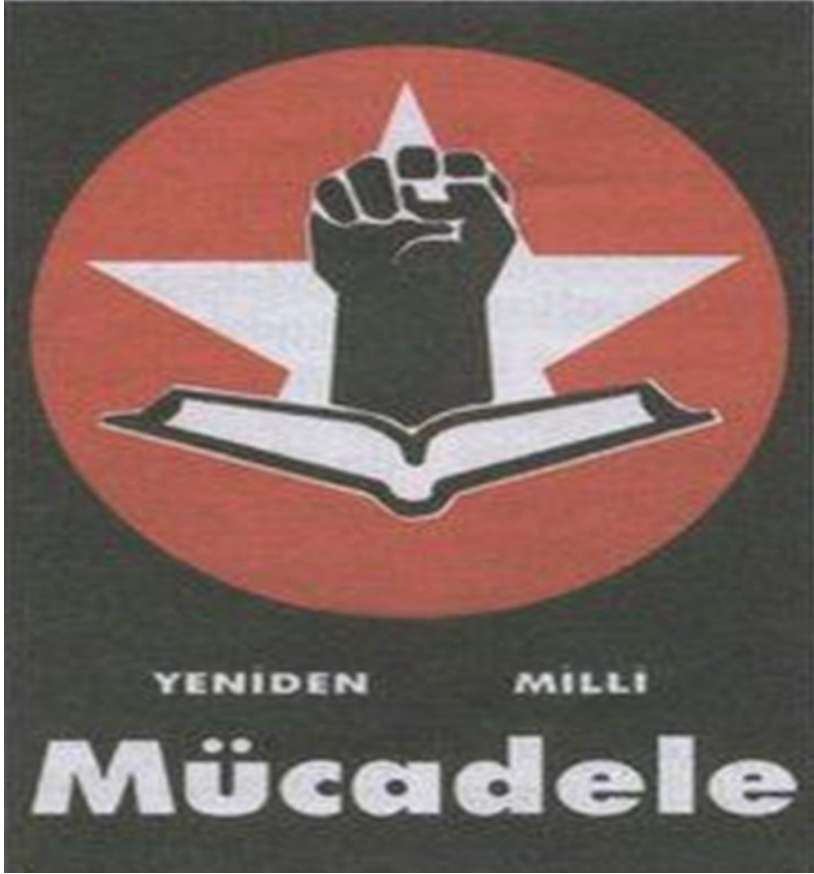
- KONGAR, Emre(2006), *21. Yüzyılda Türkiye*, 38.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KÜÇÜKKÖY, İrfan(2005), *Bir Uyanışın Anatomisi Mücadele Birliği*, Alagöz Matbaa, Konya.
- KOCABAŞ, Süleyman(2004), *Bir Kuşağın Dramı 1960-1980*, Vatan Yayınları, İstanbul.
- KOÇAK, Mustafa(2002), *Siyasi Partiler ve Türkiye’de Parti Yasakları*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- KÖSEMİHAL,Nurettin Şazi(1971), *Durkheim Sosyolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- MENSCHING, Gustav(1994), *Dini Sosyoloji*, Çev. Mehmet Aydın,Din Bilimleri Yayınları, Konya.
- “Mevlid ve Süleyman Çelebi”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 34, s.10.
- “Milletin Malına Yüzde 4 Yahudi’nin Malına Yüzde 40”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 19, s.10.
- “Milli Mücadele Kat’i Bir Zarurettir”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 33, s.3.
- “Milli Sinema Deyince...”(1973), *Pınar Dergisi*, Sayı 17, s.4-12.
- NESEFİ, Ömer(1995), *İslam inancının Temelleri Akaid*, Haz. M. Seyyid Ahsen, 17.Baskı, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- “Odatv”(2009), *Cemil Çiçek İle Mehmet Eymür ‘Milli Mücadele’ Döneminden Mi Tanışıyor?*
http://www.odatv.com/Siyaset/cemil_cicek_ile_mehmet_eymur_milli_muca dele_doneminden_mi_tanisiyor-14535.html
- OKUMUŞ, Ejder (2003a), *Toplumsal Değişme ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul.
- OKUMUŞ, Ejder (2003b), *Din ve Devlet*, Pınar Yayınları, İstanbul.

- OKUMUŞ, Ejder(2003c), “Toplumsal Eşitsizliklerin Meşruiyet Kazanmasında Din”, *C.Ü. Sosyoloji Tartışmaları Dergisi*, Sayı 1, Eylül, s.51-68.
- OKUMUŞ, Ejder(2002), “Din-Devlet İlişkilerine Meşrutiyet Kavramı Etrafında Bir Yaklaşım”, *Marife*, Yıl 1, Sayı 3, Konya.
- ÖRS, Birsen(1996), *Askeri Müdahaleler(Bir Açıklama Modeli)*, Der Yayınları, İstanbul.
- “Osman Batur İslambay’ı Rahmetle Anıyoruz”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 13, s.10.
- ÖYMEN, Onur(1998), *Türkiye’nin Gücü*, AD Kitapçılık, İstanbul.
- ÖZBUDUN, Ergun(2006), *Türk Siyasal Hayatı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- ÖZDEMİR, Hikmet(1997), “Siyasal Tarih(1960-1980)”, Editör: AŞKIN, Sina, *Türkiye Tarihi*, c.IV, Cem Yayınevi, 5. Basım, s.191-261.
- ÖZEK, Çetin(19??), *Devlet ve Din*, Ada Yayınları, İstanbul.
- “Patrikhane Davasını Lozan’da Kaybettik”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 27, s.10-11.
- “Personel Kanunu ve Zamlar”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 19, s.8-9.
- SARIBAY, Ali Yaşar ve Ersin Kalaycıoğlu(2000), *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- SARIBAY, Ali Yaşar(2001), *Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- SİLLELİ, Mehmet Doğan(1973), “Kültür ve Edebiyat”, *Pınar Dergisi*, Sayı 16, s.23-24
- TAŞÇI, Mehmet Ali(1973), “Tarihimizde Ramazanlar”, *Pınar Dergisi*, Sayı 22, s.14-19.
- TAŞDİKEN, Mehmet(1975), “Darülacezede Birkaç Saat”, *Pınar Dergisi*, Sayı 37, s.3-8.

- TAŞGETİREN, Ahmet(2005), “Mücadele Birliği”, *Yenişafak*, 10 Mayıs.
[“http://yenisafak.com.tr/arsiv/2005/mayis/10/atasgetiren.html”](http://yenisafak.com.tr/arsiv/2005/mayis/10/atasgetiren.html)
- THEVENOT, Jean de(1978), *1655- 1656’da Türkiye*, Çev. Nuray Yıldız, Tercüman Gazetesi, İstanbul.
- TUNALI, H.(1973), “İlmi Bir Dünya Görüşünün Temellendirilmesine Teşebbüs”, *Gerçek Dergisi*, Sayı 1, s.24-51.
- TURHAN, Mümtaz(2002), *Kültür Değişmeleri*, Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- TURNER, B.S. (1991), *Max Weber ve İslam*, Çev. Y. Aktay, Ankara.
- TÜMER, Günay(1996), “Bizans'ta Din-Devlet İlişkisi”, (*Din Devlet İlişkileri Sempozyumu*), Beyan Yayınları, İstanbul.
- “Türkiye’de Vatan Bölme Faaliyetleri”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 19, s.12.
- VERGİN, Nur(2000), *Din Toplum ve Siyasal Sistem*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- WACH, Joachim((1995), *Din Sosyolojisi*, Çev. Ünver Günay, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- WACH, Joachim(1987), *Din Sosyolojisine Giriş*, Çev. Battal İnandı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- WATT, Montgomery (1986), *Hız Muhammed Mekke’de*, Çev. M.R.Ayas, A. Yüksel, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- “Yabancı Okullar Millileşmelidir”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 36, s.6,14.
- YILDIRIM, Erdoğan(1995), *Türkiye’de Siyaset Süreci ve Profesyonel Siyasetname Benliğinin Kurulması SHP Örneği*, Ark Yayınları, Ankara.
- “Zafer Sudanlı Müslümanlarıdır”(1970), *Yeniden Milli Mücadele Dergisi*, Sayı 13, s.6.

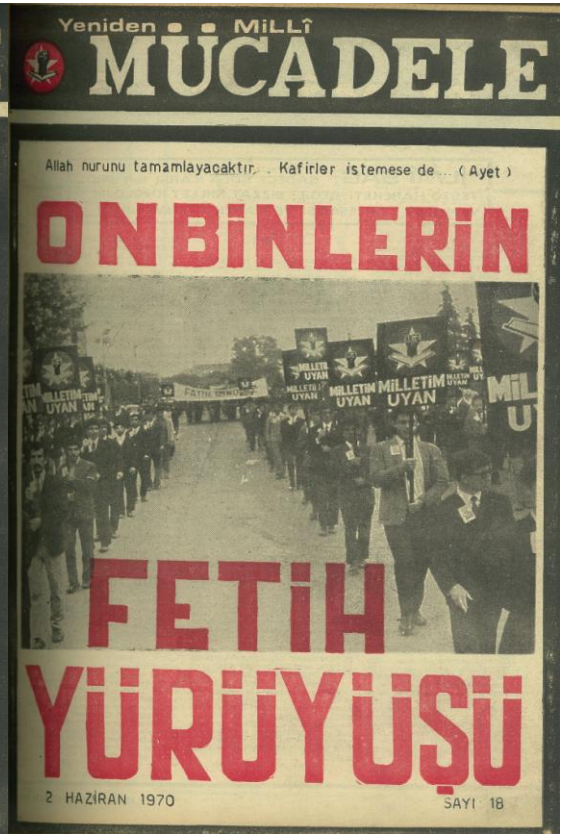
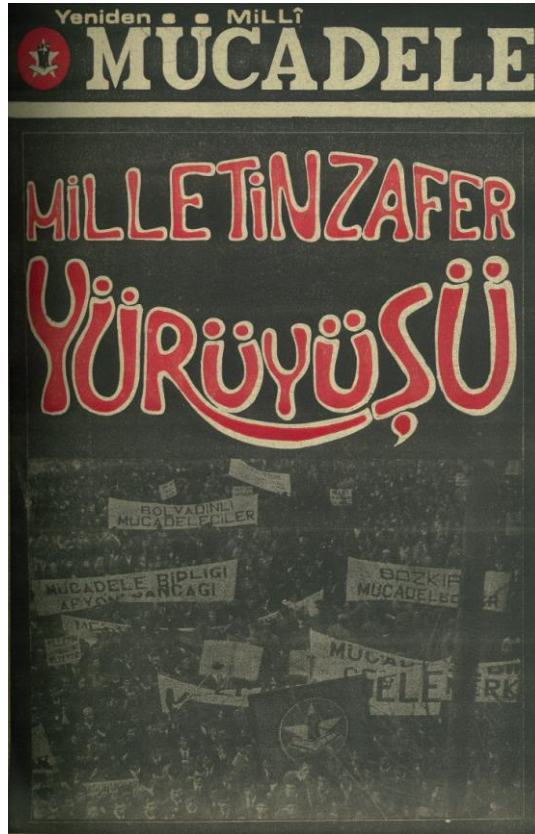
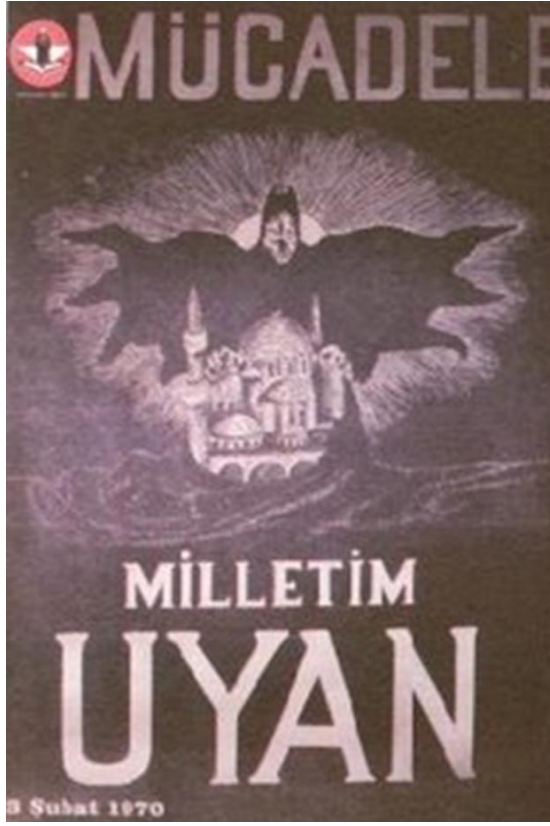
EKLER

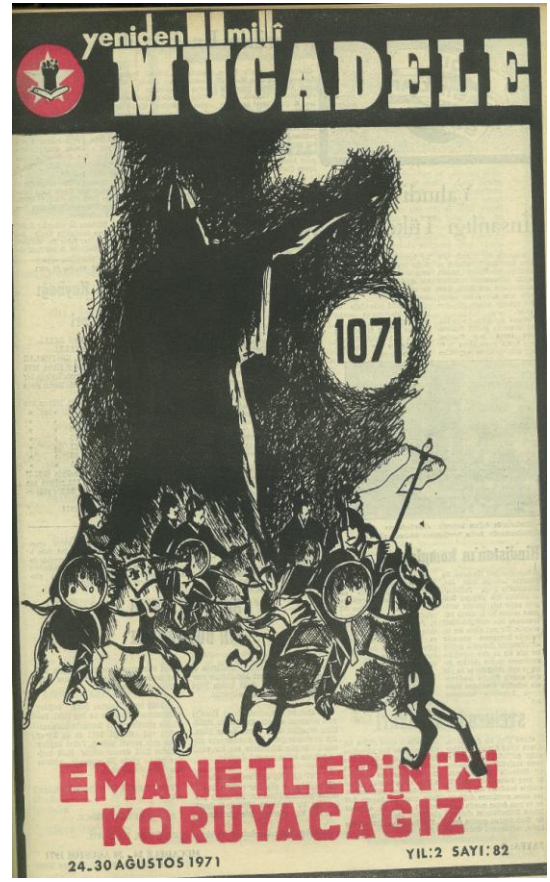
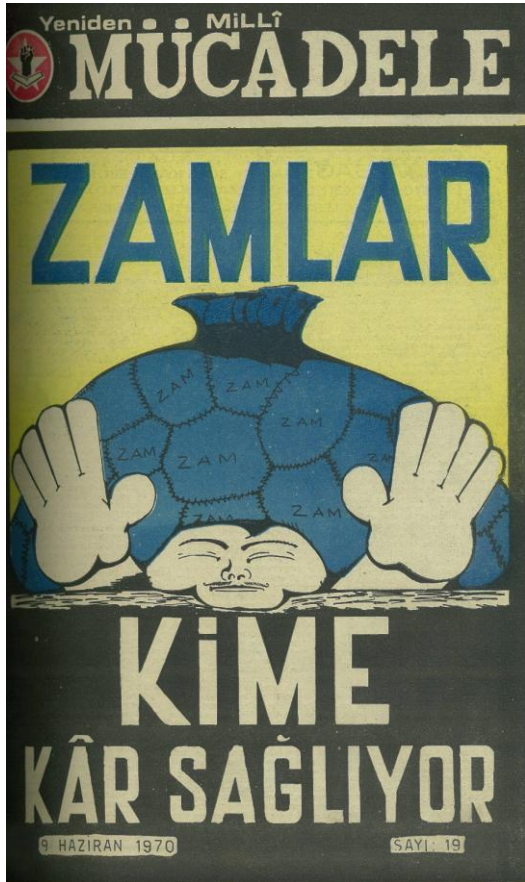
Ek:1 Yeniden Milli Mücadele Hareketinin Amblemi

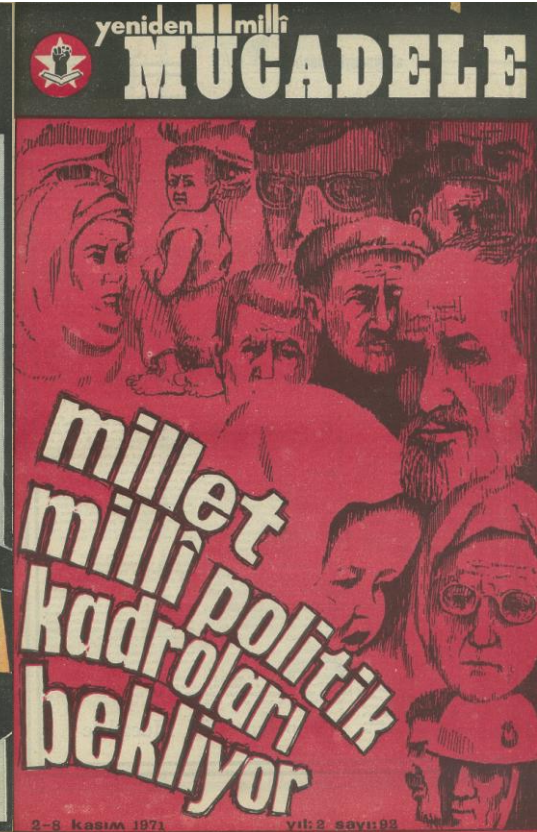

Amblemdaki kitap genel anlamda bilgiyi özel anlamda Kuran-ı Kerim'i, yıldız milliyetçiliği, sağ yumruk ise hem sağcılığı hem de gücü temsil eder

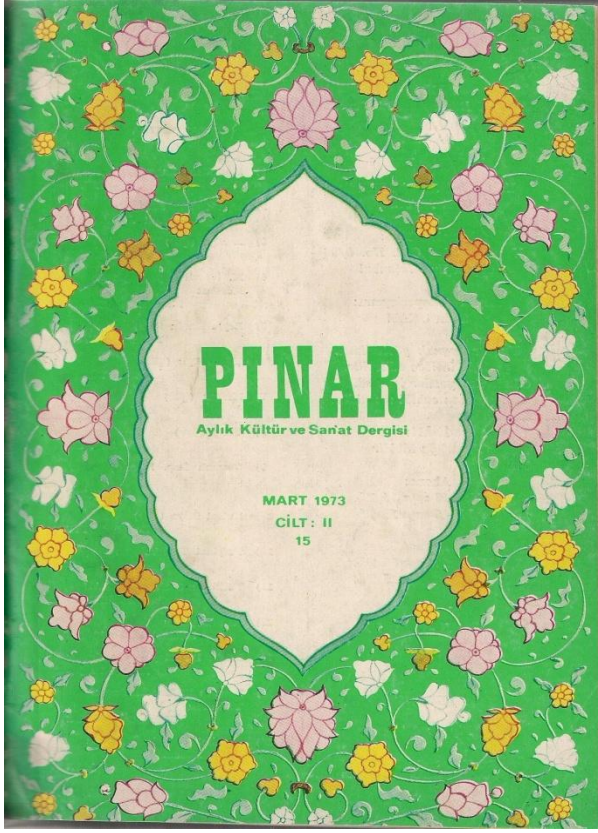
Ek:2 Yeniden Milli Mücadele Dergisinden Kapak Örnekleri

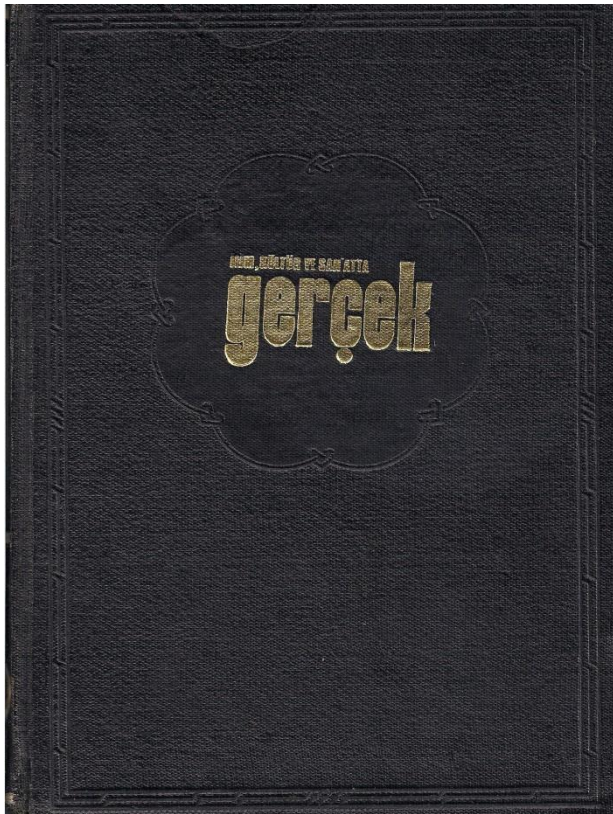

Ek: 3 Pınar ve Gerçek Dergileri Örnek Kapak Sayfaları

PINAR	
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi	
SAHİBİ Muzaffer Tetik	
Yazı İşleri Mesul Müdürü Gazi Altun	
Yönetim Yeri : Nuruosmaniye cad. No: 8/3 Cağaloğlu — İSTANBUL	
Kapak Kompozisyonu Saim OKAN	
Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.	
İlân Pazarlığa tabidir	
Abone	
Yıllık (12 sayı) : 55 TL. 6 aylık (6 sayı) : 30 TL. Öğretmen ve öğrencilere abone Yıllık (12 sayı) : 45 TL. 6 aylık (6 sayı) : 25 TL.	
Dizgi - Baskı - Cilt OTAG MATBAASI Tel. 27 73 10	
Posta Çeki No : 20081779	
Ocak 1975 Cilt : IV — Sayı : 37 Fiyatı : 5 TL. Her ayın ilk haftası çıkar	
BU SAYIDA	
1. 4. Yılında	PINAR'DAN
2. Darülacezede Birkaç Saat	Mehmet TAŞDİKEN
3. Bir Çocukla Sohbet	Ertuğrul ŞAKAR
4. Değişen Aile	Mehmet Âkif AK
5. Dileğim	Necati AYKAN
6. Damarlarında Dünyanın	Hüseyin GÜLERCE
7. Vasiyyet	Ahmet TAŞGİTİREN
8. Maniler	Ramazan KİRAZ
9. Arslanlara	Ahmet EFE
10. Seyahat - Ömür Biter Yol Bitmez	M. ALİ TÜRKMEÑOĞLU
11. Müjde	Hasan ERDEN
12. Aradığım	Yusuf AKTÜRK
13. Ben	Âşık İsmet NAMLI
14. Öra Kırdı	Hasan CAN
15. Sölen	Erdem MURAT
16. Sebilhane Bardakları	M. ALİ TAŞCI
17. «Camarade» «Arkadaş» «Yoldaş»	Mehmet BÖLÜKOĞLU

İLİM, KÜLTÜR VE SANATTA	
gerçek	
ÜÇ AYLIK DERGİ	
CİLT: I 1 NİSAN 1973 SAYI: 2	
(İKİNCİ BASKI)	
SAHİBİ Mehmet Çetin	GENEL DAĞITIM : Merkez Dağıtım. Hilâlahmer Caddesi, No. 4/2 Cağaloğlu - İSTANBUL
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ Abdülkadir Karaman	Dergimizdeki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.
MÜESSESE MÜDÜRÜ Ömer Vural	Dizgi - Baskı - Cilt: OTAG MATBAASI Hilâlahmer cad. No. 4, Tel. 27 73 10 Cağaloğlu - İSTANBUL
İDARE YERİ : Gazi Mustafa Kemal Bulvarı No. 38/6, Tel. 25 14 31 Maltepe - ANKARA	Fiyatı : 15 Lira YILLIK ABONE : 40 Lira Abone İçin Posta Çeki No. 10087475

**Ek:4.1. 12 Mart 1971 Muhtırası üzerine hareketin lideri Aykut Edibali'nin
Yayınladığı 23 Mart 1971 Yeniden Milli Mücadele'de yer alan Başyazısı**

“BÜYÜK TÜRK MİLLETİNE

Türk Silahlı Kuvvetleri adına 12 Mart tarihinde verilen “Muhtıra” ve muhtıranın verilışinden sonra yapılan tefsirler hakkındaki tespit ve görüşlerimizi aziz Türk Milletinin duygu ve düşüncülerine tercüman olduğu inancı içinde, Türk efkar-ı umumiyesine ve Türk Silahlı kuvvetleri mensuplarına arz ederiz.

1. Tespitimiz odur ki, muhtıra ve muhtıranın verilış gayesi, Müslüman Türk Milletinin son müstakil devletini, Rus Sovyet emperyalizminin pençesine atmak isteyen ve devlet bünyesine yapışmış Yahudi ajanlarının himaye ettiği, komünizmin sebep olduğu ihtilatlara mani olmaktan ibarettir. Bu hedef devletin bağımsızlığını ve milletin bütünlüğünü korumak ana gayesine bağlı bulunmaktadır. Demirel iktidarı ise, milletin varlığını tehlikeye düşüren kızıl ihtilal hareketine mani olamadığı, tehlikeyi daha da derinleştirecek bir kayıtsızlık gösterdiği ve milli ilerleyişi temin edecek reformları yapmadığı için, vazifesinden uzaklaşmış bulunmaktadır.

Muhtıra en açık şekliyle devlet ve millet varlığını korumak ve büyük tehlike olan kızıl ihtilal karşısında korkunç bir umursamazlık girdabına yuvarlanan hükümet ve parlamentoyu uyarmak gayesiyle yapılan kesin bir ihtardır.

Bu tespitimizle birlikte muhtıranın ve temel gayesinin arz edilen hudut içinde olduğuna kesin surette inandığımızı, başka bir saik ve gayenin devletin sahibi ve ordunun aslı olan büyük Türk Milleti tarafından asla kabul edilemeyeceğini, ehemmiyetle hatırlatmayı zaruret görüyorum.

Ayrıca Türk silahlı kuvvetlerinin bu müdahalesinin, zaruri müdahale haline geldiğini belirtmekte faydalar görmekteyiz.

Muhtıra ve beraberinde getirdiği hareket tarzı, bir seneyi aşkın bir zamandan beri Türkiye’de vahamet kazanan siyasi krizin en son zaruri cevabıdır. Şöyle ki;

- a) Muhtıra muhtevası ve saikleri itibariyle, aylardan beri üniversite hadiseleri, işçi hareketleri siperine gizlenen komünistlerin, yüzlerce öğrenciyi can, mal ve okuma güvenliğinden mahrum hale getirmeleri, üniversiteleri birer silah deposu ve çete barınağı şekline sokmaları ve nihayet sokaklara taşarak devlet varlığı ile alay edercesine faaliyette bulunmaları milletin haklı protestosunun milli kin ve gayzının, Silahlı Kuvvetler aracılığıyla ortaya konmasından ibarettir. Nitekim komünizmin meydana getirdiği anarşinin kökünün dışarıda olduğunun, El-Fetih adlı teşekkülün Türkiye'ye silah ve malzeme gönderdiğinin ve siyasi Kürtçülüğün, temel meseleleri teşkil ettiği kumandanlar toplantısında konuşulması tespitimizi doğrulamaktadır.
- b) Komünizm; ordumuzu istismar edilmesi ve yıkılması zaruri bir kuvvet olarak gördüğünü ve bu hissin 16 Haziran hadiseleri ile saklanmaz hale geldiğini ve ODTÜ'de şehit düşen Mevlüt Meriç'in kurşunlanmasında en açık şeklini bulduğunu anlamayan Türk Ordusunda bir tek fert tasavvur edilemez. Milletın hayat teminatı olan orduya kurşun sıkanların, onun "burjuva ordusu" itham edenlerin komünistler olduğunu bilmeyen insan da mevcut değildir. İşte bu kesin gerçeğin ışığında Muhtıra'nın, anti-komünist, mili ve vatansever mahiyetini, içinde bulunduğumuz günleri göz önünde tutarak ısrarla belirtiyoruz.
- c) Muhtıranın mahiyeti ve hareketin gayesi, kuvvet komutanlarının açıklamasında kesin olarak belirtilmiştir. Yahudi patronların güttüğü uşak basın, bu açıklamayı unutturmaya çalışmıştır. Açıklama şudur: Anayasanın kabul edildiği 1961 yılından bu yana, her önüne geleni anayasanın dışına çıkmış olarak tehdit eden ve Atatürk'e ihanet edildiğini ileri süren çevreler, son zamanlarda anayasayı rafa kaldırmak ve Atatürk'ün yerine kendi liderlerini ikame etmek ve Türkiye'de sosyalizm maskesi altında tam bir komünist rejim kurmak hevesine kapılmışlardır. Ve bu hedeflerine ulaşabilmek için de Türk Silahlı Kuvvetlerini vasıta kılmak sevdasına kapılmışlardır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin

muhtırasının ve alarma geçirilen Silahlı Kuvvetlerin hareket tarzlarının nedeni bu açıdan değerlendirilmelidir. Komutanlara yakın çevreler ayrıca” Türk Silahlı Kuvvetlerinin asırlar boyunca, Türk yurdunun bekası, bağımsızlığı ve kalkınmasının dışında hiçbir ideolojiye, özellikle komünizme iltifat etmediğini” belirtmiştir. “Türk Silahlı Kuvvetlerinin bu niteliğini anlayamayan çevrelerin, onu tahrik etmek, ona kanca takmak için beyhude çalıştıklarını” bildirmişlerdir.

d) Muhtıra 11 Mart gecesini komünist bir darbe teşebbüsünde bulunan bir kısım ihtilalci subayın hareket inisiyatifini ele geçirmek ve son ihtilalin gerekçelerini ellerinden almak gayesiyle verilmiştir. Böylece komuta heyeti, sol maceracıları tasfiye etmiş ve ordunun bütünlüğünü korumuştur.

e) Yukarıda zikrettiğimiz sebepler muvacehesinde, siyasileri uyudukları uykudan uyandırmak için kesin müeyyideli bir ihtar, zarureti haline gelmiş bulunuyordu. Sosyal sarsıntıların en kesin hali olduğu zamanlarda. Türkiye siyasilerinden mesuliyet namına bir davranış aramak beyhude hale gelmişti. Teşkilatlanmasına müsaade edilmeyen efkâr-ı umumiyenin tazyiki umursanmaz, milli ıstırabın sesine kulak verilmez olmuştu. Devlet ve millet varlığını tehlikeye düşüren bu vahim duruma, parlamento içinden bir müdahale çıkamayacağına göre, zaruri olarak müessir uyarıyı ordu yapacaktı.

f) Böyle bir müdahaleyi istediğimiz ve arzu ettiğimiz için değil, fakat vakıaların bu istikamette gelişeceğinin zaruret halini aldığımız gördüğümüz için, bu hususları daha önce de beyan etmiştik. Nitekim, daha bir ay önce, “bundan böyle ordumuzun bir zabıta kuvveti değil, milletin millet düşmanlarını göğüsleyen parçası olduğunu herkes kafasına çakmalıdır. Türk ordusu Türk milletinin ordusudur. Baş görevi onun hayat kavgasına rehberi, onun harbe hazırlayıcısı olmaktır. Milli ordumuz milletin hayat kavgasında rehberi, harbin sevk ve idarecisi olduğuna göre, harbe sulhta hazırlanacak ve milleti harbe hazırlayacak demektir. Milli

ordu bütün vatanı cephe gerisi olarak düşünüp, bütün bir milleti ihtiyat ordu olarak kabul edip, şimdiden hazırlanmalıdır. Bu milli orduya, politikaya harbin kesin şartlarını bildirmek ve telkin etme vazifesini yükler. Böylece milletin hayatını korumak vazifesi ile, ekonomik, sosyal, kültürel reformların yapılmasını planlar. Bu topyekun harbi zaruri bir neticesidir. Bir kısım politikacılar ordunun vazifesini anlayamayabilirler. Ama şunu anlamalıdır ki, bir ordu harpte düşmanla işbirliği yaparak düşman beşinci kollarını kati olarak yok etmedikçe, harbe hazırlanamaz. Vatanı koruma şerefli vazifesi, milli orduyu millet düşmanlarını ezmek görevi ile karşı karşıya koymaktadır.” demiştik. Bütün bu sebepler dolayısıyla ordunun ihtarı, gerçek gayesi ile komünist hareketin kesin surette tasfiyesi istek ve arzusunu belirtmektedir. Bu sıfatla milletçe kabul edilecektir.

2. Muhtıra ve muhtıranın verilmiş saikini belirttikten sonra; ordu düşmanı, Yahudi uşağı, kozmopolit basın, kızıl ihtilal manyaklarının ve ordunun bu milli, vatanperver ve efendi jestini iktidar koltuğuna oturmaya mani mahiyette gören İnönü ve Demirel kanalıdan gelen tenkitleri, aynı zavallılıkla malul bulduğumuzu açıklamalıyız.

Muhtıranın ortaya koyduğu; milli, vatanperver ve anti-komünist mahiyetin, mason komünist işbirliğinin, uşakları eliyle kirlenmesine müsaade edilmemelidir.

İnanıyoruz ki, milletin demokratik mücadelesi, bu son müdafaa ile kat kat güçlenecektir. Milletin kurtuluşunu ve zaferini engelleyecek hiçbir mânia yoktur.”(YMM,1971/60:3).

Ek:4.2. 16 Şubat 1971 ile 23 Mart 1971 tarihli YMM dergisinin kapakları

Ek: 5 Millet Derneği Faaliyetlerinden Örnekler

Millet Derneği
Kütahya Şubesi
Genel Kurulu
toplantısı

Millet
Derneği
Adıyaman
Şubesinin
Düzenledi-
đi
piknikten
görüntüler

Millet
Derneği
Bursa
Şubesi
gençleri 19
Mayıs'ta
Bursa
Atatürk
Kent
Ormanında
buluştu.

ÖZGEÇMİŞ

28/11/1985 tarihinde Eskişehir’de doğdu. Cumhuriyet İlkokulunu bitirdikten sonra, ortaokul ve liseyi Derince İmam-Hatip Lisesinde tamamladı. 2002 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Bölümünü kazandı. 2006 yılında buradan mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim dalında yüksek Lisansa başladı.